ד. האָפשטיין און פ. שאַמעס

ליטעראַטור-קענטעניש

(פּאָעטיק)

ערשטער טייל

עלעמענטן פון ריטם און סטיל

4-טער און 5-טער טריזנט

דערלויבט דורך דעם מעלוכישן וויסנשאַפטלעך-מעטאָדאָ-
לאָגישן קאָמיטעט באַם פעלקאָמבילד פון אוס.ס.ר.

צענטראַלער פעלקער-פאַרלאַג פון פ. ס. ס. ר.
מאָסקווע 1928

אינהאַלט

	זייט
פון די אַוטאָרן	3
פאָרוואָרט	4
I. עלעמענטן פון ריטם	7
1. מעטריק	8
2. גראַם	20
3. סטראָפיק	25
4. אייפאָניע	30
II. עלעמענטן פון סטיל	38
1. בילדער	39
2. עפּיטעט	43
3. פאַרגלייכונג	50
4. מעטאַפאָר	57
5. פּערזאָניפיצירונג	59
6. אַלעגאָריע	63
7. סינעקדאָכע און מעטאָנימיע	65
8. היפּערבאָל	66
9. אַנטיטעזע	67
10. פּאַראַלעליזם	69
11. לעקסיק	71
12. פּאָעטישער סינטאַקסיס	78
פאַרצייכעניש פון אַוטאָרן	85
צוגעטל	86

דאס מענטשלעכע שאַפן אַף אַלע געביטן טראָגט אין זיך מי און גריטיקט זיך אין ריטם. די מענטשלעכע שפּראַך איז צום ריטם אָנגעקומען ווי מיר האָבן געזען, נאָך אין אוראַלטע צייטן, און אַף יעדער שטופע פון איר אַנטוויקלונג, ווערט דער ריטם פון דער מענטשלעכער שפּראַך אַלץ פאַרשיידנאַרטיקער. אַף די ערשטע שטאַפלען פון דער קולטור-אַנטוויקלונג איז די שטרענגע געמאָסטנקייט שוין געווען אַריינגעבראַכט אין דער שפּראַך.

באַ די גריכן און באַ די רוימער האָט געמאָסטנקייט געהייסן מעטער (מעטראָן—מאָס).

1. מ ע ט ר י ק

פ ע ר ז א ו ן פ ר אָ ז ע

אַ שטראַל פון דער זון האָט אַ כוואַליע געקושט
מיט ליפּן פון ריינעם גינגאָלד.
אַ שפּרונג האָט די כוואַליע געטאָן, ווי צעמישט,
און לעבן שוין מער ניט געוואָלט.

א. שוואַרצמאַן

פריער פאַר אַלץ — קורצע שורעס. לייענען מיר די שורעס אין דער הויך, באַמערקן מיר אַן איינגעשטעלטן סיידער פון די קלאַנגען. באַ פּראָזע באַמערקן מיר דאָס, מיינסטנס, ניט. קעדיי אונטערצושטרייכן אָט דעם סיידער, לאָמיר דיזעלבע ליד ענדערן און לייענען, ווי פּראָזע:

אַ שטראַל פון דער זון האָט געקושט אַ כוואַליע מיט ליפּן פון ריינעם גינגאָלד. די כוואַליע האָט אַ שפּרונג געטאָן, ווי צעמישט, און שוין מער ניט געוואָלט לעבן.

ס'גייט פאַרלוירן דער קלינגענדיקער סיידער, און דער גאַנצער איינדרוק פון ליד פאַרשווינדט.

וואָס איז דאָ פאָרגעקומען?

מיר האָבן אָפּגעשאַפט דעם ריטם, ד. ה. דעם סיידער, לויט וועלכן די באַטאָנטע און אומבאַטאָנטע קלאַנגען זיינען געגאַנגען איינס נאָכן אַנדערן.

דער הויפּט-כילעק צווישן פערז און פּראָזע איז דער ר י ט ם.

פערז-טאַקט אָדער פערז-פוס

⏑ ⊥ ⏑ ⏑ ⊥ ⏑ ⏑ ⊥ ⏑ ⏑ ⊥
אַ שטראַל פון דער זון האָט אַ כוואַליע געקושט

⏑ ⊥ ⏑ ⏑ ⊥ ⏑ ⏑ ⊥
מיט ליפּן פון ריינעם גינגאָלד.

⏑ ⊥ ⏑ ⏑ ⊥ ⏑ ⏑ ⊥ ⏑ ⏑ ⊥
אַ שפּרונג האָט די כוואַליע געטאָן ווי צעמישט

⏑ ⊥ ⏑ ⏑ ⊥ ⏑ ⏑ ⊥
און לעבן שוין מער ניט געוואָלט.

ס'איז אָנגענומען: אַ קלאַמערל ⏑ באַצייכנט אַן אומבאַטאָנטן טראַף, און אַ טראַף איבער אַ קלאַמער ⊥ אַ באַטאָנטן. אַזוי אַרום איז דער סיידער פון אונזער ליד אַזאַ:

⏑ ⊥ ⏑ | ⏑ ⊥ ⏑ | ⏑ ⊥ ⏑ | ⏑ ⊥ ⏑ | ⊥
⏑ ⊥ ⏑ | ⏑ ⊥ ⏑ | ⏑ ⊥ ⏑ | ⊥

ניט געקוקט אַף דער פאַרשיידענער לענג פון די שורעס, ניט געקוקט אַפן סאַך ווערטער, זעען מיר, אַז די גאַנצע ליד באַשטייט פון הויפּט-טיילן, צו דריי טראַפן יעדערער. די דריי טראַפן זיינען אָרגאַניזירט אַף אַ באַשטימטן אויפן. דער באַטאָנטער טראַף געפינט זיך צווישן צוויי אומבאַטאָנטע. דערדאַזיקער בוי פון דער ליד כאַזערט זיך איבער רעגלמעסיק. אָט דער באַשטימטער באַהעפט פון באַטאָנטע און אומבאַטאָנטע טראַפן הייסט „פ ע ר ז-ט אַ ק ט" אָדער „פ ע ר ז-פ ו ס".

דער פערז-טאַקט פון דער ציטירטער ליד ⏑ ⊥ ⏑ הייסט אַ מ פ י- ב ר אַ כ י.

מינים פון פערז-טאַקטן

דער באַשריבענער פערז-טאַקט איז אַ דריי-טראַפיקער. אָפּט באַגעגענען זיך נאָך פאָלגנדיקע דרייטראַפיקע פערז-טאַקטן: ד אַ ק ט י ל און אַ נ אַ פ ע ס ט.

קעפּעלעך דרייען זיך,
הערצעלעך זינגען,
גלייך ווי די פידעלעך
זינגען און קלינגען.

מאני-לייב

אין דער ליד איז דער פערז-טאַקט אָרגאַניזירט אַף אַזאַ אויפן: איין באַטאָנטער טראַף, נאָך אים צוויי אומבאַטאָנטע ⊥ ⏑ ⏑, אַזאַ פערז-טאַקט הייסט ד אַ ק ט י ל.

כ'האָב געזען אייך אַף רוישיקע גאַס אינדערמיט...
וויסל פענעמער, בליקן, פאַרשיידענע טריט!
כ'האָב אייך אַלע געזען און געקומען אַהיים,
האָב איך אייערע הערצער דערפילט אין געהיים...

א. שוואַרצמאַן

אין דער ליד איז דער פערז-טאַקט אָרגאַניזירט אַף אַזאַ אויפן: דער באַטאָנטער טראַף שטייט נאָך צוויי אומבאַטאָנטע ⏑ ⏑ ⊥. אַזאַ פערזן-טאַקט הייסט אַ נ אַ פ ע ס ט.

פאראן פערז-טאקטן, וואס באשטייען נאר פון צוויי טראפן.
פון צוויי-טראפיקע פערז-טאקטן זיינען אמיינסטנס פארשפרייט דער
יאמב און דער כאריי.

אף גיך צום פערד
די האנט שטאל אן,
ס׳איז איצט די שווערד,
די שפיז — א פאן.

א. שווארצמאן

אין דער ליד איז דער פערז-טאקט ארגאניזירט אף אזא אופן: פארן
באטאנטן שטייט אן אומבאטאנטער ∪ —. אזא פערז-טאקט הייסט יאמב.

איינגע, ביינגע,
סטופע צייגבע,
ארצע, בארצע.
גאלע שווארצע.

פאלק-ליד

אין דער ליד איז דער פערז-טאקט געבויט אזוי: א באטאנטער, נאך
אים אן אומבאטאנטער — ∪. אזא פערז-טאקט הייסט כאריי.

פערז-טאקטן:

צוויי-טראפיקע	דריי-טראפיקע
יאמב ∪ —	אנאפעסט ∪ ∪ —
כאריי — ∪	דאקטיל — ∪ ∪
	אמפיבראכי ∪ — ∪

די צאל פערז-טאקטן אין דער פערז-שורע

א פערז-שורע קאן באשטיין פון עטלעכע פערז-טאקטן: פון צוויי ביז
[א]כט (שורעס פון איין פערז-טאקט און שורעס, וואס האבן מערער פון אכט,—
[ט]רעפן זיך זעלטענער).

[ש]ורעס פון איין פערז-טאקט

פעלדער,
וועגן,
שטויבן,
רעגן...
גלויבן
זיגן...

א. [illegible]

שורעס פון צוויי פערז-טאקטן

זילבער-וואלקן,
פערל-וואלקן,
ניט געאיילט זיך,
ניט געלאפן.

י. ארלער

שורעס פון דריי פערז-טאקטן

עפשער איז דיין קינדהייט,
עפשער נאך אין וויגל,
האט דיין מאמעס לידל
דיר געשאדט די פליגל.

א. רייזין

שורעס פון פיר פערז-טאקטן

וואונדער-שיינע ביימער וואקסן
וואונדער-שיינע בלומען בליען...

ש. פרוג

שורעס פון פינף פערז-טאקטן

טויבן-שטילע, בלויע אוונט שטונדן,
שפרייט פאר מיר, מיין אוונט-טרוים צעשפרייטער!

מאני-לייב

שורעס פון זעקס פערז-טאקטן

אין שויס פון פארטרויערטע פעלדער, וואס ציען זיך ווייט
אן אן ענדע,
באהאלט זיך א פאושעלקע איינזאם, באוועבט מיט א שטילער
לעגענדע.

ד. איינהארן

שורעס פון זיבן פערז-טאקטן

איך עפן מיינע ארעמס ברייט, איך שטיי אינמיטן פעלד,
פון אונטן יאגט די שטאט מיך נאך, פארויס א פרייע וועלט.

ז. סעגאלאוויטש

שורעס פון אכט פערז-טאקטן

און אייביק זינגט דער ים דאס אלטע ליד, און ווערט
דערביי ניט אלט...
און זע די וועל, וואס פאלט צום ברעג דא צו, און שוימט,
און רוישט, און פאלט.

מ. ל. האלפערין

ניט שטענדיק טרעפט זיך, אז אלע שורעס אין ליד זאלן באשטיין פון איינער און דערזעלבער צאל פערז-טאקטן. דער בוי פון ליד אין דער הינזיכט אין זייער פארשיידנארטיק. פאראן:

רעגלמעסיקער בוי און אומרעגלמעסיקער

רעגלמעסיקער בוי: די צאל פערז-טאקטן אין באשטימטע שורעס בייט זיך לויט איין איינגעשטעלטן סיידער.

די ארבעט טרייבט מיך פרי ארויס,
און לאזט מיך שפעט צוריק;
א, פרעמד איז מיר מיין אייגן לייב,
א, פרעמד מיין קינדס א בליק!

מ. ראזענפעלד

אומרעגלמעסיקער בוי: די צאל פערז-טאקטן אין שורעס בייט זיך אן א שום סיידער.

מיר שטאמען פון פעלזן!
פון פעלזן, צעמאלטע אף מילשטיין פון צייטן...
מיר שטאמען פון פעלזן,
וואס האבן דעם גורל פארבונדן —
מיט יאמען,
מיט ווינטן,
מיט ווייטן...

ענדונג

דער לעצטער פערז-טאקט ווערט געגעבן ניט שטענדיק איינגאנצן ס'טרעפט אפט, אז ער ווערט געגעבן ביז נאך זיין באטאנטן טראף. די איבעריקע אומבאטאנטע טראפן קאנען זיין אפגעווארפן. דעמאלט איז די ענדונג אפגעהאקט, פארשטייט זיך, אז דא רעדט זיך גאר וועגן אזעלכע פערז-טאקטן, וואס לאזן זיך אויס אף איינעם (כאריי, אמפיבראכי) אדער אף צוויי אומבאטאנטע טראפן (דאקטיל).

די פעלדער צעשפרייט אין דער לענג, אין דער ברייט,
די זון אזוי מיד, ווי מיר אלע, פארגייט.

ה. לייוויק

אמפיבראכישע שורעס.—אינם לעצטן פערז-טאקט איז אפגעהאקט איין טראף.

מיעדן שטיינערנע פינסטערע, הויכע
קריכן אין פינסטערן הימל ארויין.

מאני-לייב

אין דער ערשטער שורע (דאקטיל) איז אפגעהאקט איין טראף, אין דער צווייטער—צוויי טראפן.

פארקערט, נאכן שלוס-טראף פון לעצטן פערז-טאקט קאנען שטיין איבעריקע אומבאטאנטע טראפן.

אזוי פארשניידט זיך וועג אין פעלדער,
אזוי פארוואקסט די ערד מיט טריט,
געטריי איז ביקס אין האנט פון זעלנער,
געטריי איז נאכט דעם טאפ פון טריט.

מ. שאפירא

אין דעם יאמב האט די ערשטע און דריטע שורע אן איבעריקן טראף אין לעצטן פערז-טאקט.

שטייט אין פעלד א בוימעלע,
האט עס גרינע בלעטעלעך,
זיצט דערויף א פויגעלע,
מאכט עס צו די אויגעלעך.

י. ל. פרץ

דא האבן מיר א כאריי מיט א איבעריקן טראף צום סאף פון יעדער שורע

א שורע, וואס ענדיקט זיך מיט א באטאנטן הייסט א מענלעכע, אויב די שורע ענדיקט זיך אף איינעם אן אומבאטאנטן הייסט זי א ווייבלעכע. האט זי אין דער ענדונג, ווי אין דער לעצטער ליד, צוויי אומבאטאנטע רופט מען זי דאקטילישע.

צעזורע.

איבער יענער זייט טארג, || איבער יענער זייט פלויטן.

ע. פינינבערג

סע קאכט די מעדינע, || סע ברענט די מעדינע, || סע
שיסט די מעדינע.

ע. פינינבערג

די ערשטע פערז-שורע ווערט צעטיילט נאטירלעך אף צוויי טיילן, דורך פויזעס. די צווייטע פערז-שורע—אף דריי, די פויזע, דער איבערייס, וועלכער קומט שטענדיק אין איין און דעם זעלבן ארט פון שורע, טראגט דעם נאמען צעזורע. באם ריידן האט אונזער שפראך איבעררייסן, זי פליסט ניט אומאיבערהערלעך, ווי, לעמאשל, דער גאנג פון א זייגער, דער זאץ האט באשטאנד-טיילן, וועלכע מיר מוזן אפשניידן איינס פונם צווייטן; לעמאשל, אין זאץ: "דער שטאם און די צווייגן טויגן אף הייצן". מוזן מיר אפטיילן דעם סובייעקט-טייל פון דעם פרעדיקאט-טייל מיט א פויזע, ד. ה. דער ערשטער

האַלבער זאַץ (דער שטאַם און די צווייגן) שאַפֿט איין ריטמישע כוואַליע, און דער צווייטער (טויגן אַף הייצן) שאַפֿט נאָך אַ ריטמישע כוואַליע. ענלעכעס זעען מיר אין די איבערגעבראָכטע פּערז-שורעס.

כּוץ דער **הויפּט-צעזורע**, באַגעגענען מיר אָפֿט קורצערע פּויזעס נאָך איינצלנע ווערטער, וועלכע זיינען אַן-און-פֿאַר-זיך ריטמיש פֿאַרגאַנצט. אַזאַ פּויזע ווערט באַצייכנט מיט איין ווערטיקאַל פּאַסעקל |, די הויפּט-צעזורע — מיט צוויי פּאַסעקלעך ‖.

אַנזשאַמבעמאַן.

אוי, דער ווינטער שרעקט מיך, שרעקט —
ליגט מיין קינד נאָך איינגעדעקט.
שלאָף נאָך, אָרעם פֿויגעלע,
עפֿן ניט דיין אויגעלע.

א. רייזען

אין דער ליד זעען מיר, אַז נאָך יעדער שורע איז ניט נאָר מעגלעך צו מאַכן אַ פּויזע. נאָר דער אינהאַלט אַליין פֿאָדערט זי. יעדער שורע איז אין זין פֿון אינהאַלט אַ פֿאַרענדיקטע. לאָמיר נעמען אַ צווייטע ליד.

דאָרט ווייט אַרונטער, בלויער און צעשפּרייטער
גייט די נאַכט. איך וואַרט אַליין.

דער אינהאַלט ליידט דאָ ניט קיין פּויזע נאָכן וואָרט „צעשפּרייטער", ווייל לויטן אינהאַלט ווערט די ערשטע שורע ערשט פֿאַרענדיקט אין דער מיט פֿון דער צווייטער. אויב מיר וועלן די צוויי שורעס דורכליינען אַזוי ווי ס'פֿאָדערט דער אינהאַלט, וועלן מיר דערפֿילן, אַז ס'איז עפּעס צעשטערט געוואָרן אין ריטם.

די שורעס לייענען זיך ניט אַזוי גלאַט ווי אין דער פֿריערדיקער ליד.

דער פֿאַל, ווען די פּויזע לויטן אינהאַלט טרעפֿט זיך ניט אין איינעם און דעמזעלבן אָרט מיט דער סאָף-פּויזע פֿון דער שורע אָדער, אַנדערש געזאָגט, ווען דער סינטאַקסיס „איז צעקריגט" מיטן ריטם — הייסט **אַנזשאַמבעמאַן** (enjambement). דער אַנזשאַמבעמאַן צעשטערט די זינגעוודיקייט פֿונם געדיכט, ער דערנעענטערט דאָס געדיכט צו דעם ריידן.

ריטם פֿון ליד

אַ טאָג | אַ שטאָ | לענער, | אַ שפּאָ | גל ניי | ער
אַ האַרץ, | אַ יונגס,
אַן אייזערנער, אַן אַלטער עמער —

זיך שפּילן אַלע דרייען
מיט יונגע קלינגענדיקע טענער!..

ד. האָפשטיין

ווי מיר זעען זיינען אין אָט דער יאַמבישער ליד פֿאַראַנען 3 פּערז-טאַקטן, וואָס באַשטייען בלויז פֿון אומבאַטאָנטע טראַפֿן (שורע—1, פּערז-טאַקט—3; שורע—3, פּערז-טאַקט—2; שורע—5, פּערז-טאַקט—3).

אין פֿאַמעלעכדיקן לייענען לויטן טאַקט שטעלן מיר אַ באַטאָנונג אַף יעדער צווייטן טראַף. אינעמעסן אָבער האָבן די אָנגעוויזענע פּערז-טאַקטן קיין פֿעסטע באַטאָנונג ניט.

פֿון וואַנען נעמט זיך עס? די ווערטער „שטאָלענער", „אייזערנער", „קלינגענדיקער" האָבן נאָר איין הויפּט-באַטאָנונג. באַם איינטיילן אַף יאַמבישע פּערז-טאַקטן קומט אויס די דאָזיקע ווערטער טיילן אַף צווייען. אין איין פּערז-טאַקט פֿאַלט אַריין דער ערשטער באַטאָנטער טראַף „שטאָ" „איי"... אין צווייטן פּערז-טאַקט פֿאַלן אַריין די איבעריקע צוויי טראַפֿן, וואָס האָבן קיין פֿעסטע באַטאָנונג ניט.

בכלל איז די שטאַרקייט פֿון באַטאָנונג אַזוי פֿאַרשיידן, אַז אינעמעסן איז דאָס איינטיילן בלויז אַף באַטאָנטע און אומבאַטאָנטע טראַפֿן, אָפֿט נאָר אַ ביטנאַיעקס. אַזוי אַרום איז איין פּערז-טאַקט ניט ענלעך צום צווייטן. פֿריער פֿאַר אַלץ האָט יעדער פּערז-טאַקט אַנדערע קלאַנגען.

דער נאַטירלעכער ריטם פֿון דער ליד איז טאָמער קאָמפּליצירטער פֿונם מעטער. אַדאַנק דער אָנגעוויזענער פֿאַרשיידנאַרטיקייט אין דער באַטאָנונג, ווערט פֿאַרגיכערט אָדער פֿאַרלאַנגזאַמט דער טעמפּ פֿון דער שורע.

דער מעטער — דאָס איז נאָר אַ האָפּט פֿון ריטם, לויט וועלכן די שורע ווערט געשטריקט.

ווען דער מעטער וואָלט געקאָנט פּינקטלעך אויסגעפֿילט ווערן, וואָלטן מיר באַקומען אָן אַ שיר איינטאָניקע לידער, וועלכע וואָלטן גאָרניט צוגעגעבן צו די פֿריערדיקע (אַלע יאַמבן, וואָלטן אַלציינס מוזיקאַליש געווירקט, דאָסזעלבע אַלע באַרייען אַ. אַ. וו.). יעדער ליד אָבער האָט זיך איר אייגענעם רעאַלן ריטם, וועלכער הענגט אָפּ פֿון אַ גאַנצער ריי סיבעס; פֿון די

באטאנונגען, און פון דעם ארויספאלן פון די באַטאָנונגען, פון פרוזעס, פון דער צאָל פערז-טאַקטן און זייער קוואליטעט (פון וואָס פאר א קלאַנגען באַ-שטייען זיי).

באם דרייטראפיקן מעטער באגעגענען זיך אפט אזעלכע אפנייגן דער אמפיבראכי גייט ליזכט איבער אין א דאקטיל און אנאפעסט, און פארקערט.

ווייט זייבען פעלדער פון טפיסע באנאכט,
טויערן, שטייבער און היטער, וואס וואכט,
גאכט ווערט צעגאנגען אין בלוילעכן טאָג,
מיר הערן פון ווייטן א פייף פון א צוג.

א. פעפער

1-טע, 2-טע, 3-טע שורעס זייבען דאקטילישע, די 4-טע באקומט אין אנהויב אן איבעריקן טראף און ווערט אמפיבראכיש.

בעקומען פון דערפער מיט קאַרעגע הענט, און מיט האק און מיט פולווער,
תאט דער שלאבט זיך צעקלאַקערט נאך חוסער, נאָך שטרענגער, גאָך הולדער
דא גייט איבער דער אמפיבראכי אין אן אנאפעסט.

ריין-טאָנישער פערז

איך ווייס ניט | מיט וועלע | כע שלעסער,
פארשליסט מען | א הארץ פון | פיין,
נאָר עפשער, | נאָר עפשער | איז בעסער
וואָס אומעט | איז היינט מיין | פריינט.

א. קושניראָוו

פונם ערשטן פערז-טאַקט קאָן מען מיינען, אז מיר האָבן דאָ צו טאָן מיט אן אמפיבראַכי; אינדערעמעסן אבער געפינען מיר דאָ א ריי פערז-טאַקטן, אין וועלכע דער אמפיבראַכישער בוי איז צעשטערט, דעהיינגע:

אין דער צווייטער שורע און אין דער פערטער באַשטייען די לעצטע פערז-טאַקטן בלויז פון איין באַטאָנטן טראָף.

וועגן דער ליד קאָן מען נאָר ביטנאַי זאָגן, אז זי האָט אן אמפיבראַ-כישן שניט, ביכלאַל צוביין צו אזויגע לידער מיט א שטרענגער מעטרישער מאָס איז איבעריק. דאָס וואָס מיר האָבן די אויבנגעבראַכטע ליד געטיילט אף פערז-טאַקטן, איז בלויז געווען א מיטל אף צו באַווייזן דאָס אוועקגיין פונם מעטער. פארן ריטם פון דעם ליד איז וויכטיק ניט די אויסגעהאַלטנקייט פון די פערז-טאַקטן, נאָר די באַטאָנונגען, ארום וועלכע עס גרופירן זיך פארשיידנ-אַרטיק די אומבאַטאָנטע טראַפן, (יעדער שורע האָט אין זיך דריי באַטאָנונגען)

אזאַ פערזנבוי, וואס ס'ווערן גענומען אין אַכט נאָר די באַטאָנונגען, שאַפט די ריין-טאָנישע סיסטעם.

די סיסטעם, וועלכע רעכנט זיך, סײַ מיט די באַטאָנטע, סײַ מיט די אומבאַ-טאָנטע טראַפן, הייסט סילאַביש-טאָנישע סיסטעם (פון לאַטייניש silaba — טראָף).

די אויבנגעבראַכטע 4 שורעס האָבן איינע און דיזעלבע צאָל באַטאָנונגען (יעדערע צו דריי), קימאַט איינע און דיזעלבע צאָל טראַפן (8—7—9—7). פאַראַן אָבער ריין-טאנישע לידער, וועלכע האָבן שוין ניט קיין שום שפורן פון רעגלמעסיקייט, די פערז-שורעס זיינען פון פאַרשיידענער לענג מיט א פאַרשוידענער צאָל באַטאָנונגען, דאָך ווערט די גאַנצע ליד לויטן אינהאַלט איינגעטיילט אין אַזעלכע ריטמישע גרופן, אַז דער איינדרוק פון ריטם גייט ניט פאַרלאָרן. דער ריטם פון ליד ווערט אַזוי ארום געבויט אַף די ריטמען פון אירע סינטאַקסישע גלידערונגען און אינערלעכע בילדער.

די ריין-טאָנישע סיסטעם, אינם ערשטן וואריאנט אירן, ווערט אין דער לעצטער צייט ברייט פאַרשפּרייט אין דער נייסטער אידישער דיכטונג.

ס'איז פאַרשטענדלעך: די סיסטעם איז פרייער און דערפאַר איז מעג-לעך צו מאַכן פארשיידנארטיקער דעם ריטם פון דער ליד.

די גרונט-פאָרמען פון ריטם שטאַמען פון די גריכן. בא די גריכן און בא די רוימער איז דער גאַנג פון פערז געבויט ניט אַף דער באַטאָנונג (אַף דער העכערונג פון קאָל) נאָר אַף דער לענג פון די טראַפן.

אַנשטאָט אונזערע באַטאָנטע און אומבאַטאָנטע טראַפן פלעגן די אַנטיקע שפּראַכן אונטער-שיידן לאַנגע און קורצע טראַפן.

מיר ס ק א נ ד י ר ן אזעלכע לידער, דאָס הייסט, מיר שטעלן די באַטאָנונג אַף די לאַנגע טראַפן און באַטאָנען ניט, מיר לאָזן איבער אָן באַטאָנונג, די קורצע טראַפן.

דער וויכטיקסטער מעטער פון דער קלאַסישער (גריכישער און רוימישער) פּאָעזיע איז ד ע ר ה ע ק ז א מ ע ט ע ר — דער פערז פון האָמערס „איליאַדע" און „אָדיסייע" און ווירגיליוס „ענעאידע".

דער העקזאמעטער האָט זעקס פערז-טאַקטן. די ערשטע פינף טאַקטן זיינען דאַקטילישע און דער לעצטער אַן אַפגעהאַקטער. די פערז-שורע טיילט זיך אַף צוויי טיילן דורך אַ צעזורע, די צע-זורע קאָן קומען אין פאַרשיידענע טיילן פון דער שורע, מייסטנס נאָך דעם ערשטן באַטאָנטן טראַף פון דעם דריטן פערז-טאַקט.

דער ר י י ן - ס י ל א ב י ש ע ר פ ע ר ז ן - ב ו י איז אָנגענומען און איז פּאַסיק פאַר די שפּראַכן, בא וועלכע די באַטאָנונג פאַלט שטענדיק אַף אַ באַשטימטן טראַף אין וואָרט (לע-מאָשל, אין דער פראַנצויזישער — אַף דעם לעצטן טראַף, אין דער פּוילישער — אַף דעם פאַרלעצטן טראַף).

באַם ריין-סילאַבישן פערזן-בוי ווערט ניט גענומען אין אַכט די באַטאָנונג, נאָר די צאָל טראַפן אין דער פערז-שורע. (יעדער פערז-שורע האָט אַ באַשטימטע צאָל טראַפן).

אויסגאַבן

א

שניי-ליד

דעם צאַרטן גלעט פון קאַלטן שניי
נעם איך היינט אויף מיט ברייטן שמייכל.
עס איז מיר גוט, — איך גיי און גיי,
און ס'קאָן דער ווינט מיך ניט דערגרייכן.

עס יאגט און ס'טרייבט מיך אין גאלאפ...
מיין גרוסט ווערט פול מיט פרייד-געשרייען
און אט אזוי מיין הייסן קאפ
איך וויקל איין אין שפיל פון שנייען.

איך טרעט דעם שניי מיט גיכן טראט,
דער שניי דערגרייכט מיר ביז די קניען!
אוי, ווי גרינג איז איצט די שטאט,
און איך בין גרייט צו פליען...

איזי כאריק

1. לויט וואס פאר א מעטער איז אנגעשריבן די ליד?
2. באמערקט אין וואספארע פערז-טאקטן איז דורכגעלאזט דער טראפ?
3. באמערקט די ענדערונגען פון פערז-שורע און אום- און גראד-שורעס?
4. צי איז גלייך די צאל פערז-טאקטן אין אלע פערז-שורעס?
5. וואס פאר א באטייט פארן ריטם האט די 11-טע און 12-טע שורע?

ב

שטיינערנע הויפנס פון נעכט און פון טעג
הויערן שווערע אף מיטן פון וועג; —
זייגען מיר העקער און ברעכן דעם פעלז,
רייסן מיר דורך צווישן א טונעל.

פליען אין קרוין פון צעברעקלטער הויך
שטיינער צעגליטע און פונקען און רויך.
מיט אייזן און שטאל צו דער ליכטיקער העל
רייסן מיר דורך צווישן בערג א טונעל.

דארטן פון יענער זייט שטיינערנע ווענט
הערן זיך קלאפן, הערן זיך הענט.
איז אונז דאס קלאפן דאס ווייטע באקענט —
וויסן מיר: ברידער, מיט שטיינער פארשטעלט,
רייסן צו אונז צווישן בערג א טונעל.

מ. כאשטשעוואצקי

1. לויט וואס פאר א מעטער איז אנגעשריבן די ליד?
2. באשטימט די ענדונג פון דער פערז-שורע.
3. באמערקט די 7-טע און 10-טע שורעס. וואס פאר א באדייט האט עס פארן ריטם פון דער ליד?
4. באמערקט אף וויפל טיילן איז צעטיילט די ליד און צי האבן אלע טיילן א גלייכע צאל פערז-שורעס?

ג

צו וואס איז די שרעק פאר די פרעסט,
פאר די נעכט אף פארשנייטע וואקזאלן, —
ווען דו שטעלן די פיס דיינע פעסט,
ווען דו קיינמאל אף שליאכן נים פאלן.

אין יעדער געבוירענער וואנט
דערפיל איך די פרייד פון א שלאכט-טאג.
דער שליאך איז דא קלאר און באקאנט —
א האק! — און א פענסטער איז פארטיק!

נו, הייסער, נו גיכער דעם ברויז!
קען זיין וועסט אין וועג אים נאך זעען.
נו אין וואס, אז די פרייד איז דא גרויס.
ווען מיר האבן קיין צייט זיך ניט פרייען.

דערוועק זי, די פרישקייט, אין זיך,
פון דיינע פארלאשענע קוואלן.
וועסטו מוירעדיק שפאנען און גיך
וועסטו קיינמאל אף שליאכן ניט פאלן.

איציק פעפער

1. לויט וואס פאר א מעטער איז אנגעשריבן די ליד?
2. צי איז אומעטום דער אנגעמערקטער מעטער אויסגעהאלטן?
3. אין וואס באשטייען די אפנויגן?

ד

האבן אין אאולן פארשפרייט זיך קלאנגען,
גרייטן זיך טאטערן ווידער צו פיין;
— אינגיכן וועט קומען ווראנגעל,
פארנעמען שאף און ווייץ.

רוישן כוואליעס, הוידען זיך ברעגן,
יעדער טאג אין גרויזאמער און וויסט.
עלי-בען וווסט אין קרים אלע וועגן,
עלי-בען האט געניטע פיס.

רופט צונויף עלי-בען א זיצונג
אין אאול לעם צארטן גורזוף —
קיינמאל ניט געבן די פריצים
די בערג און די שאף.

קיינמאל נים געבן, גיט געבן!
זאל לעבן דער פאסטעך עלי-בען!
אזוי אין פארשריבן
און אזוי איז געווען.

איציק פעפער

לויט וואס פאר א פערז-סיסטעם איז אנגעשריבן אט די ליד — לויט דער סילאביש-טאנישער צי לויט דער ריין-טאנישער?

ה

עקראן

הערט אויס!
דאס רעדט מיט אייך, איך, עקראן!
קאשמעס פון פאמעט און ראמען געגילדעטע,

האָבן לאַנג מיך געהאַלטן געפאַנגען,
באַצירטע מעכיצעס, ווענט און צאַמען
האָבן אונז שטענדיק געזונדערט,
און רוף מיינעם העלן
האָט מען פאַרביטן מיט קרומע געשרייען פון שילדן...
היינט
האָב איך צו ווענט זיך געזעגנט!
צעגייט זיך!
אויס דעכער! אויס דילן!
באַפרייט מיר די רוימען...
אַהער
אַלע קעפ, וואָס צוזאַמען דאָ שאָפן די זאַמען פון קעפ!
פאַר אייך בין אַנטשטאַנען,
פאַר אייך בין געבוירן...
ברייטער די סטויפעס אַף מיט פון פלעצער!
איבער שלונגען טון שליינגישע גאַסן שטעלט אויף
מיין בעלעמער...
מיין זוים וועט זיין — הימל!..
מיין רוים —
דער פילטוריזנטער בליק פון חאָמרון!..

א. קושניראָוו

1. צי האָט דאָס געריכט אן אויסגעהאַלטענעם מעטער?
2. צי קאָן מען צו דעם געריכט צופאַסן אַ מעלאָדיע?
3. צי אַנטשפּרעכט דער ריטם דעם אינהאַלט?

2. גראַם

דער גראַם איז אַ מיטקלאַנג פון ווערטער, מייסטנס אין סאָף שורע. (...טרעפט אינדערמיט און אין אָנהייב). מיר אונטערשיידן דעם גראַם:

א. לויטן אָרט אין דער פערז-שורע.
ב. לויט דער פאָרם פון דער ענדונג.
ג. לויטן קלאַנגען-באַשטאַנד.

א. לויטן אָרט אין דער פערז-שורע

1. סאָף-גראַמען

מיר שטייען בײַ הויכער געמויערטער וואַנט
מיט האַמערס, און אייזנס, און לאָמען אין האַנט.

א. רייזן

2. אינעווייניקסטע גראַמען

כעוורע וואָלקן, קומט אין פאַלקן,
קומט צעשטערן, און ניט הערן.

ל. קוויטקאָ

אַף דיין שוים פאַרוויג... זע, ווי שטיל איך ליג.
מיט דיין צאַרטן ניג מיך באַשיץ,
און צו מיר געלענט — אין די צאַרטע הענט
נעם מיין קאָפּ, וואָס ברענט
ווי אין היץ.

לייב ניידוס

3. אָנהייב-גראַמען

צונטער וועלקן בלעטער
אונטער אונזערברייט
מונטער שמעקן בלעטער
טויטערהייט.

ד. האָפשטיין

ב. לויט דער פאָרם פון דער ענדונג

1. מענלעכע גראַמען (איינטראַפּיקע). דער טראָפּ אַפן לעצטן טראַף.

קיינמאָל דאָרשטיק, קיינמאָל מיד,
שטייען זאַטן און מע היט.

א. פעפער

2. ווייבלעכע גראַמען (צווייטראַפּיקע). דער טראָפּ אַפן פאָרלעצטן טראַף.

אין יעדן הייזעלע, אין יעדער קאַמער,
רעדט א ניי־מאַשין, אַ הובל, צי אַ האַמער.

א. כאַריק

3. דאַקטילישע גראַמען (דרייטראַפּיקע). דער טראָפּ אַפן דריטן טראַף פון סאָף.

איך וויג דיין וויגעלע
און זינג אין אויערל
ס׳האָט דאָרט אַ רינגעלע,
פאַרמאַכט א טויערל.

ג. לויטן קלאַנגען-באַשטאַנד

פינקטלעכע און ניט-פינקטלעכע גראַמען

1. פינקטלעכער גראַם

דאָס איז אַ גראַם, אין וועלכן ס׳פאַלן צונויף אַלע שלוס-קלאַנגען, וואָס געפינען זיך נאָכן באַטאָנטן וואָקאַל.

דורך דעם פענסטער קוקט אַריין צו מיר אַ טריבער מאָרגן,
מיד, ניט אויסגעשלאָפן גייט ארום די פרוי,
די פאַנטאָפל קלאַפּן וואָכעדיק און גרוי,
פון די ווענט און ווינקלען קריכן וואָכעדיקע זאָרגן.

ר. אייזלאַנד

באַמערקונג. דער פינקטלעכער גראַם דערלאָזט גראַמען הילכיקע מיט דומפּע קאָנסאָנאַנטן (ג—פּ; ז—ס; ד—ט; ג—ק).

פאַראָסטעט ווערט די שאַרפע שווערד אין פאַלט פון האַנט,
עס גייט דער פערד דעם קאָפּ צו דר'ערד אין פרעמדן לאַנד.

אַ. שוואַרצמאַן

אַז מיר ריידן וועגן פינקטלעכן גראַם האָבן מיר אין זינען נאָר דעם קלאַנגען-באַשטאַנד פון וואָרט. אונז אינטערעסירט ניט צי באַשטייט דער גראַם פון איין וואָרט, צי איז ער צוזאַמענגעשטעלט פון צוויי.

אין דעם פאַל הייסט דער גראַם צוזאַמענגעזעצטער.

ניטע, שוועסטער, דרימל איצטער,
ווייל דער ווינט אַט ברעכט ער, קריצט ער,
און דער וואַלד טוט אָן אַ קאַפּטער,
און דער הימל וואָלקנס קלייבט ער.

ל. קוויטקאָ

2. ניט-פינקטלעכער גראַם

דער פינקלעכער גראַם איז שוין געוואָרן אַזוי געוויינלעך, אַזוי וואָכעדיק, אייניקע גראַמען זיינען שוין אַזוי דערעסן, אַז זיי באַפרידיקן שוין מער ניט דעם מאָדערנעם דיכטער און ווירקן ניט אויף דעם לייענער, סאָפּקאָל-סאַף איז אין יעדער שפּראַך פאַראַן אַ באַגרענעצטע צאָל פינקטלעכע גראַמען אונזער לעבן בייט זיך, דער רעגלמעסיקער ריטם קאָן ניט אינגאַנצן באַפרידיקן דעם קאָמפּליצירט-געוואָרענעם אינהאַלט פון נייעם דיכטער. ס'ווערן געזוכט נייע ריטם-פאָרמען, נייע אינסטרומענטירונג.

אַזאַ נייער מיטל פון אינסטרומענטירונג איז דער ניט-פינקטלעכער גראַם.

אין דער מאָדערנער דיכטונג זעט מען אָפּהיטן דעריקער דעם באַטאָנטן וואָקאַל. וואָס איז שייך די איבעריקע שלוס-קלאַנגען, ווערן זיי אַזוי געקליבן, אַז עס זאָל בלייבן דער אַלגעמיינער איינדרוק פון ענלעכקייט. דער ניט-פינקטלעכער גראַם איז, אייגנטלעך, אַ מין רעמאַזעמדיקער איבערקלאַנג, אַפּט אַ מין ווייטער איבערהילך פון ווערטער. אַזאַ אין ער באַזונדערס אין זיין קאָמפּליצירטער פאָרם.

דאָרט, וואו טרעפל פון הילצערנעם גאַנעק
האָט שוין לאַנג ניט באַזונגען מיין טראָט,
וועט באַגעגענען מיך מיין מאַמע
מיט אַ שטילן און בליענדן וואָרט.

אַ. קושניראָוו

דער ניט-פינקטלעכער גראַם (אָדער אַסאָנאַנס) האָט פאַרשיידענע קאָמבינאַציעס.

אין אייניקע גראַמען איז די ניט-פינקטלעכקייט קוים צו באַמערקן. פאַראַן אָבער אַזעלכע שלוס-קאָמבינאַציעס, וועלכע גיבן נאָר אַן אָנצוהערעניש אויף אַ גראַם.

שוין אין דער פאָלקס-ליד טרעפן מיר זיך מיט אַ גאַנצער ריי פאַרשיידנאַרטיקע אַסאָנאַנסן.

ס'איז אָבער געווען אַ צייט אין דער אידישער דיכטונג, ווען מע האָט זעלטן ווען גענוצט דעם אַרט גראַם (פרוג, רייזין, ראָזנפעלד).

אין דער מאָדערנער אידישער דיכטונג, באַזונדערס בא די אידיש-אוקראַאינישע דיכטער איז צו מערקן אַ טענדענץ, אינגאַנצן פריי לאָזן דעם אויס-וואָקאַל פון שלוס-קלאַנגען. ניט שטענדיק ווערן דערגרייכט די געוואונטשענע קלאַנג-עפעקטן, ווייל אָפט זיינען די נייע פּרואוון ניט אַרויסגעוואַקסן אָרגאַניש פון דער באַדערפעניש פון ליד. דער ריינער ווילן פונם עקספּערימענטאַטאָר קאָן זעלטן ווען שאַפן אין דיכונג.

דאָך פאַרמאָגן מיר שוין אַ היפּשע צאָל פון עכטע קונסט-ווערק אין פערז, וואו עס הערשט דער אַסאָנאַנס.

ס'מערקן זיך דערווייל אָן פאָלגנדיקע אַרטן פון ניט-פינקטלעכן גראַם.

א. ס'ווערט אָפּגעהאַקט איינער אָדער אַ גרופּע שלוס-קאָנסאָנאַנטן אין איינעם פון די געגראַמטע ווערטער.

שאַלעם צו שליסן,
איז דאָך גאָר קיין זאַך
דושעניו, ליובעניו,
האָב אַ גוטע נאַכט.

פאָלקס-ליד

אָ, בליע, אויפגעפּלאַמטע געגנט
מיט שאַרף פון טרוים, אויף וועלט פאַרשטרעקט,
אויף גרויען קנויל פון דיינע וועגן
האָב איך געוויקלט מיינע טעג.

אַ. קושניראָוו—„ראַסייא“

ב. ס׳פאלט ארויס איינער פון די שלוס-קלאַנגען אין איינעם פון די געגראַמטע ווערטער.

הערט ווי ס׳קלינגען גלעקער
ווי דער הארן שאַלט
דארט אף מיזרעך-שטרעקעס
ווערט א טאג געזאלבט.

ד. ראַמשטיין

ג. ס׳פאלן ניט צונויף איינער אדער א גרופע שלוס-קלאנגען.

דאס שטויביקע שטעטל איז שווער צו פארגעסן
סע שטייט פאר די אויגן מיט רויכן פארוויים,
איך וויים, אז די שויבן אין אלטינקן געסל,
האָט פעלדישער שטורעם געיאָגט און געדרייט.

א. סעמער

און אין אַאול, בא שוועל פון זוניקע געזינדן
א נאַקעטע, אן אַנגעגליטע פיטערט זיך מיין קינדהייט.

ע. סינגבערג

בערל בעקער איז אַ פראָסטער אינגל
זיינע אויגן זיינען מעליק גרוי,
צו דרייצן יאָר, גאָר אַ קינד נאָך,
האָט ער געקנאטן שוין קאַסטנס ברויט.

ש. ראסין

דער צוזאַמענפאַל פון פאַרשיידענע קלאַנגען אין סאָף אָדער אין מיטן ווֹרט, מאַכט די ליד מוזיקאַלער, אָבער אַ צווייטע וויכטיקסטע ראָלע פונם גראַם באַשטייט אין זיין אָרגאַניזירנדיקער פונקציע. דער גראַם העלפט מיט צו דערפילן דעם סאָף פון די ריטמישע טיילן פון ליד, און אדאַנק זיין איבער־כאַזערונג פאַרשטאַרקט ער איר גאַנצן ריטמישן איינדרוק. בא דער אָרגאַניזאַציע פון פאַרשיידנמעסיקן וואָרט-מאַטעריאַל שפּילט דער גראַם א וויכטיקע קאָמפּאָזיציאָנעלע ראָלע. אָט די ראָלע פון גראַם ווערט פאַר אונז קלאָרער, ווען מיר באַטראַכטן א פרייע ריטמישע קאָמפּאָזיציע פון דער מאָדערנער דיכטונג.

מיט שטייפער האנט
דעם ערשטן אייז צעקלאַפּן,
ארויסרייסן א שטיקל טיף
און זען און הערן,
ווי טראַפּנס קלאַנגען זיך און וועהרן,
און יאָגן זיך, ווי שווארצער טריף,
אהין, צוריק —
אין דעם איז אויך פאַראַן א שטיקל גליק.

ד. האָפשטיין

דאָ איז בולעט, אַז דער גאנצער ריטמישער און לאָגישער זין פון דעם אויסצוג שפּאַרט זיך אָן אָפּן גראַם (צוריק, גליק), די אַלע איבעריקע גראַמען האבן מער אַ מוזיקאלע אויפגאבע.

דער לעצטער גראם אָרגאניזירט די שטיק ליד אין אַ פריי-געבויטער סטראָפע.

אויפגאַבן

באטראכט דעם גראַם אין די לידער, וועלכע זיינען געבראכט אלס אויפגאבן צום פאַריקן קאפיטל „מעטריק".

1. לויטן אָרט אין דער פערז-שורע.
2. לויט דער פאָרם פון דער ענדונג.
3. לויטן קלאנגען-באשטאנד.

3. סטראָפיק

דער אויסערלעכער אויסזען פון דער ליד, די גראַפיק אירע, מערקט אָפּט אָן אירע טיילן. אַ פאריייניקונג פון פערז-שורעס, וועלכע כאַזערט זיך איבער אינם גאנצן גאנג פון דער ליד — הייסט סטראָפע. די סטראָפע ווערט באטראכט אַלס די לעצטע שטופע פון ריטם.

די מינים סטראָפעס זיינען זייער פארשיידן, זיי אויסצושעפן איז אומעגלעך, יעדער דיכטער איז פריי און, מע קאָן זאָגן, איז מעכויעוו צו זוכן נייע ריטמישע פאָרמען, קעדיי צו געפינען בעסערע מוזיקאלישע קיילים פאר זיין אינערלעכן ריטם.

די פאשעטסטע פארמען פון סטראפע

א. צוויי-שורעדיקע

אַזוי צי אזוי, נאָר ס׳שמעקט שוין מיט מארט,
האבן אידן געגרייט זיך, גערעדט און געווארט.

איז פון שטאָט אָנגעקומען א יונגער יעווסעק,
די ערדן צעטיילט זיי און ווידער אין וועג.

זיינען קינדער און רינדער און טאטעס און פערד
געפאָרן, געקומען און אָט איז די ערד.

א. כּאַריק

ב. דריי-שורעדיקע

בראנד און פייער, גלי דעם שווערד!
ס׳הייליקט זיך אין קאמף די ערד!
יונג דער מענטש — א נייער ווערט!

רייטער אפן פערד, אין וועג!
ס׳קומען אָן די נייע טעג!
אַלטע, גייט אַוועק!

מ. בראָדערזאָן

ג. פיר-שורעדיקע

דער סיידער פון די גראמען אין דער פיר-שורעדיקער סטראָפע איז אַ פארשיידענער. פאראן סטראָפן:

1. מיט פאָר-גראמען — aa/BB

נאָכן זומער קומט דער ווינטער.
קומט דער ווינטער און באשפינט ער
שטיבער, בארג און מארק און פלויט
אין אַ שנייאיק ווייסן קלייד.

מאני-לייב

2. מיט קרייץ-גראמען — aB/aB

א געזינד זאלבע אכט
און בעטן נאר צוויי
און קומט אָן די נאַכט,
וואר שלאָפן דאן זיי?

א. רייזין

3. מיט גארטל-גראמען — aB/Ba

ס׳איז האלבער טאָג, ס׳איז מיר דאס אייג פון שיין.
דער מויעך אנגעזעט מיט פינקלען.
דורך הויכע זיילן כ׳גיי ארײַן אין שטילע ווינקלען,
אָף שאָטן כ׳לייג זיך צו, מיט שאָטן כ׳דעק זיך איין.

ל. האפשטיין

4. מיט דורכגעלאָזטע גראמען — aB/OB

עס וועלן אונז באנאכט
קיין פרעמדע טריט דערפרייען,
און אונזערע — דער ווינט
פארשיטן וועט, פארווייען.

ה. לייווויק

5. מיט אלציינע גראמען

די אלטע פישער זיינען מיד.
די יונגע עט, קיין אונטערשיד.
דער יאם איז יאם, די ליד איז ליד,
די אלטע פישער שלאָפן מיד.

רויזנבלאט

ס׳זיינען מעגלעך סטראָפן צו 5—6—7—8—9—10—11—12—13—14—שו-
רעס. פארשטייט זיך, אז גאָר לאנגע סטראָפן טרעפן זיך זעלטענער. דער סיי-
דער פון גראמען אין זיי איז פארשיידן. מיר ברענגען דאָ בלויז איי‌ניקע ביישפילן.

זעקס-שורעדיקע סטראָפע

דער יאם דער גרויסער יאָם,
די זון דער הייסער פלאָם
דיין רייץ און מיין געפיל —
עס זינגט אין מיר די וועלט,
איך ווייס ניט וואס מיר פעלט,
איך ווייס ניט וואס איך וויל.

ז. סעגאלאָוויטש

אכט-שורעדיקע סטראָפע

זינגט זיך עפעס אָף די וועגן
אַ געזאנג פון גאָרניט וועלן,
גאָרניט דארפן, גאָרניט האבן,
נאָר דאס פורל זאָל זיך גיין;
ס׳זאָל א פורל גיין אנטקעגן,
און עס זאל זיך גאָרניט שטעלן,
און די הערער זאלן גראָבן,
וואס זיי ווילן נאָר אליין...

פ. מארקיש

ניין-שורעדיקע סטראָפע

אויספארקויפט דעם מארק מיט סכוירע,
און צעצאָלט זיך מיט די כויוועס,
העמד פון לייב און לייב פון לעבן,
פון יאריד צוריק געקערט זיך;
פריילעך גרויס און פריש און גאנץ,
לאמטאדאריטאם, הוירא, הוירא,
וויפל ס׳איז ניט און געגעבן,
מעשוגאָיעם, מענטשן, הערצער,
פערדלעך, חיי מיט מיר אַ טאנץ!

פ מארקיש

די מאָדערנע דיכטער אינטערעסירן זיך אַסאַך װייניקער מיטן סטראָפן־בוי, און גייען פֿרײַ אַריבער פֿון איין סטראָפֿישן בוי צום צווייטן, צו די שטרענגע „קאַנאָנירטע" פֿאָרמען װענדן זיי זיך גאָר זעלטן. דער פֿרײַער פֿערן װייסט גאָרניט פֿון קיין אָפּגעמאָסטענער סטראָפֿע. אַזאַ באַציאונג צו דער סטראָפֿע איז פֿאַרבונדן מיט דער אַלגעמיינער עוואָלוציע פֿון ריטמיק. עס זײַנען צעשטערט געוואָרן אַלע שטרענגע ריטמישע „קאַנאָנען".

קאַנאָניזירטע סטראָפֿן

כּמעט פֿאַסטעטע פֿאָרמען פֿון סטראָפֿע װייסט נאָך די פּאָעזיע פֿון קאָמפּליצירטע פֿאָרמען. פֿאַר זיי איז כאַראַקטעריסטיש אַ שטרענג־רעגלאַמענטירטער באַשטענדיקער בוי. די קאָמפּליצירטסטע פֿון זיי פֿאָדערן אָפֿט אַן אַנטשפּרעכנדיקן אינהאַלט. אַסאַך פֿון זיי זײַנען ענג פֿאַרבונדן מיט אַ געוויסן סטיל פֿון דער אַלטער ווערסיפֿיקאַציע. אַסאַך פֿון זיי זײַנען אַלט יאָרהונדערטער. די מאָדערנע פּאָע־זיע באַנוצט זיי זעלטן. מיר װעלן אָנווײַזן אויף די וויכטיקסטע פֿאָרמען:

אָקטאַווע

די סטראָפֿע באַשטייט פֿון 8 שורות.

די ערשטע שורה גראַמט זיך מיט דער דריטער און פֿינפֿטער, די צווייטע שורה גראַמט זיך מיט דער פֿערטער און זעקסטער, די זיבעטע שורה גראַמט זיך מיט דער אַכטער.

דער מעטער — אַ פֿינף צי אַ זעקסטאַקטיקער יאַמב.

די אָקטאַווע שטאַמט פֿון איטאַליע.

און אָט ביסטו שוין אויך, מײַן אויגוסט ליבער,
געקומען צו דער װעלט מיט האָב און גוטס;
דערמאָנסט אונדז, אַז די גאָלד־היץ איז אַריבער
און שפּרייטסט אויף אונדז דײַן קעניגלעכע שוץ;
און אומעטום אויף שטעגן און אויף גריבער
שטראַלט ערנסט העל דײַן יאָנטעוודיקער פּוץ;
אין בעכט אין קילע זע, איך דיך אַליין
זיצן אויף אַ מאָכיק־אַלטן שטיין.

ליב נײדוס

טערצינע

די סטראָפֿע האָט דרײַ שורות. דער סיידער פֿון די גראַמען איז אַזאַ. ס'גראַמען זיך שטענ־דיק די ערשטע שורה מיט דער דריטער. די צווייטע גראַמט זיך מיט דער ערשטער און מיט דער דריטער פֿון דער פֿאָלגנדיקער סטראָפֿע, אַזוי שטענדיק, גייט איבער דער גראַם פֿון דער פֿריִקער סטראָפֿע אין דער פֿאָלגנדיקער. אויף אַזאַ אופֿן ווערן אַלע סטראָפֿעס פֿון דער ליד פֿאַרבונדן צווישן זיך.

דער מעטער — אַ פֿינפֿטאַקטיקער יאַמב.

די טערצינע שטאַמט פֿון איטאַליע (XIII יאָרהונדערט).

איך ליב פֿון לאַנג שוין די לעוואָנע־שטיינער,
די שטיינער, וועלכע לײַכטן נאָר באַנאַכטס;
אַ שיער אַ קריסטאַלענער און ריינער
אין זייער קאַלטער טיפֿעניש ערוואַכט
און ס'בײַטן זיך פֿאַרשיידענע קאָלירן,
וואָס ברענגען גרוסן פֿון ווײַטער פּראַכט

ל. נײדוס

טריאָלעט

די סטראָפֿע האָט 8 שורות.

די ערשטע פֿערז־שורה כאַזערט זיך איבער 3 מאָל (שורות 1—4—7).

די צווייטע—2 מאָל. (שורות 2—8).

דער סיידער פֿון די גראַמען איז אַזאַ: ס'גראַמען זיך די שורות 1—4—5—7 און די שורות 2—3—6—8.

דער מעטער—קימאַט שטענדיק אַ פֿירטאַקטיקער יאַמב.

דער טריאָלעט שטאַמט פֿון פֿראַנקרײַך (XIII יאָרהונדערט).

ווער ביסטו, ווער בין איך, וואָס איז אָט די וועלט? —
אַ סוידעסדיק שליסל צום שלאָס אָן אַ טיר.
האַרמאָנישע קלאַנגען — און ס'פֿעלט דער קלאַוויר.
ווער ביסטו, ווער בין איך, וואָס איז אָט די וועלט? —
אַ סיידער, וואָס קיינער האָט קיינמאָל געשטעלט,
אַ טרוים און מײַן פּיסרוין באַהאַלט זיך אין דיר.
ווער ביסטו, ווער בין איך, וואָס איז אָט די וועלט? —
ווילסטו, קינד, עפּעס וויסן, קום כאָלעם מיט מיר...

י. ראָבּרושין

סאָנעט

דער סאָנעט באַשטייט פֿון צוויי טיילן. דער ערשטער טייל—פֿון צוויי פֿירשורעדיקע סטראָ־פֿעס, דער צווייטער טייל—פֿון צוויי דרײַשורעדיקע סטראָפֿעס (אַרום און אַרום 14 שורות). אין דעם ערשטן טייל האָט יעדער סטראָפֿע גאַרטל־גראַמען. אין דעם צווייטן טייל טרעפֿן זיך פֿאַרשיידענע קאָמבינאַציעס. אָפֿט טרעפֿט זיך אַזאַ קאָמבינאַציע:

די ערשטע שורה גראַמט מיט דער צווייטער,
די דריטע — מיט דער פֿינפֿטער,
און די פֿערטע — מיט דער זעקסטער.

דער מעטער — אַ פֿינפֿטאַקטיקער יאַמב.

דער סאָנעט פֿאָדערט פּינקטלעכע גראַמען און רײַכע מוזי־קאַלישקייט.

מיר ברענגען דאָ אַ סאָנעט פֿון דער דיכטערין פּראַדל שטאָק, וועלכע האָט די ערשטע אים אַרײַנגעבראַכט אין אידיש.

* * *

צי זאָל איך מיך פֿאַרבאָרגן ערגעץ־וואו,
און וויינען שטיל װעם קאָפּ אַראָפּגעבויגן,
און אויסווישן צוריק די מידע אויגן,
וואָס האָבן קיינמאָל, קיינמאָל ניט קיין רו.

און לאָזן וואַנדערן אַוועק מײַן בליק,
ווי ביז אַהער אין גרויע, גרויע ווײַטן,
און וואַרפֿן אים דערנאָך אויף אַלע זײַטן,
אין קראַנקער אומרו לאָזן זיך נאָך גליק.—

צי זאָל איך מיך א וואָרף טאָן ווילד אַרויין
אינמיטן גאס מיט אָנגעצונדענע אויגן
און ברומען ווי א טיגערן פון פּיין,

די זוכנדיקע נאָזלעכער צעפלויגן, —
צי זאָל איך ערגעץ-וואו פאַרבאַרגן זיין,
און וויינען שטיל, דעם קאָפּ אַראָפּגעבויגן...

פּרארל שטאָק

אין דעם סאָנעט גראַמט זיך דער צווייטער טייל אַזוי: 1—3—5 און 2—4—6.

א קראַנץ פון סאָנעטן

אַזאַ נאָמען טראָגן 15 סאָנעטן, וואָס זיינען פאַרבונדן צווישן זיך אַף פאָלגנדיקן אופן:

די ערשטע שורע פון צווייטן סאָנעט כאַזערט איבער די לעצטע שורע פון ערשטן, די ערשטע שורע פון דריטן סאָנעט כאַזערט איבער די לעצטע שורע פון צווייטן. א. א. וו. ביזן 15-טן סאָנעט. דער 15-טער הייסט מ אַ ג י ס ט ר אַ ל און ווערט צונויפגעשטעלט פון די ערשטע שורות פון אַלע פריערדיקע סאָנעטן. דער מאַגיסטראַל מוז אויסדריקן א סינטעטישן געדאַנק.

די פאָרם איז אַף אַזויפיל קאָמפּליצירט, אַז זי טרעפט זיך זייער זעלטן.

4. אייפאָניע

דאָס קינסטלערישע ווערק פאַרשאַפט אונז אָפט א גרויסן עסטעטישן פאַרגעניגן דאַנקע מיט די טיילן זיינע, וועלכע ס'איז שווערער פון אַלץ צו באַנעמען מיטן סייכל. דער איינדרוק פון ווערק הענגט אָמאָל אָפּ פון די טיילן זיינע, וועלכע ס'איז שווערער פאַר אַלץ צו אַנאַליזירן. קעדיי צו שאַפן שיינע לידער איז וויייניק נאָך זיין טריי די געזעצן פון ריטמיק. דער ריטם איז אָפט דער אינערלעכער פירער, וועלכער צעמענטירט און אָרדנט איין דעם שטאָף פון ליד — דאָס וואָרט. ס'איז וויכטיק, אַז דער שטאָף אַליין, דאָס וואָרט, אַלע זיינע טיילן, זאָלן אויספילן אַן עסטעטישע שעליכעס.

דער גאַנצער כילעק צווישן דער טאָגטעגלעכער שפּראַך און דער שפּראַך פון פּאָעזיע באַשטייט אייגנטלעך אין דעם, וואָס אין דער טאָגטעגלעכער שפּראַך שפּילט דער קלאַנג ניט קיין זעלבשטענדיקע ראָליע, ער פאַרהאַלט אַף זיך ניט קיין באַזונדערע אויפמערקזאַמקייט, דאַן ווען אין דער ליד רופט דער קלאַנג אַרויס א באַזונדערע עמאָציאָנעלע באַציאונג צו זיך.

דער קלאַנגען-באַשטאַנד פון יעדן קינסטלערישן ווערק אין פּונקט אַזוי ניט צופעליק, ווי ניט צופעליק עס זיינען די פאַרבן בא מאָלערײַ און די מוזיק-קלאַנגען אין א מוזיקאַלן ווערק.

ס'איז לייכט צו באַמערקן, אַז פּונקט, ווי בא יעדער מאָלער איז פאַראַן זיין פאַרבן-פּאַליטרע, פון וועלכער ער נעמט די נייטיקע קאָלירן, פּונקט ווי יעדער מוזיקער האָט זיינע באַליבטע אינסטרומענטן, אַזוי אויך האָט זיך דער

וואָרט-קינסטלער זיינע באַליבטע קונסט-מיטלען, זיין קלאַנגען-אינסטרומענטירונג, וועגן דעם איז פאַראַן פיל איידעס-זאָגן פון דיכטער-אַליין.

איך בין אָן זינגען פון דהיימאַליקע געקלאַנגען
און פון די פייכטע ריימען, ווי אַף „יו" (10)

לערמאָנטאָוו

ס'זיינען געמאַכט געוואָרן פּרואוון צו כאַראַקטעריזירן די עמאָציאָנעלע ווירקונג פון יעדער קלאַנג באַזונדער. אין דעם זינען איז זייער וויכטיק די זעלבסטבאָאָבאַכטונג פון דיכטער אַליין. דער דיכטער לעבט באַוואוסטזיניק איבער דעם קלאַנג בא זיין דיכטערישער אַרבעט.

פּושקין דערציילט וועגן מאָמענט פון שאַפן:

באַרינגלט ווערט די זעל מיט לירישן גערודער —
זי ציטערט און זי קלינגט, און זוכט, ווי דורכן שלאָף,
זיך אויסגיסן לעסאָף אין פריידפולער אַנטפּלעקונג.

פּושקין

די ערשטע קלאַנגען זיינען אומבאַשטימט, „כאַאָטיש". ביסלעכווייז ווערן זיי קריסטאַליזירט — „קאָסמיש" — זיי ווערן פאַרוואַנדלט אין בילדער-קלאַנגען און באַקומען א קלאָרן זין. דער מאָמענט פון קריסטאַליזירונג איז אַזוי גע-שילדערט אין דער אידישער דיכטונג:

...און ס'טריפן די ליפּן
מיט גאָלדענע זילבן,
מיט זילבערנע ווערטער,
מיט זאַצן פון שטאָל,
און ס'ווערן פון ליכטיקייט
ווידער געשליפן
לידער פון לויטער קרישטאָל.

קלאַנגען

מיר אונטערשיידן צוויי גרופּעס קלאַנגען:

1. וואָקאַלן — זיי ווערן אַרויסגעבראַכט מיט אַן אָפן מויל (מויל-עפנער) און
2. קאָנסאָנאַנטן — באַם אַרויסברענגען זיי, ווערן די רייד-אָרגאַנען מער אָדער ווייניקער צווישן זיך דערנעענטערט אָדער אינגאַנצן געשלאָסן (מויל-שליסער).

די וואָקאַלן באַשטייען קימאַט פון ריינעם טאָן. דער צומיש פון רויש איז אומבאַדייטנד. די וואָקאַלן האָבן א פאַרשיידענעם טעמבר. דער העכסטער וואָקאַל איז „י" דער נידעריקסטער — „ו".

די קאָנסאָנאַנטן קען מען קלאַסיפיצירן

א. פון איין זייט אַף:

1. סאָנאָרע (מער טאָן, ווי גערויש) — ל. מ. נ.
2. הילכיקע (מער גערויש, ווי טאָן) — ב. ד. ז. זש.
3. דומפּע (בלויז גערויש) — פּ. ט. ס. ש.

ג. פון דער צוויִטער זייט אָף :

1. אויפּרייס-קלאַנגען (מאָמענטאַלע) — ג. פּ. ק. ק.
2. רייב-קלאַנגען (דויערנדיקע) — פ. ס. וו. ז. זש.

וואוילקלאַנג

דער ערשטער טנאי פון וואוילקלאַנג איז דער ריכטיקער סיידער פון וואָקאַלן, אויך פון קאָנסאָנאַנטן, וועלכן עס פאָדערט ניט נאָר די פּאָעטישע, נאָר אויך די טאָגטעגלעכע שפּראַך.

דעם וואוילקלאַנג שטערן:

א. דער צוזאַמענלויף פון די וואָקאַלן.

די אידישע שפּראַך דערלויבט דאָס ניט, ווי עס דערוויזט די פאָרם פון אומבאַשטימטן אַרטיקל „אַן". ניט א עפּל, נאָר אַן עפּל.

ב. דער צוזאַמענלויף פון קאָנסאָנאַנטן.

לויפט א פוקס פון בריסק קיין טריסק,
טראָגט אין פּיסק א ביקס.

דער זאַץ ווייזט, ווי דער צונויפלויף און די איבערגעלאָדנקייט מיט אַלציינע קאָנסאָנאַנטן פאַרשווערט דאָס לייענען. ווערטער זיינען וואוילקלינגענדיק, ווען די וואָקאַלן זיינען ניט צופיל באַלאַסטיקט מיט קאָנסאָנאַנטן.

די פּראָפּאָרציע פון רויש און טאָן אין דעם קלאַנגען-באַשטאַנד ווירקט אָף דער מוזיקאַלישער זייט פון ליד. ס'איז קלאָר, אז אויב אין א ליד איז דאָ מער דומפּע קאָנסאָנאַנטן, ווי וואָקאַלן און סאָנאָרע און הילכיקע קלאַנגען — מער גערויש ווי טאָן — דעמאָלט איז דער וואוילקלאַנג פון דער ליד א קלענערער, און פאַרקערט.

אין דער שורע „איז געווען אַמאָל א צוואַנג" האָבן מיר אזא פּראָפּאָרץ:
אָף 17 קלאַנגען האָבן מיר זיבן וואָקאַלן, פיר סאָנאָרע קאָנסאָנאַנטן, פינף הילכיקע און בלויז איינעם א דומפּן. דער וואוילקלאַנג פון דער שורע איז פאַרשטענדלעך א באַדייטנדיקער.

דאָס הייסט ניט, אז מע מוז באַנוצן נאָר וואוילקלינגענדיקע גרופּירונגען. צוליב איניקע צילן קומט אויס דעם קינסטלער אָפט אויסנוצן דאַפקע די ווייניק קלינגענדיקע קאָמבינאַציעס. אַלץ ווענדט זיך אין די אויסדריק-צילן, וועלכע ווערן געשטעלט.

פאַר דער מוזיק פון ליד איז אויך וויכטיק דער צוקלייב פון אויפּרייס-קלאַנגען (מאָמענטאַלע) און רייב-קלאַנגען (דויערנדיקע).

פּיק איך, אז די פּויק זאָל פּלאַצן,
און איך דזשומזשע אין די טאַצן,

און איך דריי זיך רונד אַרום:
דזשין, דזשין, דזשין, בום, בום, בום.
דזשין, דזשין, בום.

מ. ל. האַלפּערן

די געגעבענע ליד דערגרייכט איר ציל דורך דער איבערכאַזערונג פון א גאַנצער ריי אויפּרייס-קלאַנגען (פּ. ק. ד. ט. ב.).

און שוואַלבן אַלץ שרייבן אין שווינדיקן פלי.

ד. האָפּשטיין

אין דער שורע אַנטשפּרעכט די איבערכאַזערונג פון דויערנדיקע קלאַנגען דער דערשיינונג, וועלכע ווערט געשילדערט. די מאָמענטאַלע קלאַנגען, וועלכע געפינען זיך דאָ אין א קליינער צאָל, טיילן זיך אויס אַפן דויער-פאָן פונקט ווי די קער-פּונקטן אינם פליען.

אַליטעראַציע און אַסאָנאַנס

א געראָטענער קינסטלערישער מיטקלאַנג באַשיינט די שפּראַך. אונזער אויער, פאָדערט אָפט, מע זאָל איבערכאַזערן דאָס, וואָס איז אים געפעלן געוואָרן. דורך דער איבערכאַזערונג וויל דער אויער פאַרהאַלטן דעם שיינעם איינדרוק. איניקע מיטלען פון פערז-שפּראַך האָבן זייער גרונט אין אָט די אייגנשאַפטן פון אונזער געהער. דער קינסטלער כאַזערט איבער אין ליד:

א. איינע און דיזעלבע קאָנסאָנאַנטן.
ב. איינע און דיזעלבע וואָקאַלן.
ג. איינע און דיזעלבע גרופּירונגען פון קאָנסאָנאַנטן מיט וואָקאַלן.

אַזוי ווי די קלאַנגען ווערן אויסערלעך באַצייכנט מיט אויסיעס, און אָף לאַטיין הייסט דער אָס „ליטערא", רופט מען די איבערכאַזערונג פון קלאַנגען אַליטעראַציע, ד. ה. איבערכאַזערונג פון קלאַנגען.

ס'איז פאַראַנען אַליטעראַציע פון קאָנסאָנאַנטן אין אָנהויב פון עטלעכע ווערטער.

נעמען פולע פורן פאָרן,
פורן פאָרן, פירן קאָרן,
מאָלן מילן, מאָלן שנעל.

מאַני-לייב

זי שטייט דאָרט א שפּיל פאַרן שטורעם.

א. ליעסין

פון דער הויך האָבן אָנגעהויבן שטערן זיך שיילן און פאַלן
מיט שטילן, מיט שטענדיקן שטערנישן ציטער.

א. קאהאן

מע טופעט, מע טופעט און דאַכט זיך,
אַז טונקעלע שטייען אַף ראָגן.

ל. רעזניק

נאָר זעלטן, זעלטן זע איך אים.

מ. ראזנפעלד

פאַראַן אַן אַליטעראַציע, ווען שורעס פון ליד הויבן זיך אָן מיט איינעם און דעם זעלבן קאָנסאָנאַנט.

לייב ניידוס, דער פּאָעטישער ווערסיפיקאַטאָר אין אידיש, האָט געגעבן א ליד, וואָס אַלע ווערטער אין איר הויבן זיך אָן מיט איין קלאַנג „ש". אט דאס איז די ליד:

א לעגענדארע נאַכט

שלעסער שלאָפן, שאָטנס שפּאַנען,
שווערע שאָטנס שפּרייזן שטום,
ס׳שווימען שוּפעס, שווארצע שוואָנען,
שווארצע שוואַנען שווימען אום.

ס׳שווינקען שטיינער שטיקער שוימען,
שלוכצן, שטיגן אין דער שטיל;
שכינע-שאָען שטרוימען, שטרוימען,
ס׳שימערט שוואכער שטראלן-שפּיל.

שיינען שפּינט ער, שטערן שפּרייט ער,
שיינע שלייערס שוועבן שמאָל,
שטראָמען-שפּיגל שיקער שטייט ער,
שוואנען שניידן שטיל זיין שטאָל.

ס׳שוויגן שטימען, שלאנקע שוואנען
שלייכן, שלייכן שרעקלעך שטום,
שלעסער שלאָפן, שאָטנס שפּאַנען,
שווערע שאָטנס שפּרייזן אום.

מיר האָבן אומיסטן געבראַכט די גאנצע ליד, כדי צו באווייזן, אַז מיט ריין אויסערלעכע געשיקטקייט, מיט ריין קונציקער בעריעשאַפט אליין ווערט נאָך גאָרנישט דערגרייכט. אין דער געבראַכטער ליד איז דער פערז-מוסטער פאַראַנען, אָבער קיין אָרגאַנישע ליד, קיין עכטע ליד איז ניטאָ.

מיינסטנס קומט דער וואונדערלעכער צוזאַמענטרעף פון אַלציינע קלאַנגען אַליין, און ווען ער ווערט אמאָל באוואוסטזיניק פאַרבריטערט, דאַרף דאָס אויך געטאָן ווערן מיט דער גאַנצער אינערלעכער אָנגעשטרענגטקייט, אונטער שאַרפן קריטישן אויפזיכט. ווײַלכער ליידט ניט קיין פאַלשן קלאַנג און קיין פאַלשן מוזיקאַלן גלאַנץ.

פאַראַן אַן אַליטעראַציע, ווען עס קומט פאָר אַן איבערכאַזערונג פון קאָנסאָנאַנטן אין פאַרשיידענע ערטער פון פערז-שורע.

די זון האָט היינט צום נייעם פאַנצער מיינעם
די לעצטע גאָלדענע ליסקע צוגעלייט.

ד. האפשטיין

פאַרפאָסטעט ווערט
די שאַרפע שווערד

א. שווארצמאַן

די אַליטעראַציע פון וואָקאַלן רופט מען אַ ס אָ נ אַ נ ס.

פאַר דער מוזיקאַלער זייט פון פערז איז אויך וויכטיק די איבערכאַזערונג פון באַטאָנטן וואָקאַל.

אין לאַנד אָן דאַך אַף חאַלב
מיין האַרץ — אַ צאַרטע שוואַלב
{ אַ }

ד. האפשטיין

איז נאָך ניט פאַרלאָשן מיין וואַרטן,
ציכטיקן ציטער צו צינדן
{ י }

א. קאהאן

נעם מיך ערד
אַף די הענט פון וועגן
{ ע }

א. קושניראָוו

וואָלט איך זי האָבן, דאַן וואָלט
איך אייך זאָגן
{ אָ }

אָ. שווארצמאַן

דא זיינען געבראַכט געוואָרן ב ו י ל ע ט ע מוסטערן פון אַליטעראַציעס און אַסאַנאַנסן.

אין מוזיקאַלע לידער איז אָפט דער וואוילקלאַנג געבויט מיט קוים מערקבאַרע מיטלען. די אָנווענדונג פון אַליטעראַציע, פאַרשטייט זיך, מוז אויך זיין א צוועקמעסיקע, ד. ה., זי דאַרף זיין אָרגאַניש צונויפגעוואַקסן מיטן אינהאַלט.

אויפגאַבן

א

פּראָצעסיע

מיר גייען אין דיינע פאָרנטיקע רייען,
שפּאַנענדיקע מענטשהייט,
מיט שטאָלצע, דרייסטע, זודיקע און קאַלטע —
טראָט נאָך טראָט!
אף שאנדן-שטאנגען וואַקלט זיך און וואַקלט
דער אלטער גאָט.
מיט לופט געלאטעט פלאַטערט אלץ און פלאַטערט
די אַלטע רויטע פאָן,—
צוריק קיין טראָט!
און שטעקלעך וועקנדיקע שיטן שרויט אף שטייפן פייקל,
און טאַצן דזשימושען—שלייפן שאַרפס אין שוועבנדיקער לופט,
און הויך פאַרוואַרפס זיין רוף
דער שיינענדער טרומייט...
היינט בין איך אויך א שטיקל קלינגענדיקער קופּער —
איך היפּער
שטילע סאמעטענע ערטער,
איך וועק די מידע,
כ'באַדעק דעם זיפץ פון אפּגעשוואַכטע
מיט הילכיקן געלעכטער—צוריק קיין טראָט!

ד. האָפשטיין

פאַרלייענען אויסדריקלעך און אונטערשטרייכן פאַרשיידענע אייפאָנישע עלעמענטן (אליטע-
ראציע, אסאָנאנסן);
דורך וואָסערע קלאַנגען ווערט איבערגעגעבן דער פלאַטער פון פאָן, דאס קלאַפּן פון פייקל,
דאָס דזשימושען פון טאַצן, דער רוף פון טרומייט?

ב

עס האָבן די גלעקער געקלונגען!
און בראָנזענע יונגען
באַפאַלן איז דעמאָלט א ווילן
צו שטילן
דעם צאָרן
פון יאָרן,
וואס זיינען פאַרלאָרן...

העי! לאָמיר גיין! לאָמיר גיין!

די טירן פון ווייט זיינען ברייט, זיינען פריי,
אונטער וועג איז באַהויכט מיט אַ טוי און איז ניי,
לאָמיר צייכנען די טריט — יעדן טראָט מיט א שטיין.
לאָמיר גיין! לאָמיר גיין!

לאָמיר עפענען די טרוימען, און שמידן די וואָר,
לאָמיר זוכן דאָס ליכטיקע ליד פאַרן דאָר.
עפּשער הויבן זיך האַמערס סאַי דא און סאַי דאָרט,
און עס גליט, און עס שמירט דאָס באַפליגלטע וואָרט.
לאָמיר, קינדער, פון שטראָם
און פון נאַכט, און פון טהאָם...
לאָמיר גיין! לאָמיר גיין!
לאָמיר דא איבערלאָזן די שוואַכע...

מ. קולבאַק

פאָרלייענען אויסדריקלעך און אונטערשטרייכן אליטראַציע, אסאָנאנסן,
געפינט אין דער ליד אינערלעכע גראַמען.
וואס פאר א באַדייט פאַר דער מוזיק האָבן די מענלעכע גראַמען?

II. עלעמענטן פון סטיל

אין דער טאָגטעגלעכער שפּראַך ווערט דאָס וואָרט אויסגענוצט אַ־זן זאַכלעכסטן אופן. די זאַכלעכע שפּראַך וויל פריער פאַר אַלץ זיין פאַרשטענדלעך. פון אַלע מעגלעכע באַדייטן פון וואָרט קומט זי הויפּטזאַכלעך אָן צו די „געוויינלעכסטע“, צו די אויסגעטראָטענע.

די שאַבלאָן־פּראָזע דאָס איז די טיפּישע פאָרם פון דער טאָגטעגלעכער שפּראַך. באַם ריידן איז דער אויסוואַל פון ווערטער און דער בוי פון פּראָזע אָפט אַ נאַכלעסיקער. אין יעדער רגע קאָנען מיר זען צי מע פאַרשטייט אונז, און אַז מע זאָל אונז פאַרשטיין דאָס איז אונזער וויכטיקסטער ציל. אונז איז אַ קליינע נאָפקעמינע מיט וואָס פאַר אַ מיטלען מיר דערגרייכן דעם ציל, אויב ניט מיטן וואָרט, איז מיטן וואונק.

גאַנץ אַנדערש איז די זאַך אין ליטעראַטור. אַלץ איז פיקסירט. אַלץ מוז זיין צוגעקליבן און, ריכטיק פאַנאַנדערגעשטעלט, דאָ ווערט דאָס וואָרט, און דער בוי פון זאַץ אַ זאַך אַן און פאַר זיך.

אין דער ו ו י ס נ ש אַ פ ט ל ע כ ע ר ש פּ ר אַ ך איז די אויפמערקזאַמקייט פון שרייבער פריער פאַר אַלץ געווענדעט אַף קלאָרקייט און פּינקטלעכקייט. די וויסנשאַפטלעכע שפּראַך באַנוצט זיך ברייט מיט טערמינען, מיט ווערטער, וואָס האָבן מיינסטנס אַ פּינקטלעכע, אָפּגעצוימטע באַדייטונג.

די ק י נ ס ט ל ע ר י ש ע ש פּ ר אַ ך באַזירט זיך מיינסטנס דערויף, וואָס זי באַנוצט די ווערטער אין זייערע אומגעוויינלעכע אַסאָציאַציעס. זי שטרעבט פאַרהאַלטן די אויפמערקזאַמקייט פונם לייענער אַף די באַזונדערקייטן פון דעם איינצלנעם וואָרט און פונם גאַנצן וואָרט־באַהעפט. געוויינלעכע ווערטער ווערן באַנוצט אין אַן אומדערוואַרט־נייער באַדייטונג, וועלכע רעגט דעם געדאַנק און דעם געפיל, און דערפאַר מאַכט די עמעס קינסטלערישע שפּראַך שטענדיק אַן איינדרוק פון עפּעס נייס.

די צילן, וועלכע עס שטעלן זיך די טאָגטעגלעכע און די וויסנשאַפטלעכע שפּראַך, פון איין זייט, און די קינסטלערישע, פון דער צווייטער — זיינען אויך פאַרשיידן.

דער שמועסער, דער רעדנער, דער געלערנטער, יעדער איינער פון זיי שטרעבט שטענדיק ד ע ר ו ו י י ז ן די ריכטיקייט פון זיינע אַרויסגעזאָגטע מיינונגען; פאַר אים איז וויכטיקער פון אַלץ זיך דערשלאָגן צו אַ באַשטימטן רעזולטאַט: איבערגעבן אַ נוצלעכן געדאַנק, צוואויסנגעבן וועגן זיינער אַ באַאָבאַכטונג.

פאַרן קינסטלער אָבער איז אָפט דאָס וויכטיקסטע אַרויסטראָגן אַף אַ באַזונדערן אופן זיין געדאַנק, ב אַ ו ו י י ז ן אים אין דער אייגנאַרטיקייט פון זיין וואָרט־אויסדריק.

ער טראַכט ווייניק וועגן דער נוצלעכקייט פון זיין מי, זיין אויפמערקזאַמקייט איז מער פון אַלץ געווענדעט אפן ווערק אַליין, אַפן ס ט י ל. שאַפן דעם נויטיקן סטיל הייסט דערפילן דאָס וואָרט, אויפכאַפּן זיין באַזונדערן ווערט אין דער געגעבענער רגע, אין דער געגעבענער פאַרבינדונג מיט אַנדערע ווערטער. די קינסטלערישע שפּראַך שטרעבט ניט נאָר צו אויסנגעבן וועגן עפּעס — זי וויל דעם „עפּעס“ פ אָ ר ש ט ע ל ן.

די קינסטלערישע שפּראַך איז אויך די בילדערישע שפּראַך.

1. בילדער

די בילדערישע שפּראַך איז קודעמקאָל די אַנשוילעכע שפּראַך, ד. ה. אַזעלכע, וועלכע ווערט אויפגענומען ניט בלויז דורכן געדאַנק, נאָר זי ווירקט אַף אונזער פאָרשטעלונג. די פאָרשטעלונג פון מענטשן נעמט גרינגער אויף איידער דער געדאַנק, זי קומט די ערשטע אין באַוועגונג באַ יעדער איבערלעבונג. דורך בילדער גיט דער קינסטלער איבער זיינע איינדרוקן, געדאַנקען און געפילן. אַ שטאַרק בילד פאַרקאַרבט זיך און בלייבט לאַנג אין אונזער זיקאָרן.

ס'זיינען פאַראַן פאַרשיידענע מינים בילדער, אָפּהענגיק דערפון, אַף וואָס פאַר אַ צענטר פון אונזער מויעך זיי זיינען אָנגעווענדעט.

א. זע־בילדער

דאָס זיינען די געוויינלעכסטע און דאַנקבאַרסטע מיטלען פון בילדערישער שילדערונג. דורך זיי ווערן געמאָלט אויסערלעכע פאָרמען, קאָנטורן, פאַרבן און באַלייכטונג פון זאַכן, די לאַגע פון די זאַכן אין רוים, דער איבערגאַנג פון איין אויסערלעכן צושטאַנד אין צווייטן א. א. וו.

„האָבן אויפגעהערט צו רעגענען די נעכטיקע ברודיקע וואָלקנס, אַ ברוינע ביין־האַשמאָשעסדיקע שיין אין הענגען געבליבן אין דער לופט, און געשפּרייט שטילקייט אַרום די נאַסע פריילעכע אָפּגעשווענקטע הייזער און אַרום די שטייענדיקע קאַלעזשעס, וואָס אין זאַמדיקן עק פאַרשטאָט,

באַרוועסע שקאָצעמלעך האָבן פון ערגעץ זייערע ווייסע גענז געטריבן“.

ד. בערגעלסאָן

איז דורך אַ שפּאַלט אַריין דער דרויסן,
האָט אַף אַ בלעכל זיך באַזעצט,
ער שפּילט בלוי-זילבערדיק אין טונקלען צימער.

ל. קוויטקאָ

די זון אינײַנעם מיט די שטײַפע דראָטן
אַ וועג באַווײַזט מיר אַף אַספאַלט מיט פעסטע שאָטנס.

ד. האָפשטיין

עך, עך, ס'איז גוט אַזוי באַם פענסטער זיצן אָן אַ ליכט,
באַם ווײַכן בלויען שײַן פון שניי ווערט שאַרפער דײַן געזיכט
און דײַנע הענט זיי ווערן לאַנג און בלייך און דאַר.

מאַני-לייב

„דעם קאָליר פון דער פּאַטשיילע איז שווער צו באַשרײַבן. מע קאָן זאָגן ווײַס, מע קאָן זאָגן געל, מע קאָן זאָגן ראָז: ס'ווענדט זיך אין דער צײַט. בײַטאָג איז דאָס העל-ראָז, פאַרנאַכט קומט דאָס אויס געלבלעך און באַנאַכט ווײַס, גאַנצפרי מאָלט זיך עס אויס גרינבלעך, און אַמאָל, אַז מע קוקט זיך שטאַרק אײַן, פאַלט עס גאָר אײַן אין „אַנטיק-מאַרע" ד. ה. העל-רויטלעך-בלוי-טונקל-גרין-פּאַפּעליאַטע".

שאָלעם אַלייכעם

ב. הער-בילדער

אַף איבערצוגעבן הער-אײַנדרוקן איז די מענטשלעכע שפּראַך אַסאַך באַגרענעצטער. קעדיי איבערצוגעבן רוישן, קומט די שפּראַך אָן צו נאָכמאַכנדיקע ווערטער (ס'איז געניג אָנווײַזן אַף די ווערטער: שאָרכען, שעפּטשען, מורמלען). דערמיט דערקלערט זיך אויך דאָס, וואָס דער קינסטלער קומט אָן צו אַליטעראַציעס און יאָגט זיך בײַכלאַל נאָך קלינגעוודיקייט. אָפטער אָבער מאָלט נאָר דער קינסטלער דעם אײַנדרוק זײַנעם און דורך דעם באַקומען מיר אַ פאָרשטעלונג וועגן געהערטן.

„ליגנדיק פאַרטראָגן אַזוי אַ היפּשע צײַט, הערט בּיניאָמין אַ קאָל פון גלעקלעך קלינגען אינדרויסן פונדערוווײַטן. מיט איטלעכער מינוט קומט דער קאָל צו אַלץ נעענטער און נעענטער, ווערט אַלץ העלער און שטאַרקער, און פּלוצים גיט אַ סקריפּ, ווי אַ וואָגן, אָפּשטעלנדיק זיך נעבן טויער; ס'לאָזן זיך הערן ביזן הימל אַרײַן מינע קוילעס, גלײַך ווי אַ גאַנץ שטעטל האָט זיך דאָרטן פאַרקלײַבן אַף אַן אַסיפה, בײז-קעלכעלעך, פּיסטלעך, געמבעס, הייזעריק כאָרכלענדיקע אי צוגעלייגטע שטימען, ניט צו וויסן וואָס און צו וואָס, שווער צו זאָגן, וואָס שרײַט מען און וואָס וויל מען, ווײַל דרינען איז אויסגעמישט אַ געלעכטער, אי אַ געקרעכצעריי, געזיפצעריי, אי אַ שושקעריי, אי אַ געקוויטשעריי, אי אַ טאָן פון אַ שייגעץ, אי דאָס זיסע בּניפּע-קעלעכל, אי אַ הוסטעריי, אי אַ באָז-שנײַיצעריי, אַ געקלאַפּעריי, און אַ געפּאַטשעריי, הײַנט גיי פאַרשטיי, וואָס איז דאָס אַלצדינג אינײַנעם און וואָס דאָס באַטײַט?

מענדעלע

ס'ציט אָן פון פעלד אַ וואָוקס-גערויש
פון קנאָספּע שיילט אַ בלאַט זיך אויס.

אָ. שוואַרצמאַן

אַף פעלדער-שטעגן כ'בלאָנדזשע בלינד,
נאָר אונטער פעלדער הער איך רינט
און ריזלט פריש אַ שטראָם.

אָ. שוואַרצמאַן

ג. דינאַמישע בילדער

די דינאַמישע בילדער ציען אונז אַרײַן אינם געשילדערטן פּראָצעס. זיי גיבן איבער דעם אײַנדרוק פון באַוועגונג. זיי פאַרשטאַרקן אונזער אײַנדרוק דורך דעם, וואָס מיר דערפילן די אינערלעכע קראַפט פונם געשילדערטן בילד.

ס'שפּילט די זון און קלינגט מיט שטראַלן,
ס'גייען ווינטן קאַראַהאָדן;
ס'טאַנצט די ערד, די הימלען שאַלן,
און איך לויף און וויל דעריאָגן;
כ'לויף און פאַל און הויב זיך ווײַטער
און די גרויסע ליד פאַרסאַמט מיך
מיט אַ פרײַהייט אָ פאַרשײַטער;
ברייטער, זיסע פידלען-סטרונעס!
שטאַרקער, דינסטע גילדן-טאַצן!
איך פאַרפלאָנטע זיך אין קווייטן,
און דאָס האַרץ פאַר גליק וויל פּלאַצן.

אָ. שוואַרצמאַן

עפּטער עפענען זיך פון בליצן
אָנגעהויבן האָט דער הימל,
ס'האָבן וועלטן זיך געוויזן
און אין ווײַטקייט באַלד פאַרשוואונדן
און אָט, אָט, האָט זיך געפּילט שוין,
טוט אַ דונער . . . .

אָ. שוואַרצמאַן

...אין לופטן שנײַדן דורך שוין בליצן
פון רופן פלאַמיקע, וואָס מונטערן און מאָנען.

א. קושניראָוו

ד. טאַפּ-, שמעק- און טאַם-בילדער

דידאָזיקע בילדער טרעפן זיך זעלטענער.

„כ'האָב מיין דאַרע, ווייסע האַנט אַראָפּגעלאָזט. געפּירט מיט וואַרעמע פינגער-שפּיצן אַף קנעפּלע פון קינד. ס'האָט צו מיינע דאַרע קני זיך צוגע-שפּאַרט.

מיט יונגע אויגעלעך קינדיש-וויינענדיק געבעטן „די מאַמע רופט"

ל. קוויטקאָ

זיין אלט נאָר פינף כּאַדאָשים,
פּאַרמאָגן
אַ מיילעכל, אַ פולס מיט שטומער זויגן-טאַינע,
אַף אַלע אייוורעמלעך אַלץ נענטער זיך רוקן
מיט ליפּן-קלאַמערלעך פּאַרכאַפּן, דריקן
און זויגן, זויגן...
מיט ליפּן, הענט און פיס און מיט פּאַרמאַכטע אויגן.

ד. האָפשטיין

...ווי פרילינג-צייט בערעזע-זאַפט
מיט שטיקלעך קאָרע אומריין-ריין,
דאָך גלייך פון בוים,
אַפילע טערפּקע אַפּן טאַם
('זוי איז דאָס שוין),
נאָר ס'שמעקט מיט גרינעם קנאָספּן-קליי...

אַ. שוואַרצמאַן

ה. קאָמפּליצירטע בילדער

אַז דער דיכטער גיט איבער אַ קאָמפּליצירטע דערשיינונג, באַגרענעצט ער זיך ניט בלויז מיט איין בילד; ער באַנוצט זיך מיט פאַרשיידענע בילדער איינצייטיק, אַזוי אַרום ווערט באַשאַפן איין פאַרענדיקט בילד, אין וועלכן ס'באַהעפטן זיך און פלעכטן זיך איבער איינדריקן פון פאַרשיידענע געביטן. דאָס בילד מוז זיין בולעט, אַרומגעשליפן און פאַרגאַנצט. נאָר דעמאָלט רעגט עס אונזער פאַרשטעלונג, און איז בעקויעך אונז אַריבערטראָגן אין דעם גע-פיל-געביט, וואָס דער קינסטלער שילדערט.

אַ נעפּל איבער גאַסן,
לאַמטערנעס שטיקן זיך און פינקלען;
אַראָפּ די שפּיצן, אָפּגעהאַקט די קאַנטן,
פאַרשמירט די ווינקלען,
געביידעס הויפנס שטייען שטום
אַף פייכטער ערד...

אַזויפיל נעכט דאָ גיי איך אום
אַהין, אַהער,
אַ שטילער, וועכטער...
אָ, הער נאָר! הער:
אין נעפּל קלינגט
דאָס גייען צוויי מיט טראָט מיט איינעם.
געדענקסט אַן אָוונט פונקט אַזוינעם?

„...איז אָבער שוין אינגיכן געווען אַזאַ שיינער פראָסטיקער זונטיק, און דער שניי האָט אין אים דאָס ערשטע מאָל, מיט צוויי מאָל ווייס אנטקעגן דער שטראַלנדיקער זון געשווינדלט, און די קלייטן זיינען אין אים דורכויס צוליבן גויעשן יאָנטעוו געווען געשלאָסן. איבער דער פראָסטיק ווייסער שטאָט האָבן זיך פיל אייגענע און געדונגענע שליטלעך געיאָגט, און די מאַיסע, וואָס דער באַנייטער דרויסן האָט דער אַרומיקער פעלדער-שטילקייט דערציילט, יאָז באַשטאַנען דורכויס פון אַן אָפּגעשוואַכטן גלעקער-קלאַנג און פון אַ פריילעכן פערדישן ניס, וואָס אַ לויפנדיק שליטל האָט ערגעץ פאַרלוירן."

ד. בערגעלסאָן

2. עפּיטעט

אינם שווינדלענדיקן לעבן, אינם גרויסן אַרום איז ניט שטענדיק לייכט אָפּצוטיילן איין דערשיינונג פון דער צווייטער, איין צושטאַנד פונם אַנדערן. יעדע דערשיינונג איז פילזייטיק און קאָן פילאַרטיק אויפגענומען און באַשטימט ווערן: איינער פון די הויפּט-מיטלען, דורך וועלכע דער דיכטער שילדערט די אויפגענומענע דערשיינונג פון אויסערלעכן אָדער אינערלעכן לעבן איז די פּאָעטישע באַשטימונג *.

די פּאָעטישע באַשטימונג טראָגט דעם נאָמען עפּיטעט.

שטיל און אַנגענעם און קינדיש-פּוילבלעך
ליגט דער טייך פאַרקלערט אין שטילע בערג,
אין גרויע

ל. קוויטקאָ

אַ שטילע פרייד ליגט גאָלדיק אַף די פעלדער

י. שוואַרץ

* די פּאָעטישע באַשטימונג דאַרף מען ניט צונויפמישן מיט דער לאָגישער. צום ביישפּיל: „איר ווערטער, איר אידישע ווערטער... ווערטער, ווייכע און צאַרטע"...—דאָס וואָרט „אידישע" איז אַ פּאַשעטע באַשטימונג, וועלכע איז נויטיק צוליב דער פּינקטלעכקייט און האָט ניט קיין סטי-ליסטישן באַטויט. „ווייכע און צאַרטע" — דאָס זיינען פּאָעטישע באַשטימונגען.

דער עפּיטעט שטרייכט אונטער די אייגנשאַפט פון דער דערשיינונג, וועלכע איז צו דעם מאָמענט פאַרן דיכטער באַזונדערס וויכטיק. צווייטנס, דריקט ער אויס די עמאָציאָנעלע באַציאונג פונם דיכטער צו דער געשילדערטער זאַך.

אין פאַרבינדונג מיט דעם אַלעמען אונטערשיידן מיר:

א. עפּיטעטן בילדערישע זיי זיינען געוועגדט, הויפּטזאַכלעך, צו די אויסערלעכע כשים.

אַ קישעפמאַכער איז די נאַכט,
די שטילע, בלויע נאַכט.

ש. סרוג

אַ שלאַנקע בעריאָזקע דערציילן וועט אונז די
לעגענדע פון וואַלד.

ד. איינהאָרן

בלוי-דורכזיכטיק און פריש איז היינט דער
פראָסט,
ריין און רואיק זיינען היינט די ווינטן. —
זון, און שניי, און לופט, ווי בלויער גלאָז.
זון און שניי, און גינגאָלדענע ווינטן.

א. כאַריק

דער גראָבאייזן, מיין פריינט,
איז שאַרף, — און ערד איז פייכט און זאַפטיק.

ל. קוויטקאָ

ב. עפּיטעטן עמאָציאָנעלע, זיי זיינען געוועגדט הויפּטזאַכלעך צו אונזערע געפילן.

אין לופט האָט געציטערט אַ צערטלעכע ווייסקייט

ד. איינהאָרן

איגם אויפגערעגטן הימל
ווי פיל כידעשדיקע וועלטן

אַ. שוואַרצמאַן

פון מילדע, פון זאָרגנדע מוטערשע בליקן
אַף אייביק, אַף אייביק צו שטורעם זיך ווענדן.

א. קושניראָוו

איך בין מיט זיי, מיט שטענדיק-גרייטע
צום נייעם שאַל פון מונטערדיקן האָרן.

ד. האָפשטיין

ס'איז אַ טאָעס צו מיינען, אַז דער עפּיטעט, אַלס אַ באַשטימונג-וואָרט, מוז אויסגעדריקט ווערן בלויז דורכן אייגנשאַפט-וואָרט. גראַמאַטיש קאָן דער עפּיטעט געגעבן ווערן אין פאַרשיידענע רייד-טיילן און זאַץ-טיילן, און אַלס אַ פאַרברייטערטער עפּיטעט, ווערט ער אויסגעדריקט דורך אַ גאַנצן זאַץ.

פון אַלע פיר זייטן
שוין ציען זיך פלאַמפלענדיק אומריינע שטראָמען.

אַ. שוואַרצמאַן

איך בין זון-גאָלד, איך בין פלאַמען,
פייער-פלאַקער — מיינע שטאַמען.

ל. קוויטקאָ

איבער פּוסטקעס-זומפּן, פונם יאָשיש — דניעפּר,
און פון הויך געפאַלן וואונדער-שיינער שטערן.

ע. פינינבערג

מיר שטאַמען פון פעלזן!
פון פעלזן, צעמאַלטע אַף מילשטיין פון צייטן!

ד. האָפשטיין

אָ! וויפל קינדער בלוטן נאָך נאָך פרייד!
איך, שטילער נאָכקוקער נאָך רויך פון
וויטן נעפלדיקן פאַקל,
ס'איז נאָך מיין פוס צו טראָטוארן צוגעלייט
איך הער שוין נוויעס-קלאַנג אין שיקערלעכן וואַקל.

ע. פינינבערג

ס'איז וויכטיק צו באַמערקן דעם אַזויגערופענעם געקירצטן עפּיטעט, וועלכער איז ברייט אָנגענומען געוואָרן אין דער נייסטער אידישער דיכטונג.

דאָס האַרץ ווערט פול און זאַפט-באַשווערט.
ווי די צעאַקערט-פרישע ערד.

אַ. שוואַרצמאַן

אַקשן-קראַפט אין שפּרייזן זיינעם.

ל. קוויטקאָ

נאָר העל איז זונען-פרייד!

ד. האָפשטיין

נאָר דעמאָלט, ווען דער עפּיטעט איז טרעפלעך, פריש און ניי, ווענדט ער אַף זיך אונזער אויפמערקזאַמקייט, דערפילן מיר אין אים דעם שאַרפן אויסדריק-מיטל. קעדיי צו פאַרשטאַרקערן דעם איינדרוק, ברענגט דער דיכטער

אָפּט אַ גאַנצע רײ עפּיטעטן. ניט שטענדיק אָבער גיט זיך אים דערמיט עפּעס אײן, ס׳קאָנען זיך באַקומען פּונקט פאַרקערטע רעזולטאַטן. דער ניט-געלונגע-נער אויסוואַל פון עפּיטעטן קאָן פאַרמאַטערן דעם לייענער. טשעכאָוו האָט אַמאָל אַזוי געראָטן גאָרקין: „אַז איר לייענט די קאָרעקטור, מעקט אויס, ווי ס׳איז מעגלעך נאָר, די באַשטימונגען פאַר די הויפּטווערטער. באַ אײַך זײַנען דאָ אַזויפיל באַשטימונגען, אַז דעם לייענערס אויפמערקזאַמקייט איז זיך שווער צו פאַנאַנדערקלײַבן, און ער ווערט פאַרמאַטערט״.

די אויסדריקלעכקייט פונם עפּיטעט ווערט באַזונדערס פאַרשטאַרקט, ווען ער איז אונטערגעשטראָכן דורך דעם, וואָס אים ווערט נעבנגעשטעלט זײַן קעגנזאַץ, זײַן היפּעך.

די קליינע בעריאָזאָווע וועלדלעך אַף ברייטע
אומענדלעכע שטרעקעס,
ווי איינציקע ליכטיקע טרוימען אין טהאָם
פון א שווארצן געפיל.

ד. איינהאָרן

פון אַלטן שטאַם, פון אַלטן ראַסט
פאַרשיקערט קוקט מיין יונגע קרוין אקעגן זון.

ד. האָפשטיין

דאָס אָרט פונם עפּיטעט אין זאַץ ווירקט אויך אַפן איינדרוק, וואָס דער עפּיטעט שאַפט. דאָס געוויינלעכע אָרט פונם באַשטימונג-וואָרט געפינט זיך, בּיכלאַל, פאַרן וואָרט, וואָס מע באַשטימט. דער באַטייט פון עפּיטעט אָבער ווערט נאָך מער אונטערגעשטראָכן, ווען ער איז אָפּגעטיילט אָדער דערווייטערט פונם וואָרט, צו וועלכן ער געהערט.

די אויגן טהויעריק צו מאירעוו-ראַנד געווענדט.

מאַני-לייב

אין לאַנד, וואו עס קייקלט די לענאַ
איר מעכטיקן וואַסער, דעם קאַלטן

א. ליעסין

באַ וועגן, באַ ווייטע,
וואו רעדער, וואו בלינדע
פאַר ווינטן פאַרשייטע
אַלץ מאַלן און מאַלן די היימלאָזע שטויבן,
דאָרט האב איך אַף פעלדער פון העפקער מיין זייאונג
געקלויבן,

ד. האָפשטיין

געוועזן א טרוים, אן אלטער א פאראקשנטער.

ש. האלקין

אָפט ווערט איינער און דערזעלבער עפּיטעט איבערגעכאַזערט צוויי און אַפילע דריי מאָל. דאָס ווערט אויך געטאָן, קעדיי צו פאַרשטאַרקן דעם איינ-דרוק, און ניט אומזיסט רופט מען אַזאַ עפּיטעט ניט צווייענדיקער, דרייענדי-קער עפּיטעט, נאָר קוואַדראַט- אדער קוב-עפּיטעט.

יוגנט איז מיין גרויסער, גרויסער אויצער.

ל. קוויטקאָ

ס׳דארף פרילינג מיך טרעפן, א וואונדערלעך
רייכן, א וואונדערלעך העלן.

ע. פינינבערג

איצטער, איצטער ברענען רויטער, רויטער
מיינע רויטע רויזן — מיינע וואונדן.

מאַני-לייב

שווערע וואלקנס? ניט קיין שווערע וואלקנס,
עפּעס שווערער, שווערער.

ה. לייוויק

ס׳באַמערקט זיך אַ שטרעבונג אויך אין קלאַנג דערנענטערן דעם עפּי-טעט מיט זײַן באַשטימטן וואָרט. אפט אַפילע הויבן זיך ביידע אָן מיט איין קלאַנג.

צום נייעם קנויט פון פרייעם פאקל דיינעם,
אָ, גרויסע וועלט,
פון ווייטן וואגלעניש
מיט שווערן שלעפּ פון נויט
אויך איך האב דיר א פאָדעם צוגעשטעלט.

ד. האפשטיין

צעשראָקענע שטערן באהאלטן זיך
אין די שטאָלענע קנייטשן פון טייך.

א. קושנירעוו

פאַרנאַכט ווערט פאַרלאָשן אין פאַרביקער פרייד.

ל. רעזניק

וויכטיק איז אויך צו באַמערקן דעם מיטקלאַנג צווישן עטלעכע עפּי־טעטן, וועלכע געהערן צו איין וואָרט.

וויִ דורכזיכטיק, ווי דופטיק איז דײַן דינינק הייטל.

ר. האָפּשטיין—„אין פּלען"

מײַן הויף איז דער שענסטער און שמאָלסטער אין

שטאָט.

ל. רעזניק

באַשטימטע אָרטן פון עפּיטעטן, סײַ אין זין פון פאָרם, סײַ אין זין פון אינהאַלט קאָנען פאַרנעמען אַ גרעסער אָרט, קאָנען פּרעוואַלירן אין דער אָדער יענער ליטעראַרישער שול, בײַ דעם אָדער יענעם דיכטער, און אַזוי אַרום כאַראַקטעריזירן זייער פּאָעטישן סטיל (פאַר האָמערס פּאָעמען, אַשטיי־גער, זיינען כאַראַקטעריסטיש די אַזויגערופענע צונויפגעזעצטע עפּיטעטן: אָקסן-אויגיקע; פלינקפיסיקער; דאָס זיינען געווען שטענדיקע באַגלייט-עפּיטעטן).

אין דער אידישער דיכטונג איז פאָרגעקומען, אָנהויבנדיק פון ד. איינ־האָרנען, אַ גרויסער צוג צום עפּיטעט. די אָרעמקייט אין דיפערענצירטע שילדערונג-מיטלען אין דער אידישער שפּראַך האָט געטריבן זוכן נייע קונסט־מיטלען, און דאָס ערשטע איז געווען דער עפּיטעט.

דער געבּרויך פון עפּיטעט איז פאַרבּרייטערט געוואָרן אין אַלע הינזיכטן. די יונגע אַמעריקאַנער דיכטער האָבן וואַריאירט דעם עפּיטעט. די נייע אידישע דיכטונג אין ראַטן-פאַרבאַנד האָט אים סארטיפּט און האָט אריינגעפירט אַ גאַנ־צע ריי ניי-געשאַפענע עפּיטעט-פאָרמען און נייע געבּרויך-פאָרמען פון עפּיטעטן.

אויפגאַבן

1. וועלכע פון די פאָלגדיקע באַשטימונגען זיינען עפּיטעטן?

בעסער אַ לעבעדיקער הונט, ווי אַ טויטער לייב;
אין אַלגעמיין איז די צייטונג לעבעדיק, טויט איז נאָר די אָפּטיילונג פון כראָניק;
אַ הויכער בוים; הויכע געדאַנקען;
קליינע קויכעס; קליין-אזיע;
אַן אייזערנע קייט; אַן אייזערנער קאָפּ;
אַ סאַמעטן קלייד; אַ סאַמעטן קאָל;

2. טראַכט צו עפּיטעטן צו די פאָלגנדיקע ווערטער:

הימל, וואָלקן, זון, ווינט, טאָג, נאַכט, זומער, ווינטער, האַרבסט, פרילינג, גראָז, האַמער, זעג, אויגן, פייער, קויעך, מאַיסע, ליד.

3. קערייַ קלאָר צו מאַכן די מאָלערישע ראָליע פון עפּיטעט, שרייבּט איבּער די פאָלגנדיקע פיר שורעס ארויסלאָזנדיק די עפּיטעטן.

אַן אַלטער טויער לאָזט ארויס
אַ הייפל שטילע רינדער
אָף בּעטלערישן זוכן
אין אָרעמען ארום.

ליטע

עס האָט מיך געפּאַנגען דער אומעט, וואָס שוועבּט אָף די טונקעלע פעלדער
און רוט אָף די איינזאַמע בוימלעך, וואָס שטייען צעוואָרפן אָף זיי;
דער קלאָרער, פאַרטרויערטער הימל, וואָס קוקט אַ פאַרווייטער ארונטער
דורך ווייסלעכע זיידענע נעפּלען, דערפילט, מיט אַ צערטלעכן ווייַ;

די ראָזע און שטילע פאַרנאַכטן, וואָס שטאַרבּן, ווי עלנרע קינדער;
די נעכט, וועלכע בּאָרן זיך שטיל אין אַ בּלאַסן קרענקלעכן שיין;
די מאָרגנס, וואָס וועקן זיך אויף, ווי אַ שמייכל אָף גויסעסע ליפּן;
די טעג, וואָס דערשיינען פאַרהילט, ווי זיי וואָלטן זיך שעמען צו זיין;

די שמאָלינקע טייכלעך, וואָס בּלאָנדזשען פון אונטער בּארויגעזע ווערבּעס;
די לאָנקעס, אָף וועלכע עס שפּראַצן זיך אָרעמע בּלימעלעך שטיל;
די קליינע בּעריאָזעווע וועלדלעך אָף בּרייטע אומענדלעכע שטרעקעס,
ווי איינציקע ליכטיקע טרוימען אין טהאָם פון אַ שוואַרצן געפיל;

עס האָט מיך פאַרקישעפט דאָס לאַנד, וואו די זון קיקט ארויס דורך אַ נעפּל;
דאָס לאַנד, וואו עס קומען קיין שטורעמס, נאָר ווינטעלעך קייקלען זיך מיד;
דאָס לאַנד, וועלכעס בּענקט אין אַ טרויער, און האָט אין זיין שטענדיקן
צווייפל;
דאָס לאַנד, וואו עס האָט זיך געוועבּט מיין פאַרבּענקטעס פאַרכאָלעמטעס ליד.

ד. איינהאָרן

4. שטרייכט אונטער אין הער ליד „ליטע" די עפּיטעטן; שיידט פאַנאַנדער די בּילדערישע פון די עמאַציאָנעלע.

5. וואָסערע עפּיטעטן האָט די פאָלגנדיקע ליד? בּילדערישע צי עמאַציאָנעלע? שטרייכט אונטער די עפּיטעטן.

* * *

איך בּין, מיין וועלט, אָפּסנייַ צו דיר געקומען!
איך האָבּ מיך קוים מיט בּרעג פון נאַכט געזעגנט,
האָט שוין מיין אויג מיט העלער שיין בּאַרעגנט
דעם בּרייטן גלאַנץ פון דיינע הויכע זיילן!..
איך בּין, מיין וועלט, אָפּסנייַ געקומען,
אַ טאָג אַ ליכטיקן בּאַ דיר פאַרווײַלן,
אָפּסנייַ האָבּ איך היינט אָנגעקלונגען
אין גרויסן גלאָק בּאַם דורכזיכטיקן טויער,
מיט נייער פרייד האָט נאַכגעזונגען
דעם לויטער-קלאַנג מיין ציטערדיקער אויער...
פון ענגער שטייג, פון שטייפע ריפּן
מיין האַרץ זיך רייסט מיט מונטערדיקן קלאַפּן,
מיט דורשט זיך ציען מיינע ליפּן
נאָך יעדן לוסטיקן פרימאַרגנדיקן טראָפּן,
עס קלינגט מיין צונג, עס שאַלט מיין גומען:
איך בּין, מיין וועלט, אָפּסנייַ צו דיר געקומען!

ד. האָפשטיין

6. פאַרגלייכט די עפּיטעטן פון די צוויי געבראַכטע לידער.
וואָסער שטימונג שאַפן די עפּיטעטן אין איינהאָרנס ליד, א וואַסערע — אין האַמ-שטיינס ליד?

7. מע קאָן דורכמאַכן מיט די שילער אַזאַ אויפגאַבע: דער לערער קלייבט אויס א ליד אָדער אַן אויסצוג פון פּראָזע, וואָס איז אינטערעסאַנט מיט זיינע עפּיטעטן; ער לייענט עס דורך, אָדער ער שרייבט עס אָן אויפן טאָוול אָן די עפּיטעטן. די שילער דאַרפן אַליין צוטראַכטן עפּיטעטן, רעכנענדיק זיך מיטן מעטער פון דער ליד. די אַרבעטן פון די שילער ווערן פאַרגלייכט, און, לעסאָף, ווערט דורכגעלייענט דער פולער טעקסט פון דער ליד אָדער פונם פּראָזע-אויסצוג.

3. פאַרגלייכונג

אין דער טאָגטעגלעכער שפּראַך קומען מיר אָפט אָן צו פאַרגלייכונגען. מיר מאַכן קלאָר איין דערשיינונג דערמיט, וואָס מיר שטעלן דערנעבן א צווייטע ענלעכע דערשיינונג. אין דיכטונג ווערט דער מיטל אויסגענוצט אסאך ברייטער און טיפער. ס'ווערן געשטעלט איינס נעבן אַנדערן, ס'ווערן פאַרגלייכט, דערשיינונגען פון פאַרשיידענע וועלטן, פון פאַרשיידענע געפיל-געביטן. דעם דיכטער איז אין דערדאָזיקער ריגע נויטיק צו דערנענטערן איין שטריך פון ביידע פאַרגלייכטע דערשיינונגען. דערמיט ווערן דערגרייכט גאָר באַזונדערע עפעקטן. די דערשיינונג, מיט וועלכער עס ווערט פאַרגלייכט, רופט אַרויס נייע בילדער, געדאַנקען און שטימונגען. דאָס אלץ ווערט צוגעאייגנט דער געגעבענער דערשיינונג, און זי ווערט אזוי אַרום ניט נאָר דערקלערט, נאָר אויך באַרייכערט.

וױ זומער ס׳פעלד נאָך האַלבן טאָג,
ווען בוים פון ווייט מיט יעדן צווייג
שטייט בוילעט קלאָר, —
אַזוי איז שטיל מיין האַרץ.

און ווי די טויב, וואָס פליט אַרויס
פון טורעם-שפּיץ אויף הימל-שויס,
אויף בלויען בלויז, אויף ווייסן בלוין —
יזוי פלאַטערט אָפט מיין האַרץ.

און ווי דער יאַם אין מיט פון נאַכט,
און ווי די בייזע שפּיל פון שלאַכט —
איז אויך מיין האַרץ...

א. שוואַרצמאַן

דער גאַנצער סכום פון פאַרשיידענע פאַרגלייכונגען ווערט לויט זיין אינערלעכן מהוס איינגעטיילט אין צוויי-ערליי אַרטן.

א. בילדערישע פאַרגלייכונגען

זיי ווענדן זיך, זיי אַפּעלירן פריער פאַר אַלץ צו אונזערע אויסערלעכע חושים.

מיין ליד איז געפאַנגען אין ריטם פון טרויעריק שטילע געזאַנגען;
עס סוידען זיך ווערטער, ווי בלעטער, וואס וועלקן און פאַלן פון בוים;
עס ציען זיך סערזן, ווי בייטן מיט שפּעטיקע זאַנגען,
פון אונטער א הימל א גרויען, וואס זיפּט מיט א רעגעלע קוים.

ד. איינהאָרן

זיינען געפלויגן די מיידלשע יאָרן
ווי בינען פון בלימל צו בלום.

מנחם

„טיילמאָל שטעלט זיך א האַנט אָפּ, דאס העמערל לאָזט אָנמעכטיק נאָך, און בלייבט ליגן אויף דער זוילפלאַך איבערגעדרייט, ווי אַן אָפּגעשטאַנען פישל מיטן בייכל אַרויף".

ווייסנבערג

העגט אין שליידערער, ווי פליגל,
יעדער קערפּער, ווי א שלאַנג.
שטייף אין שליידערער די סטרונעס,
ווי די אָדערן אין האַנט.

ל. מילער — „טעניס-לידער"

ווי א דינינק גרעזעלע בין איך מיידלווייז געווען.

א. פּיאַטיגאָרסקאַיאַ

האַט זי רוף פון צעשויבערטע ווינטן,
ווי קלינג אין נאַכט דערהערט.

ז. אַקסעלראָד

לייגן זיך, ווי טאַצן, בויגנס,
שטייף און לייכט, ווי יונגע הענט,
גלאַנץ פון פרייד אין כאַווערס אויגן,
ווי פּלאַקאַט אויף שווערע ווענט.

י. ראַבין

ב. עמאָציאָנעלע פאַרגלייכונגען

זיי באַווייזן אונזער אינערלעכע באַציאונג צו דער דערשיינונג, ד.ה. צוויי זאַכן ווערן פאַרגלייכט אַפּן סמאַך פון דעם, וואס די געפילן, וועלכע זיי רופן אַרויס זיינען צווישן זיך ענלעך. אזוי אַרום קאָן די עמאָציאָנעלע פאַרגלייכונג

אויסדריקן צערטלעכקייט, אַכטונג, באַוואונדערונג, באַגייסטערונג און, פאַרקערט, פאַראַכטונג און אויסלאַכונג.

ליגן ווי יעסוימים, הונגעריקע כוואַליעס,
פון יעדערן פאַרגעסן און פאַרלאָזט.

איציק פעפער

„דער אומרואיקער געפלאַסטערטער טראַקט ציט זיך מיט זיינע בלייקאַלי-
רענע שטיינער, ווי אַ שטרענגער וואַכעדיקער פּאַס".

ד. בערגעלסאָן

באַזונדערס איז קעדאַי אונטערצושטרייכן די קאָמישע פאַרגלייכונגען, מיט וועלכע די אידישע ליטעראַטור איז אַזוי רייך (מענדעלע, שאָלעם-אַלייכעם).

„ציין גאָט נאָר ווייסט — אַזוי דערציילט ביניאָמען אַליין — ווי איך בין דענסטמאָל געשטאַנען אין איינע צאָרעס, אין געהאַקטע וואונדן. הונדערט פי-פערנאַטערן וואָלט מיר ליבער געווען צו באַגעגענען, ווי מיין ווייב. האַשעם-איסבאָרעך האָט אָבער מיך געשטאַרקט, איך בין באַלד טאַקע באַהאַרצט אַנט-לאָפן, זיך פאַרבאָרגן אונטער דער ווינט-מיל און געלעגן דאָרט, ווי אַ לייב ליגט אַף זיין פאַרצוקונג".

מענדעלע

„אָט וועט ער אויפשטיין, וועט איר זעען אַ סנאָסט פון אַ מענטשן, הויט און ביינער, לאַנג און שמאָל, אַ פּענעמל, ווי אַ פייג, און אַ וואוקס, מ'שטיינס געזאָגט, אויסגעצויגן ווי אַ לולעוו".

שאלעם-אלייכעם

„איין זאַך נאָר, וואָס דאָס פּאָנים איז אים געקנייטשט; זעט אויס, ווי אַ געזייערטער עפּל, ווי אַ קיסלעצע".

שאלעם-אלייכעם

„אַ קאָל האָט ער געהאַט, ווי פון אַ פּאַס, און געגאַנגען איז ער מיט ברייטע הויזן און מיט גרויסע שטיוול, ווי אַ בער, אַ קאָפּ איז אים אַף אים געזעסן ווי אַ באַק-דייזשע".

שאלעם-אלייכעם

דער קינסטלער קאָן פאַרגלייכן:

א. דאָס קאָנקרעטע מיטן קאָנקרעטן

„דער עקאָנאָם האָט געבונדן אַנטעקן הענט און פיס, ווי מע בינדס אַ בעהיימע צו דער שכיטע".

אפּאַטאָשו

„כמורנער האַרבסט-רעגן שיט זיך, ווי אָנגעלאָפענער גראָבער אַרבעס, און פּיקט אין די אויסגעדאַרטע פּלייצעס".

ש. גאָרינער

אַ פראַסטיקע נאַכט, אַ פאַרלאָזענער שייער;
איך זיץ ווי אַ הונט נעבן האַר, בּאַ מיין פייער;

א. שווארצמאַן

ב. דאָס אַבסטראַקטע מיט דעם קאָנקרעטן

און טריבע מינוטן דורך פענסטער דורך העלע מיר שיטן זיך ווידער.
איך זיפּ זיי דורך פינגער דורך מידע, ווי זאַמד,
ווי אָנצאָליקן זאַמד אַף אַ ברעג פון יאַם.

ד. האָפשטיין

נאָר ליידן ניט לאָזן זיך ציילן,
ווי שטערן אַף הימלשן בלוי.

א. קושניראָוו

ג. דאָס קאָנקרעטע מיט דעם אַבסטראַקטן.

ווייסע פרילינגס-בליטן
שיטן זיך און שיטן...
גלייך, ווי דיינע טרוימען,
וועט מען זיי ניט היטן.

ד. איינהארן

עס ציען זיך שטראַלן, ווי גליקלעכע רעגעס אין אייביקן אומעט.

ד. איינהארן

ווינטער-נעכט, ווי פויערשע דאיגעס,
לאַנג און דערשראָקן און טונקל.

מ. שאפּירא

און ליכטיקן שמייכל האָט קינד, ווי אַ נעס, אין דער הויך
דאָרט צעהאַנגען

מ. כאַשטשעוואַצקי

מע אונטערשיידט פאַרגלייכונגען:

א. לאַקאָנישע (קורצע)

גייט אַרויס אַ האַסטיקער דעקרעט
מיט ווערטער זיכערע, ווי פיילן.

א. כאריק

לייגן זיך טעג אויס, ווי אַ פאַרטיקער קאָרן

א. קאַהאַן

ב. בריטע

עס ווערן געבוירן כאַלוימעס און שטאַרבן,
ווי זאַנגען אַף צייטיקע גאָלדענע פעלדער,
וואס פאַלן אין גלאַנץ פון דער שטאָלענער קאָסע.
און נאָכדעם — געבונדן אין גאָלדענע גאַרבן —
צעפירט מען זיי פריילעך מיט לידער אין שייער.

ד. איינהאָרן

די פריער געבראַכטע ליד פון א. שווארצמאַנען „ווי זומער ס'פעלד" נאָך האַלבן טאָג שליסט אין זיך איין צוויי בריטע פארגלייכונגען, יעדן שטעלן מיט זיך פאר באזונדערע פאַרגאַנצטע בילדער.

אין דער אידישער דיכטונג איז אין דער גרעסטער צאָל די פארגלייכונג געפּרויכט געוואָרן באַ אַשער שווארצמאַנען, העכער האַלבּ לידער זיינע האָבּן אין זיך פארשיידענע פארגלייכונגען. אויך אין ד. איינהאָרנס „ליטע" שפּילט די פארגלייכונג א גרויסע ראָליע. ניט נאָר לויט דער צאָל פאַרגלייכונגען, נאָר אויך לויט זייער אינטענסיווער ראָליע אין זיין ליד, פאַרנעמט אַשער שווארצמאַן דאָס ערשטע אָרט. מע קאָן זאָגן, אַז די פאַרגלייכונג אין דער אידישער דיכטונג האָט באַ אַשער שווארצמאַנען דערגרייכט איר העכסטע מאַדרייגע. באַ די מאָדערנע דיכטער נאָך שווארצמאַנען איז זעלטן צו געפינען אָט די רואיק-באַטראַכטנדיקע געדולדיק-זוכנדיקע שטימונג, וואָס ברענגט צו פולע פאַרגלייכונגען. אין דער הינזיכט איז זייער כאַראַקטעריסטיש די געבראַכטע ליד פון א. שווארצמאַן „ווי זומער ס'פעלד". דאָ זעען מיר, ווי דער דיכטער ראַנגלט זיך: ער מאַכט איין פאַרגלייכונג און בלייבט אומצופרידן, ער מאַכט די צווייטע און זעט, אַז ס'איז ניט גענוג און פאַרענדיקט מיט א דריטער און פערטער פאַרגלייכונג.

דער קוואַל, פון וואַנען דער דיכטער שעפּט זיינע פאַרגלייכונגען, העלפט אונז דערגיין צו זיינע סאָציאַלע וואָרצלען, צום גרונט-טאָן פון זיינע וועלט-באַנעמען.

אין דער הינזיכט זיינען כאַראַקטעריסטיש:

1. פאַרגלייכונגען פון דער טויטער אומאָרגאַנישער און אָרגאַנישער נאַטור.
2. פאַרגלייכונגען פון דער וועלט פון לעבעדיקע באַשעפעניש.
3. פאַרגלייכונגען פון דעם שטייגער-לעבן,
4. פאַרגלייכונגען פון דער וועלט פון זאַכן, געווער, און געצייג.

דער אַנאַליז פון די פאַרגלייכונגען באַ דעם אָדער יענעם דיכטער אין פאַרשיידענע עטאַפּן פון זיין שאַפן איז זייער וויכטיק פאַר דער פאָרשונג פון זיין אנטוויקלונג.

דער אַנאַליז פון די פאַרגלייכונגען באַ א גרופּע דיכטער פון דער אָדער יענער טקופע קאָן קלאָר באַצייכענען און באַשטימען די לעבנס-פאַקטן, דורך וועלכע זייער באַוואוסטזיין איז פאָרמירט געוואָרן.

די אידישע דיכטונג וויזסט אויך פון א נעגאַטיווער פאַרגלייכונג:

ניט דער ווייַנגאָרטן בליט,
ניט דער גאָלד-עפּל גליט.
אַף די פעלדער צעשפּרייט
ווען א ווינטעלע ווייט,
כוואַליעט שטיל זיך פאַרשעמט
אונזער אָרעמער ברויט.

ד. איינהאָרן

ניט קיין הערש האָט זיך דערשראָקן,
אינמיטן שפּרונג זיך אָפּגעשטעלט,
צו פאַרדאַכטע טריט פון ווייטן
אויג און אויער אָנגעשטעלט —

ס'האָט מיין שיינע שטיל געציטערט,
זי האָט קלאָר ניט געוואוסט,
וואָס אַזעלעכס קומט און פרעגט ניט
און מאַכט שלאָגן הויך איר ברוסט.

אָ. שווארצמאַן

נישט דער יאַם האָט געראַוישט און געשטורעמט,
ס'האָבן טאָטערן אָן אויפרוף געלייענט.

א. פעפער

ניט געשרייען — לינדע ווינטן ווייען פריש.

ע. פינינבערג

ניט גראָז פון וויסטעניש, אָ ניין!
נאָר שטראַלן פון באַגינען
צעשפּראָצן זיך אַף יעדן שטיין
פון דיינע ליכטיקע רואינען,
אָ, מאָסקווע, שטאָט!

ד. האָפשטיין

דער זין פון אָט דער פאַרגלייכונג באַשטייט אין דעם, וואָס אַף צוויי דערשיינונגען ווערט פון איין זייט, אָנגעוויזן, אַז זיי זיינען ענלעך, און פון דער צווייטער זייט, ווערט אונטערגעשטריכט, אַז זיי זיינען ניט איינע און די זעלבע זאַך. אַלס רעזולטאַט באַקומען מיר אַן איינדרוק, אַז ביידע דערשיינונגען קאָנען כאָטש אַף א רגע גענומען ווערן איינע אָנשטאָט דער צווייטער.

„ניט קיין נאַז איז באַ כאַנען — אַן אוגערקע, אַ געל-בלאָע מיט פּיפּקעלעך".

וואָלקנשטיין

מיר זעען, ווי דער אווטאָר גייט ליכט איבער פון דער נאָז צו דער אוגערקע. שפּעטער מיט עטלעכע שורעס לייענען מיר:

„כאָנע שטייט אין מאַרק. די געשוואָלענע אוגערקע וויל אַ טרונק בראָנפן".

דערפאר איז די נעגאטיווע פארגלייכונג זייער אומיטלבאר און גייט זייער נאָענט צו צו דער מעטאפאָר.

אויפגאבן

1. באטראכט די פארגלייכונגען אין שווארצמאנס ליד „ווי זומער ס'פעלד" און אין איינהארנס ליד „ליטע" (זייט 49—50).

וואסערע פארגלייכונגען האבן מיר דאָ?
קורצע צי פארשפרייטע?
בילדערישע צי עמאציאנעלע?
פאזיטיווע, נעגאטיווע?

פון וואנען שעפט דער דיכטער זיינע פארגלייכונגען?
וואס מיט וואס ווערט פארגלייכט? (דאס קאנקרעטע מיטן אבסטראקטן און פארקערט).
וועלכע פארגלייכונגען געפעלן אייך בעסער?

2. באטראכט די פארגלייכונגען אין די פאלגנדיקע אויסצוגן.

פון דער ליד „ראסייא"

ניט דער גיבער שימשון אין זיין לעצטן ראנגל
טרייסלט אויף די זיילן פון זיין פיינטס פעסטונג;
דאס האסטו מיין לאנד,
די וועלט באראשט מיט קלאנגען,
וועלכע שטייגן היינט פון דיינע גלאקן-נעסטן.

אונטער הויכע הימלען, אונטער וועלטנס ענדן
ניט קיין כמארעס, רינגלען, ניט קיין ווינטן רודערן...
העי, דאס פליען אויף
און וויכערן אף לענדער
פון דיין שווארצן אָדלער אויסגעפליקטע פעדערן.

און פון פייער-בליצן שנעלער נאָך און פלוצלינגער,
ליכטיקער און פארביקער פון מענטשישע באגערן,
האט אָף ערדן אויפגעשיינט
דיין פינעפשפיציקער,
דיין ניצאָכנדיקער פייערדיקער שטערן.

א. קושניראוו

* * *

פון וואנען קומען זיי צו מיר
די טעג —
באכורים יונגע
מיט רייפן זוני'ע געגארטלט,

מיט טונקלען קופער אָף די לענדן,
וואס צו דיין שוועל דאָ טאנצן?
אבן גאָרניט שטייט צו זיין ניט צו,
אין קלאָמערס נויט.
ווי ליסקעס ליכטיקע
פון שטאָלצע סאָסנע-שטאָמען,
שיטן זיך פון זיי אראָפּ,
און שווארצע וואָלקנס ווייז,
ווי צארטע שפינוועפּס-פעדים
זיך ציען אין דער הויך...

ד. האָפשטיין

מע קאָן דורכמאכן מיט דער פארגלייכונג דינעלבע ארבעט, וואס מיטן עפּיטעט.

3. פאַר גרעסערער אַרבעט קאָנען גילטן אזוינע אויפגאבן. די פארגלייכונג בא בערגעלסאָנען (נאָך אלעמען), די פארגלייכונג בא איינהארנען, שווארצמאנען, האפשטיינען א. אנ ד.

אין די אַרבעטן איז באזונדערס וויכטיק פעסטצושטעלן דעם געביט, פונ וועלכן דער דיכטער שעפּט זיינע פארגלייכונגען. ס'איז אויך זייער אינטערעסאנט דורכפ'רן פאראלעלן צווישן צוויי קינסטלער פון פארשיידענע טקופעס.

4. מעטאפאָר

ווי מיר האבן געזעען, קאָן יעדע פארגלייכונג קומען דערצו, או אַף איין מאָמענט זאָל איין זאַך אין אונזער פאָרשטעלונג פארביטן ווערן דורך אַן ענלעכער, אַ צווייטער. אַזוי אַרום ווערט דער באטייט פון איין וואָרט איבערגעטראָגן אַפן צווייטן וואָרט אַפן סמאַך פון אַ געוויסער ענלעכקייט צווישן זיי; דעמאָלט ווערט די פארגלייכונג א מעטאַפאָר.

די פארגלייכונג שטעלט נעבן ביידע פארגלייכטע דערשיינונגען און בינדט זיי מיט הילף-ווערטער (ווי, אזוי ווי, פונקט ווי א. א. וו.), די מעטאפאָר טראָגט פּאָשעט אַריבער אַף איין דערשיינונג די באמערקטע ענלעכע שטריכן פון א צווייטער. אַפן סמאַך פון נאָענטער ענלעכקייט שטעלט זי איין דערשיינונג, אָנשטאָט דער צווייטער.

דורך טירן און פענסטער פארקייטלטע
באלאגעדט, באלאגערט מיך הארבסט

א. קושניראוו

דער הארבסט ווערט דאָ באטראכט, ווי אַ באוואָפנטער סוינע. אין פאַרגלייכונג וואָלט געווען בעערעך אַזוי: פונקט ווי אַ באוואָפנטער סוינע, אַזוי באפאלט דער הארבסט...

ווי מיר זעען איז דאָ אויסגעמיטן געווארן דער גאנצער קלאפּער-געצייג פון דער פארגלייכונג. בליץ-שנעל איז אָנגענומען געווארן אַז דער „הארבסט" באלאגערט. די מעטאפאָר איז אַ מער שאַרפער קונסט-מיטל און אנטשפרעכט מער, ווי די פארגלייכונג, דעם געשפאנטן אַרט לעבן פון אונזער צייט.

אַז מיר ריידן וועגן מעטאַפאָר, האָבן מיר אין זינען די מעטאַפאָר פונם קינסטלערישן שאַפן — די מעטאַפאָר פון סטיל. אין דער טאָגטעגלעכער שפּראַך האָבן מיר אַ שלאַל מיט מעטאַפאָרעס, וועלכע זיינען שוין אזוי אָפּגענוצט געוואָרן, אַז מיר באַמערקן זיי ניט. מיר האָבן שוין פאַרגעסן דעם אורערשטן באַטייט פון וואָרט, און מיר פילן ניט, אַז דאָס וואָרט איז איבערגעטראָגן געוואָרן פון אַן אַנדער געביט.

דעהאַינע, ווען מיר זאָגן: „עס וואַקסט די צאָל", „די מאַמע (בײַם שטריקן אַ זאָק) האָט אַראָפּגעלאָזט אַן אויגל", „אַ שאַרפער קאָפּ" א. א. וו. פילן מיר ניט, אַז די ווערטער „וואַקסט" „שאַרפער" „אַן אויגל", זיינען בילדעריש — זיי זיינען שוין אַן אייגנס פון דער טאָגטעגלעכער שפּראַך און האָבן פאַרן סטיל קיין באַטייט ניט.

מוסטערן פון פּאָעטישע מעטאַפאָרעס:

איך בין צוגעבונדן צו מיין גרויסן הײַנט,

ל. קוויטקאָ

נעמט אַ נאַכט באַנייס אין שוועל זיך קלאַפּן.

ע. קיניגבערג

ס'שפּילט די זון און קלינגט מיט שטראַלן.

אַ. שוואַרצמאַן

באַטאָגעדיקע שאָען לעשן זיך און ווייטערן.

פ. מאַרקיש

שטיפן בײַ מאַציִיוועס יונגע ווינטערדיקע טעג.

ל. רעזניק

אין סאַמעט, אין גרויען זיך קוטען די קוילן,

ד. כאַראַל

און וויַטן זיך וואַרגן מיט ברויזנדע דראָטן.

ש. האַלקין

און ס'האָבן געבריקעוועט זוניקע יאָרן און זיינען געפלויגן.

ד. האָפשטיין

כ'האָב מיין בוזעם מיט דו זיך באַשירעמט.

ש. ראָסין

דער דרויסן מיך כאַוועריש טוליעט,
און גלעט מיר מיט שניי מיינע טריט.

מ. טייף

איך גיי מיין יונגט שלייפן אין פאַבריק.

י. ראָבין

וואָס העלפט מיר באַשיצן פון אויסן,
אַז סע בלאָזט פון אינעווייניק גרויל.

א. וועלעדניצקי

האָט הויך אין דער לופטן נאָך קינדערשער שמייכל
געפלאַטערט, געציטערט.

מ. כאַשטשעוואַצקי

הייס צעוויכערט האָט דער אימפּעט די מאַשינען.

כ. גילדין

פאַרן קינסטלער שטייט אַן אויפגאַבע, „געפינען וואָס מער נייע געלונגענע קרויוועשאַפט צווישן זאַכן, און באַשאַפן נייע מעטאַפאַרעס, וועלכע זיינען אין שפּראַך נאָך ניט פאַראַן. פאַרשטייט זיך, ווי מיט יעדן קונסט-מיטל, קומען פאָר מיסבריוכן אויך מיט דער מעטאַפאָר, ד. ה. עס ווערן באַשאַפן צו אנגעצויגענע מעטאַפאָרעס.

אַזעלכע מעטאַפאָרעס זיינען פריער פון אַלץ אומגעלונגען, ווייל זיי בלייבן אומפאַרשטענדלעך, אויב זיך דערלויבן אַ שפּאַס, קאָן מען זאָגן, אַז פון דער מעטאַפאָר ווערן אויפגעפאַדערט „געטלעכע" פונקציעס, דאָס פאָלקס-ווערטל זאָגט: „אַז גאָט וויל — שיסט אַ בעזעם", די מעטאַפאָר צווינגט מען אָפט שאַפן ענלעכע און נאָך גרעסערע ניסים.

5. פּערזאָניפיצירונג

אַ פאַרברייטערטע מעטאַפאָר, אין וועלכער די אייגנשאַפטן פון לעבעדיקע באַשעפענישן ווערן איבערגעטראָגן אַף נאַטור-דערשיינונגען אָדער אַף טויטע זאַכן טראָגט דעם נאָמען פּערזאָניפיצירונג.

אַ קינד גלויבט, אַז אַלץ אַרום איז באַלעבט. יעדער שפּילכל זיינס, האָט אין זיינע אויגן אַלע אייגנשאַפטן פון אַ לעבעדיקער באַשעפעניש, אויך דער דערוואַקסענער מענטש פאַלט אַריין אָפט אין אַזאַ אילוזיע, און דאָס קומט פאָר אָפטער, ווי מע וואָלט געקאָנט דערוואַרטן.

מיר שרייבן אָפט צו אַלע אונזערע געפילן און ליידנשאַפטן דער אַרומיקער נאַטור. זעען מיר אַ הויכן פעלז, באַטיילן מיר אים באַלד מיט אַ באַזונדערן געפיל-צושטאַנד: ער איז — אָדער איינזאַם, אָדער בייז, אָדער מעכטיק. געוויס האָבן מיר דאָ צו טאָן מיט שפּורן פונם אוראַלטן גלויבן, וואָס האָט פאַרגעטערט די פאַרבאָרגענע אומפאַרשטענדלעכע קרייכעס פון דער נאַטור. יעדע זאַך — האָט זיך געדאַכט דעמאָלט דעם מענטשן — האָט אַ נעשאָמע. אַכוצדעם שפּילט דאָ געוויס אַ ראָליע דער פאַקט, וואָס אַפּן געפיל פון מענטשן ווירקט שטאַרקער דאָס לעבעדיקע, דאָס מענטשלעכע, איידער דאָס טויטע, אומבאַלעבטע.

„שפינט זיך און שפינט ווייטער דאָס מאַיסעלע...

פון לעוואָנע-שטראַלן שפּינט זיך עס, אין שטילע נעכט, אין לעוואָנע-נעכט..

דערציילט עס ווייטער אזוי: . . . .

. . . .

און אזוי פארציילנדיק, צעשטראלט זיך עס דאס מאיסעלע און צע־שמייכלט זיך..."

י. ל. פּערעץ

„אף אַ פולן טייך אַ פריליגנדיקן, וואס דאס אייז פון אים איז נאָר־וואס אפגעגאן, זיינען אפי וואסער, אף זיין אויבעהפלאך, אַ פּאָר נאך שטיקער געבליבן. איינע אַ גרויסע, די אנדערע אַ קלענערע.

האט זיך דאן די קלענערע אייז־שטיק צו דער גרעסערער צוגערוקט און איר אזוי געזאגט:

— אייז־שטיק, לאָמיר זיך אין ווינטער דערמאָנען.

— נאך וואס, אייז־שטיקעלע?

— באלד וועט אונז דער טייך אין יאם ארייגברענגען, אף פולן און אף פרייען, אף גרויסן און אף גליקלעכן, אף נייעם און אלץ באנייטן".

דער נוסטער—„אף די וואסערן"

און ס'דרייט זיך דער ווינט אין דעם געסל און לאכט.

דער הארבסט האט די מידינקע אויגן פארמאכט.

מ. טייטש

„אין געסל איז געווען אויפגעראמט און שטיל, הייזער האבן פון זיך שאבעסדיקע שאטנס אפגעוואָרפן, און זיך איבערגענומען:

— מיין שאָטן איז גרעסער!

— און מיינער איז נאך גרעסער!"

ד. בערגלסאָן

„די שרעק האט געגעכטיקט אין אונזערע הויזן און האט זיך געטוליעט צו טויערן."

ל. רעזניק

אויפגאבן

1. באטראכט די פאלגנדיקע ווערטער און אויסדריקן פון דער טאָגטעגלעכער שפראך:

בייס זיך אפ די צונג!

האלט קאפ!

זיי ניט קיין כאזער!

גיב אים אין קאלנער!

2. זוכט צו ענלעכע אויסדריקן, און קלייבט זיך אין זיי פאנאנדער.

3. פארגלייכט די פאלגנדיקע אויסדריקן:

„דאס איינגעלע וויינט"—„דאס פידעלע וויינט"

„א מענטש גייט"—„די צייט גייט".

„אַ טויבער מענטש" — „אַ טויבע נאכט".

„דרייען אַ ראד" — „דרייט אים ניט דעם קאפ".

4. שטעלט צונויף אַ ריי זאצן, אין וועלכע ס'ווערן באנוצט די פאלגנדיקע ווערטער, פריער בוכשטעבלעך און דערנאך מעטאפאָריש:

אַ קרישטאלענער, אַ שטיינערנער, אַ חייסער, א טיפער, אַ נידעריקער, א הויכער
אַ צאַרטער, אַ מילדער.

שפרינגען, לאכן, שניידן, פויקן, ברענען, שווימען, טרינקען זיך, לויפן.

5. געפינט מעטאפארעס אין אויסצוג פון קושניראָווס ליד „ראסייא" (זייט 56)

6. געפינט אין די פאלגנדיקע לידער מעטאפארעס און פערזאָניפיצירונגען.

וועמעס אייגנשאפטן ווערן איבערגעטראגן אף די דערשיינונגען?

וועלכע פון די לידער שטעלט מיט זיך פאר אַ פארגאנצטע אויסגעהאלטענע פערזאניפיצי־רונג?

וועלכע מעטאפארעס זיינען ניי, אומדערוווארט?

שטאָט

שטאט!
דו האסט מיך פון וויטן גערופן
מיט הורען פין דראָט!
כ'האב שטענדיק אף בארג דיך געזעען!
דו האסט מיך פון ווייטן געצויגן
מיט צוואנגען
פון שיין און פון שימער —
דו האסט מיך פארהנארט
און דו האסט מיך געפאנגען!
די רו פון מיין דארפישן צימער
האסטו מיר צעעקבערט
מיט פייפן פון צוגן,
צעשפאלטן, צעשפליטערט
מיט ציטער פון רעלסן...
אין הויכן איז שטענדיק געהאנגען,
איז שטענדיק געגאנגען
דער אומרו פון הוינע פארצויבערטע קלאנגען —
שטאָט!
דו האסט מיך געפאנגען.
פאר מיינע פארבלענדעטע אויגן
אף וועלדער-, אף פעלדער-באראט
איצט ליגט דיין אלמעכטיקער שטיינערנער קערפער
מיט רערן פארוואָרצלט אין טיף פון דער ערד,
צעשליידערט די אָרעמס,
געהויפנט, געגאָרנט,
צעקעסטלט, צעצימערט,
אין גרונטן פארשווארצט, און אין הויכן באשימערט,
מיט קוימענס פארשפיצט און מיט שארטן פארטורעמט!
פארקניפט און פארגארטלט מיט רעלסישע שלאנגען,

באפלאָכטן, באהאנגען
מיט שפינוועבס פון דראָט —
שטאָט:
דו האסט מיך געפאנגען.

ד. האפשטיין

וועגט

מיר,
הויכע, הארטע, פעסטע ווענט,
פארארטיילטע: הערן און שטומען...
טויזנטער.
טויזנטער יאָרן מיר זיינען געהארכזאם געווען
געהערט און באנומען:..
און שווייגנדיק
אין זיך דעם מורמל פון דויהעס געשטיקט...
נאָר מער,
מער וועלן מיר שוין ניט שווייגן —
מיר הערן:
אַ שטייגן,
אַ גרייסן,
אַן אָפקלאנג
פון שווערע פון אייזערנע טריט...
ס׳גייט א גרויסער, א מעכטיקער.
אלץ, וואס ערשט נעכטן
געהערשט האט ווי פעלז,
ווי גראניט,
פאַלט פאר אים, קניט
מיט ציטער און גרויל...
— גיט אונז אַ מויל!
באקלעפּט און באהענגט אונז
מיט מענגעס אפישן, פלאקאטן און בלעטער...
מיט זיי,
ווי מיט ריזיקע גאָרגלען,
וועלן מיר שרייען:
מיר הערן
פעסטע, שווערע, זיגערישע טריט.

א. קושניראוו

אָוונט

עס האט דער טאָג זיין מידן קאָפּ, דעם קראנקן,
אין קילן מיארעוו-לאנד אראפגעבויגן;
ער גויסעט דאָרט מיט קראנקע, ראָזע אויגן,
און זופּט דאס לעצטע מאָל א טרויםּ אַן אַלטן
פון זיין אויסגעוועפּטער יוגנט...

דער טאָג האט ציטערדיקע פינגער, געלע
אַף פעלדער און אַף גאַסן אויסגעצויגן:
גיט די וועלט דער נאכט די מעלוכע איבער,
ציטערדיק און גאָרניט זאגנד...

געפלעפטע שטייען בערג, און שורעס הייזער
ווייסן קוים, אַז דאָ קומט פאָר גאָר גרויסעס;
דער טאָג האט פון זיין לעבן אָנגעהויבן,
אַוועק איז ער אַן אַלטער נאר, אַ גויסעס.

ל. קוויטקאָ

שטראָמען

געקומען איז אַ טאָג מיט אַ פייערדיקן בליק
און אלעמען זיי אָפּגעלאָזט די לייצן,
און אָנגעזעט מיט זיסן גליק
פון וואקסן און פארפלייצן,
און אָן אַן אָפּהאלט, אָן א צוים,
ווי גרינג איז לויפן, יאָגן, פאַלן,
אַף גריוועס טראָגן ווייסן שוים,
און ברעכן הייסע שטראָלן,
און ענטפער קריגן אַף געוויש,
און אין טאבונען זיך באהעפטן,
און טראגן ברידערלעכן רויש
מיט נייער פרייד, מיט נייע קרעפטן.

ד. האפשטיין

6. אַלעגאָריע

די אנטוויקלונג פון דער מעטאפאָר קאָן גיין נאָך ווייטער. אָפט גיט דער קינסטלער א שנירל פון מעטאפאָרעס, וועלכע שאפן אַ גאנץ בילד, אין וועלכן סאיז באהאלטן אַ באזונדער מיין. ס׳ווערט ארויסגעזאָגט א גאנצער געדאנק, דורכן בילד ווערט עפּעס געדרונגען, געפרייידיקט, — דאַן באקומען מיר אַן אלעגאָריע *

די אלעגאָריע שטעלט זיך אַן אויפגאבע דורך איר בילדערישקייט קלאָ-רער, בוילעטער צו מאכן דעם באהאלטענעם געדאנק. ריידן רעדט מען וועגן איינס און מיינען מיינט מען וועגן עפּעס אנדערש.

אין דער מעטאפאָר ווערט דאס בילד אומיטלבאר צונויפגעגאָסן מיט דער אידייע, ווערט גלייכצייטיק געבוירן מיט איר, אין דער אלעגאָריע איז דאס בילד צוגעפאסט פאר א פארטיקער אידייע. אָפט קומט אויס דאס בילד אויסטייטשן, קעדיי ארויסצובאווייזן דעם געדאנק, וועלכער שטעקט אין דעם. אַלע מעשאָלים זיינען אלעגאָריעס.

* אין ענגן זין הייסט אַלעגאָריע אַ ביטנאַי-זאַך אָדער אַ ביטנאַי-דערשיינונג, וואס ווערט באנוצט, קעדיי אויסצודריקן אַן אנדער באגריף. דער מעליצע-סטיל איז אויך אַן אַלעגאָרישער סטיל.

דער האָן און די פּערל

גראַבלט זיך אַ האָן,
און טאַפּט טאָן
אין שטויב אַ קערנדל, אַ האַרטס ;
אַ שאָר, אַ פּיס,
און אַ וואָרף צוריק
מיט האַרץ ;
מיט קאָפּ
אַ דריי,
און מיטן טראָפּ
אַ קריי, —
אומזיסט
צעשאַרט אַזויפיל מיסט,
געמיינט אַ קערן
צו דערגרייכן,
אַ האָבער צי אַ גערשט,
ערשט —
נאַ דיר גאָר אַ פּערל !

ר׳ מאַרדכעלע

די פליג

אַ שווערער וואָגן מיט פעסער ווייַן,
איז פאַרפאָרן אין אַ זומפּ אַריין.
דער פורמאַן האָט אַלץ אין דער וועלט געטון,
און די פערד האָבן ניט געקאָנט אַרויסציִען ;
ער האָט זיי געהאַרגעט געשמיסן,
די שטריק האָבן זיך אַזש צעריסן,
ער האָט ווידער געקניפּט און געבונדן
פון די בידנע פערד די הויט געשונדן.
און נייַן, און נייַן, און נייַן,
דער וואָגן בלייַבט אַלץ שטיין.

אַ פליג וואָס איז געשטאַנען אַף דעם וואָגן,
הויבט אָן צו זיך אַליין צו זאָגן :
דער שוויטע קוקט גאָר ניט צו מיר אַהער,
אַז איך מאַך דאָס די פערד אַזוי שווער.
איך וועל אים אָבער די טובה טאָן
און שוין פון דעם וואָגן אַוועקפליִען ;
זי פליט אַוועק און זאָגט זיך אין דער ברייט :
פאָרט שוין, פאָרט שוין, פאָרט אייך געזונטערהייט!

גוטע ברידערלעך ! לאָזט מיך געמאַך,
אַזעלכע טויזנטס טוט איר אויך אַ סאַך.

ד״ר שלומה עטינגער

7. סינעקדאָכע און מעטאָנימיע

יעדער זאַך פאַרמאָגט אַ גאַנצע ריי שטריכן, אייגנשאַפטן, וואָס אין זייער סכום שאַפן זיי דעם מעהוס פון דער זאַך. ס׳טרעפט אָבער, אַז איין שטריך, איין דעטאַל, טרעט בולעט אַרויס אין דער רעגע אַפן ערשטן פלאַן און פאַרטונקלט די איבעריקע זייטן פון דער זאַך. עס געשעט, פאַרשטייט זיך, דעמאָלט, ווען דערדאָזיקער שטריך איז אַף אַזויפיל שאַרף און בולעט, אַז ער וואַרפט זיך ניט ווילנדיק אין די אויגן ; נאָר דאַן ווירקט ער באַזונדערס שטאַרק אַפן דיכטערס געפיל, און ווערט אַזוי אָדער אַנדערש פאַרפיקסירט אין זיין אויפמערקזאַמקייט און אין זיין זיקאָרן.

אין אַזעלכע פאַלן איז נאַטירלעך, אַנשטאַט דער גאַנצער זאַך אָנרופן אַ טייל אירן. אַזאַ קינסטלערישער מיטל הייסט ס י נ ע ק ד אָ כ ע. די פאָלקס-שפּראַך באַנוצט זיך זייער אָפט מיט דעם מיטל:

„איך וועל דיך מער אַף דער שוועל ניט לאָזן״ — „שוועל״ אנשטאט „טיר״ אָדער „הויז״. „מיר וואוינען אונטער איין דאך״ — „דאך״ אנשטאט „שטוב״.

פאַר דער קונסט איז דער מיטל זייער וויכטיק און נויטיק.

מע קאָן זאָגן אַפילו, אַז אַ קינסטלעריש ווערק שטעלט מיט זיך פאָר בעניוגייע צום אַרו-מיקן לעבן איין גרויסע סינעקדאָכע. ווען אַ דיכטער מאָלט אויס אַ נאַטור-בילד, קאָן ער דאָך ניט מיט דער פּינקטלעכקייט פון אַ געאָגראַף איבערעכענען אַלע וויכטיקסטע אייגנשאַפטן און באַזונדער-קייטן פונם געגעבענעם אָרט. נאָכמער, ווען ער וואָלט עס אַפילו אַזוי געטאָן, וואָלט זיך באַקומען בלויז אַ פּינקטלעכע געאָגראַפישע באַשרייבונג, אָבער ניט קיין פּאָעטישע שילדערונג. דער דיכטער דאַרף קענען אויסקלייבן אַזעלכע בולעטע שטריכן, וועלכע זאָלן מיטאַמאָל אַרויסרופן באַם לייענער אַ קאָנקרעט בילד, וואָס ווערט נאָך מער באַרייכערט דורך זיין אויפגערירטער פאָרשטעלונג. אַזוי אַרום באַקומט זיך אַ גאַנץ בילד, געשילדערט בלויז דורך אַ טייל זיינעם.

אין דער דיכטערישער שפּראַך ווערן סינעקדאָכעס אָנגעווענדט אַף אַזאַ מין אויפן.

1. אַ טייל פון דער זאַך באַקומט די באַדייטונג פון דער גאַנצער זאַך און פאַרקערט:

און גריוועס זיינען גרייט צום ערשטן שווינד,
און טלאָען אייזערנע קוים וואַרטן
אַף שטויס פון נייע שלאַכטן.

ד. האָפשטיין

2. ס׳ווערט באַנוצט די איינצאָל אַנשטאָט מערצאָל:

ער האָפט, אַז אינגיכן וועט קומען דער דייטש.

א. פעפער

נאָענט צו דער סינעקדאָכע שטייט די מ ע ט אָ נ י מ י ע. די מעטאָנימיע אין ברייטער פון דער סינעקדאָכע. די סינעקדאָכע האָט צוטאָן בלויז מיט קא-מעס-פאַרהעלטענישן, די מעטאָנימיע האָט צוטאָן מיט פאַרשיידענער אָפּהענ-גיקייט פון צוויי נאָענטע וואָרט-נעמען.

דער ווירקלעכער ווארט-נאמען פון א זאך ווערט פארביטן דורך אן אנ-
דער נאמען, וועלכער איז אים נאענט פון א וועלכן עס איז צאד.

„איך האב געלייענט לענינען“ (אנשטאט די ווערק פון לענינען).

פון יארדן ביז וואלגע איז פאלג מיך א גאנג (אנשטאט פון פאלעסטינע
ביז ראטנפארבאנד).

אין יעדן הייזעלע און יעדער קאמער
רעדט א ניי-מאשין, א הובל צי א האמער.

איזי כאריק

בעסלעך זינגען הייניקע פאעמען.

א. פינפער

נאענט צו דער מעטאנימיע איז אויך דער פאל, ווען דאס וואהט ווערט
באנוצט אין א א י ר א נ י ש ן זין און באקומט א קעגנזעצלעכן באטייט.

אי, ביסטו א כאכעם...

אויפגאבן

גערינס מעטאנימיעס און סינעקדאכעס אין די לידער, וועלכע זיינען געבראכט אין די פרי-
ערדיקע אויפגאבן.

8. היפערבאל

די היפערבאל שטעלט זיך אן אויפגאבע פארשטארקן דעם איינדרוק.
די היפערבאל גיט צו דעם בילד שטריכן פון אומגעוויינלעכקייט, אויסער-
געוויינלעכקייט און גראנדיעזקייט.

דאס היפערבאלישע בילד גיט איבער דעם עקסטאז פון קינסטלער, זיין
באוואונדערונג אדער פאראכטונג.

קעדיי איינגאנצן צו באנעמען דאס היפערבאלישע, קומט אויס דעם ליי-
ענער מאכן א גרויסע אנשטרענגונג, אבער דעם עמאציאנעלן קערן פונם בילד
באקומט ער באלד.

באהעפטן וויל איך דיך צום ליד,
וואס טוט שוין שאלן,
ווי טויזנט וואסער-פאלן,
וואס הימלען טרייסלען אויף.

א. שווארצמאן

אקטאבער!
א אנהייב, אן „א“,
א בריען פון אומענדלעכן רונד,
א זוים פון א זון-ראד.

ר. האמשטיין

דאס שטארק קאמישע ווערט אפט געשילדערט מיט דער הילף פון דער
היפערבאל.

א מויד...

די הענט האלט זי ביז די עלנבויגנס שטייף צו ביידע זייטן, די אָרעמס
אויסגעשטרעקט גלייך פארנט, ווי צוויי האלאבליעס.

מענדעלע

אלטער יאקנעהאז...

זיין פאנעם איז געדיכט באוואקסן מיט שמוציק-געלע האר, פון וועלכע
עס איז דא גענוג אף פייעס, אף א באָרד און אף וואנסן, אי פאר זיך,
אי אף נאך עטלעכע אידן צו באטיילן, אין דעם יאם האר, ליגט א וויספע —
א ברייטע, א פליישיקע נאז.

מענדעלע

אויפגאבן

געפינט דאס מעטאפארישע און היפערבאלישע אין אויסצוג פון האפשטיינס ליד
„פון וואנען קומען זיי צו מיר די טעג — באכורים יונגע“ (זייט 56).

9. אנטיטעזע

איינער ווייזט, אז די פערל זיינען שיטער, דער צווייטער — אז דער
קרופניק איז ביטער.

זיי זיינען פייער מיט וואסער.
אהין אדער אהער.
טויט אדער רויט.
דערוויילן שווארץ אף ווייס...

פון פאלקס מויל

איינער פון די וויכטיקסטע און שארפסטע קונסט-מיטלען, מיט וועלכן
עס גיט זיך אמבעסטן איין צו באלעבן די זאך, וועלכע ווערט געשילדערט, זי
מאכן אנשוילעך — איז די אנטיטעזע (דאס קעגנשטעלן).

צוויי קעגנזעצלעכע זאכן אדער דערשיינונגען ווערן נעבנגעשטעלט און
אזוי פארבונדן, אז דאס גאנצע בילד ווערט בוילעט און ווירקט שטארקער אף
דער פארשטעלונג.

אויך אין דער טאגטעגלעכער שפראך פארנעמט די אנטיטעזע אן ארט.
איר שליימעס געפינט זי אין ליטעראטור און אין קונסט. אפט ווערט די אנ-
טיטעזע גענומען אינאיינעם מיט דער היפערבאל. דער היפערבאליזם אליין ווערט
אונטערגעשטראכן מיט דער הילף פון קאנטראסט (הייפעך).

שטעלן מיר איינע נעבן דער אַנדערער צוויי דערשיינונגען, וואָס איינע איז דער הייפּען פון דער צווייטער, ווערן דערמיט דערגרייכט פאָלגנדע רע-זולטאַטן.

1. ביידע דערשיינונגען ווערן דערמיט שאַרפער אונטערגעשטראָכן.

פון מיר הערט זיך די נאַכט,
נאָר מיר לייכט שוין די זון אין געמיט.

מ. קולבאַק

2. ביידע קעגנזעצלעכע בילדער שאַפן איין גאַנצעס.

און ווער מיט טרערן האָט געזייט דאָס פעלד פון טויט,
דער קערט מיט פרייד צום שניט צום נייעם.

א. שווארצמאַן

לאָמיר עפענען די טרוימען
און שמידן די וואָר.

מ. קולבאַק

ס'איז שאָטן דאָ אין אַלע קלאָרסטע קלאָרן
און צאַרטקייט איז פאַראַן אין טיף פון האַרטסטן שטאָל

א. פעפער

ליבע צו דעם, וואָס גייט אויף;
מיטלייד צו דעם, וואָס פאַרגייט;
ס'איז ענג איין געמיט פאַר אייך ביידע.

ה. האָפּשטיין

3. איין קעגנזעצלעך בילד ווערט געבראַכט נאָר, קדי צוציען די אויפמערקזאַמקייט צום צווייטן בילד, וואָס אינטערעסירט אונז אין דער רעגע, ד. ה. איין בילד קומט צו הילף דעם צווייטן (דער ארט אנטיטעזע האָט אַ גרויסע קרוּוועס מיט דער פאַרגלייכונג).

מיר קענען פרעמדע שאַצן אָן אַ צאָל
און היימישע אַפילע ניט באַמערקן.

א. פעפער

4. די אַנטיטעזע שטעלט אונז פאַר אַן אויסוואַל; אָדער, אָדער.

ווען יעדער פאַל,
ווען יעדער הויב
איז אָדער „יאָ",
איז אָדער „ניין".

ד. האָפּשטיין

אויפגאַבן

געפינט אנטיטעזעס אין די לידער, וועלכע זיינען געבראַכט אין די פריערדיקע אויפגאַבן.

10. פאַראַלעליזם

יעדע פאַרגלייכונג האָט אין זיך פאַראַלעליזם, אף וויפל צוויי זאַכן, צוויי דערשיינונגען, וואָס זיינען ענלעך איינע צו דער צווייטער, ווערן געשטעלט איינע נעבן דער אַנדערער, און ס'באַקומט זיך אַן איינדרוק, ווי זיי וואָלטן געשטרעבט זיך פאַרענלעכן. אין דער פּאָשעטער פאַרגלייכונג אין די פאַרענלעכקייט אַ טיילווייזע, אין דער מעטאַפאָר—קימאַט אַ גאַנצע, קימאַט אַ פולשטענדיקע.

אויב לאָגיש איז אַפילע די פאַרגלייכונג ניט שטענדיק באַגרייפלעך, ווערט אָבער דערגרייכט דער עמאָציאָנעלער עפעקט. ס'ווערן באַלעבט די אייגנשאַפטן, וועלכע דאַרפן אין דעם מאָמענט באַמערקט ווערן און מיר דערפילן זיי.

דער פאַראַלעליזם (דאָס נעבנשטעלן) איז זייער אַ פאַרשפּרייטער קונסט-מיטל.

אין דער ביבלישער דיכטונג איז דער פאַראַלעליזם זייער ברייט אויסגענוצט. ער האָט דאָרט געשפּילט אַ הויפּט-ראָליע. אין אונזער פאָלקס-פּאָעזיע טרעפט זיך, אַז דער פאַראַלעליזם פאַרבייט אי דעם ריטם, אי דעם גראַם. אין דער מאָדערנער דיכטונג ווערט דער פאַראַלעליזם פאַרטיפערט.

פאָרמען פון פאַראַלעליזם אין שפּראַך און אין קונסט זיינען זייער פאַרשיידענע.

א. עס כאַזערן זיך איבער איינע און די זעלבע קלאַנגען. מייגסטנס פון זעלבן שורעש, וועלכער ווערט אַזוי אַרום אונטערגעשטראָכן (טאַווטאָלאָגיע). איין-אַליין; פון לאַנג, פון לאַנגאָנען.

אַ שאַרפער בליק אין ווייטסטע ווייטן.

ד. האָפּשטיין

ב. דער אינהאַלט פון וואָרט ווערט איבערגעכאַזערט דורך קימאַט איינבאַדייטנדיקע ווערטער. די איבערכאַזערונג מאַכט שטאַרקער דעם איינדרוק און פאַרלענגערט אים.

אָן אַ סאָף און אָן אַן עק; נישט געשטויגן, נישט געפלויגן; אָפּגעריסן, אָפּגעשליסן.

אָט אַזוי זיך דורגעריסן, דורכגעביסן.

מ. ל. האַלפּערין

מע נאָקעט, מע וויאָקעט, מע טאַפּט אין דער פינסטער.

א. שווארצמאַן

דיין נאָמען וועט העלן, דיין נאָמען וועט קלאָרן.

ד. האָפּשטיין

ג. אין איין-און-דערזעלבער פּראָזע ווערט איבערגעכאַזערט איין-און-דאָס-זעלבע וואָרט. די איבערכאַזערונג האָט אַ ציל צו ווענדן די אויפמערקזאַמקייט פון לייענער אף אַ באַשטימטן באַגריף, ווי אף אַ הויפּט-פּונקט פון דער געגעבענער שורע. דערדאָזיקער מיטל מאַכט די שורע אויפגערעגטער, ליידנשאַפטלעכער.

און דער פרילינג האָט פאַרבעטן:
איר זאָלט קומען, איר זאָלט קומען...

מ. טייטש

און פײנט? און פײנט אַזױנע, מיט אַלטע קרױנען!

ד. האָפשטײן

עס שטילן זיך כוואַליעס

. . . . . .

און נידערן, נידערן, ציען זיך אױס,
צעציען די גלידער אַף יאַמישן שױס.

ד. האָפשטײן

אַזױ װיג מיך, װיג מיך, װיג.

ז. לאַנדױ

איצטער, איצטער װערן רױטער, רױטער
מײַנע רױטע רױזן, מײַנע װאונדן.

מאַני-לײב

ד. עס כּאָזערן זיך איבער גאַנצע פּראָזן און שורעס. דערמיט װערט דערגרײכט אָפט א באַזונדערע סימעטריע, װעלכע מאַכט שאַרפער די אָנגע-שטרענגטקײט פונם לײענער. דער ריטמישער מוזיקאַלישער גאַנג פאַרציט דעם לײענער אין זײַן געװעב. יעדע איבערכאַזערונג גיט א באַזונדערן שטױס.

באַ מײַן רעבן איז געװעזן,
איז געװעזן באַ מײַן רעבן,
באַ מײַן רעבן איז געװעזן
א געניװע.

פאָלקס-ליד

װי ס'איז ביטער, מײַן ליבע מוטער,
א פױגעלע אַף דעם יאַם,
אַזױ איז ביטער, מײַן ליבע מוטער,
אז מע קומט אָן צו א שלעכטן מאַן.

פאָלקס-ליד

יונגער טאָג איז אױפגעגאַן געראָטן,
יונגער טאָג איז אױפגעגאַן נאָך לױן.

ע. מינינבערג

אין מיט פון טאָג
איז יעדער זאַך
באַהערשט מיט שײַן;
אין מיט פון טאָג
איז יעדער שאָטן קלענער;
אין מיט פון טאָג
פאַרגײן,

אין מיט פון טאָג
א טרױם צו זײַן —
איז שענער...

ד. האָפשטײן

אין די בײַשפּילן װערט פּינקטלעך איבערגעכאַזערט קימאַט אײנע און די זעלבע שורע. פאַראַן אָבער פאַלן, װען די פּאַראַלעל דריקט זיך אױס, אין ענ-לעכע אָדער אַפילע קעגנזעצלעכע בילדער, װעלכע האָבן אײן און דעם-זעלבן בױ.

שװאַרצע קאַרשן רײַסן מיר,
רױטע לאָזן מיר שטײן.
שײנע באָכערים נעמען מיר,
מיעסע לאָזן מיך גײן.

פאָלקס-ליד

פון אַלע װעלדער, װאָס איך האָב געזען,
איז טונקלער טאַנען-װאַלד געדיכטער...
װי אומגליקלעך װאָלט איך געװען,
איך זאָל אַצינד ניט זײַן קײן דיכטער.

ד. האָפשטײן

ביז עס לױפט נאָך א האַנט
און די פיס קאָנען שטײן,
איז אַ װאַנט צו אַ װאַנט
און אַ שטײן צו א שטײן.

אי. פעפער

אױפגאַבן

געפינט פאָרמען פון פּאַראַלעליזם אין די לידער, װעלכע זײַנען געבראַכט געװאָרן אין די פריערדיקע אױפגאַבן.

11. לעקסיק

די שפּראַך באַשטײט פון װערטער. דער סכום פון אַלע װערטער דאָס איז דער װערטערבוך, אָדער אַנדערש, דער לעקסיקאָן פון דער שפּראַך. דער לעקסיקאָן בלײַבט ניט שטענדיק אײנער און דערזעלבער. מיט דער צײַט בײַט ער זיך.

יעדער קלאַס לײגט אַזױ אָדער אַנדערש ארױף זײַן שטעמפּל אַף דער פאָלקס-שפּראַך. יעדער געזעלשאַפטלעכע גרופּע, קאָן מען זאָגן, האָט זיך איר טײלװײַזן לעקסיקאָן. מיטן װאָרט װערט אָפט אַסאָציאירט די סוױװע, אין װעלכער דאָס װאָרט װערט באַנוצט — די לעקסיקאָן-סוױװע. פאַראַן װערטער.

וועלכע געהערן פולקום צו באַשטימטע סאָציאַלע אָדער עטנישע גרופּן (אינטעליגענטישע, פּויערשע ווערטער, ווערטער, וואָס ווערן באַנוצט אין באַזונדערע צעכן).

פֿאַראַן ווערטער, וועלכע אַנטשטייען אין אַ באַשטימטער שטייגער-סוויווע (אָפיציעלע שפּראַך א. א. וו.). פֿאַראַן אויך אַזוינע, וואָס ווערן באַנוצט אין באַשטימטע אָרטן ליטעראַטור (צייטונג-שפּראַך, פּאָעטישע ווערטער, פּראָזאאישע), די לעקסישע סוויווע שאַפֿט די לעקסישע באַפֿאַרבונג פֿון וואָרט.

צוויי קריכעס ווירקן שטענדיק אָפּן אַנטוויקלונגס-פּראָצעס פֿון דער שפּראַך.

פֿון איין זייט ווערט אָפּגעהיט אַ שלאַל פֿון שוין פֿאַראַנענע ווערטער. פֿאַרשטייט זיך, אַז אַ גרויסע צאָל ווערטער ווערן מיט דער צייט פֿאַרעלטערט, גייען אַרויס פֿון אַלגעמיינעם געברויך און ווערן סאָפּקאָלסאָף פֿאַרגעסן. אַזעלכע ווערטער הייסן אַ ר כ אַ א י ז מ ע ן.

פֿון דער צווייטער זייט גייט דער פּראָצעס פֿון וואוקס, דאָס לעבן ווערט פֿאַרשיידנאַרטיקער און קאָמפּליצירטער.

ס'קומען צו נייע באַגריפֿן, ס'ווערן באַשאַפֿן נייע זאַכן. די שפּראַך ווערט באַרייכערט מיט נייע ווערטער.

ס'ווערן אַריינגענומען אַסאַך פֿרעמדע ווערטער, אַסאַך געגנט-ווערטער (ד י אַ ל ע ק ט י ז מ ע ן).

ס'ווערן באַשאַפֿן ווערטער פֿון דאָס-ניי. די ניי אויסגעבילדעטע ווערטער הייסן נ ע אָ ל אָ ג י ז מ ע ן).

אַ וויכטיקע ראָליע אין לעבן פֿון שפּראַך, שפּילט די קינסטלערישע ליטעראַטור.

קעדיי צו פֿאַנאַנדערשיידן די עלעמענטן פֿון דער אידישער ליטעראַטור-שפּראַך אין פּראָצעס פֿון איר וואוקס, איז נויטיק צו האָבן אַ פֿולשטענדיק בילד פֿון דער אַנטוויקלונג פֿון אידיש, און האָבן אַ פֿאָרשטעלונג וועגן די עטאַפּן, וואָס די שפּראַך האָט דורכגעמאַכט, ביז זי איז געקומען צו דער מאַדרייגע, אויף וועלכער מיר טרעפֿן זי איצט.

דער צושטאַנד פֿון דער אידישער שפּראַך-אויספֿאָרשונג, גיט נאָך דערווייל נישט קיין מעגלעכקייט קומען צו באַשטימטע אויספֿירן. אָט וואָס עס שרייבט זאַלמען רייזן, דער געטרייער פֿאָרשער פֿון דער אידישער שפּראַך און ליטעראַטור:

„באַם היינטיקן צושטאַנד פֿון ליטעראַטור-פֿאָרשונג, ווען קימאַט אַלע אַרבעטן אויף דעם געביט טראָגן דעם כאַראַקטער פֿון טרוקענער ביבליאָגראַפֿישער פֿאַרצייכעניש פֿון דעם אָדער יענעם סיידער, ווען פֿאַר דער גראַמאַטישער און לעקסיקאַלישער אויספֿאָרשונג פֿון די ווערק פֿון דער אידישער ליטעראַטור איז נאָך אַזוי גוט ווי גאָרנישט אָפּגעטאָן געוואָרן, איז נאָך שווער אויפֿצושטעלן אַ בילד פֿונם אַנטוויקלונגס-פּראָצעס פֿון אונזער לעבעדיקן לשון און פֿון אונזער שריפֿטלעכער שפּראַך אין אַלע זיינע סטאַדיעס“.

די שפּראַך פֿון דער אידישער ליטעראַטור איז פֿונם מאָמענט פֿון איר אַנטשטייאונג געווען אַ שפּראַך פֿאַר ברייטע פֿאָלקס-מאַסן.

אונזערע קלאַסיקער — מענדעלע, שאָלעם-אַליכעם, — האָבן מייסטנס געשעפּט די פֿאַראַנענע אוצרעס פֿון דער אידישער פֿאָלקס-שפּראַך. פֿון פּערעצן אָן

באַוויזן זיך אַ ביסל וואָרט-שעפֿער, וועלכע באַנוגענען זיך ניט מיט דער פֿאָלקס-שפּראַך פֿון זייער טאָג. די אידישע ליטעראַטור ברעכט אין די לעצטע יאָרן די ענגע ראַמען פֿון שטייגער-שילדערונג, און ווערט באַהערשט דורך אוניווערסאַלע מאָטיוון, וועלכע פֿאָדערן נייע ווערטער.

פּערעץ האָט אַ שעפֿ געטאָן פֿונם אוצר פֿון דער אַלטער העברעאישער קולטור, וואו ס'איז נאָך געווען אַ מענגע אַבסטראַקטע באַגריפֿן, וועלכע האָבן געקאָנט אויסגענוצט ווערן פֿאַרן נייעם פֿאַרטיפֿטן שאַפֿן; אָבער אויך ער האָט שוין אַריינגעבראַכט אַ גאַנצן שטראָם פֿון מאָדערנע באַגריפֿן.

אין דער מאָדערנער אידישער ליטעראַטור, באַזונדערס אין דער פּאָעזיע, קומט איצט פֿאָר דער שווערער פּראָצעס, פֿון אַריינעמען אין זיך דעם גאַנצן שלאַל נייע שטייגער-ווערטער און נייע באַגריפֿן, מיט וועלכע דאָס לעבן איז באַרייכערט געוואָרן.

אַסאַך נייע ווערטער ווערן באַשאַפֿן אונטער דירעקטער נויט און שעפֿערישער אָנגעשטרענגטקייט.

פֿאַראַן אויך אַזעלכע נייע ווערטער, וועלכע שטעלן מיט זיך פֿאָר בלויז עקספּערימענטאַטאָרישע פּרוואוון. אַסאַך שלאָג-ווערטער האָבן זיך דורכגעריסן פֿונם ענגן קרייז פֿון דער אידישער דיכטונג אין ברייטן פֿאַרקער פֿון די אידישע מאַסן: אין צייטונגען, אין טאָגטעגלעכער שפּראַך, אין שול-געברויך. די נייע אידישע דיכטונג האָט ווי אויפֿגעהויבן דעם גאַנג פֿון אידישן וואָרט.

דער רוסישער געלערנטער און דיכטער <u>לאָמאָנאָסאָוו</u>, האָט איינגעטיילט די שפּראַך אויף דרייערליי סטילן אָדער גענג: הויכער, מיטעלער און נידעריקער. ער האָט עס געטאָן אין צוזאַמענהאַנג מיט דעם, אין וואָסערע שיכטן פֿון דער געזעלשאַפֿט די שפּראַך איז געברויכט געוואָרן אין לעבן און צוליב וואָס פֿאַר אַ צוועקן זי דינט אין ליטעראַטור. פֿאַרשטייט זיך, אַז אין דער אידישער ליטעראַטור, וואָס איז שטענדיק געווען אַ ליטעראַטור פֿאַר די פֿאָלקס-מאַסן, איז אַזאַ צעטיילונג קיינמאָל ניט מעגלעך געווען.

דאָך קאָן מען זאָגן, אַז די יונגע אידישע דיכטונג האָט די עלטערע אידישע דיכטונג פֿון רייזינען, ראָזנפֿעלדן, איינהאָרנען אַ הויב געטאָן ניט נאָר אין אויסוואַל פֿון טעמע, נאָר אויך אין דער פֿאַרטיפֿערונג און פֿאַרברייטערונג פֿון לעקסישן דיכטערישן שטאָף.

נאָר אַדאַנק אָט דעם עטאַפּ, איז מעגלעך געוואָרן די פֿאַרפֿיינערונג פֿון פּרימיטיוון און די אָנווענדונג פֿון ליטעראַרישער קולטור, וואָס באַמערקט זיך באַ אַזעלכע עמעסע, צייט-געטרייע מאַסן-דיכטער, ווי איציק פֿעפֿער, איזי כאַריק א. אנד.

ווי מיר האָבן געזען, ווערט די שפּראַך באַרייכערט דורך ניי-געבילדעטע ווערטער, דורך נ ע אָ ל אָ ג י ז מ ע ן.

פֿאַרשטייט זיך, אַז דאָס נייע וואָרט מוז געשאַפֿן ווערן לויט די געזעצן און ניגונגען פֿון וואָרט-בילדונגען, וועלכע זיינען אָנגענומען אין דער שפּראַך.

נאָר דאַן, בײַ אַ געלונגענער קאָנסטרוקציע, אין דאָס נײַע וואָרט פאַרשטענד-לעך און עס ווערט אײַנגעבירגערט אין דער שפּראַך.

שלעכט געבויטע נײַע ווערטער, וואָס אַנטשפּרעכן ניט דעם אַלגעמײנעם גאַנג פון דער שפּראַך, קאָנען זיך ניט איבער און ווערן גיך אָפּגעוואָרפן.

די וואָרט-שאַפונג מוז זײַן אָרגאַניש.

די נעאָלאָגיזמען פילן אויס פאַרשײדענע פונקציעס אין פּראָצעס פון אויסאַרבעטן די ליטעראַרישע שפּראַך; עס ווערן געשאַפן נעאָלאָגיזמען, וועלכע האָבן די אויפגאַבע צו באַצײכענען די נײַע אויפגעקומענע באַגריפן.

דער דראַנג צו נעאָלאָגיזמען שטאַמט אויך אָפט פונם ווילן צו דער-פרישן דעם אײַנגעשטעלטן, שוין אַביסל צוגעגעסענעם וואָרט-שאַבלאָן.

מיר וועלן אָנווײַזן אויף די לעקסישע אָנשטרענגונגען פון דער נײַער אי-דישער דיכטונג אין די אויפשטײַג-יאָרן, לעכאָלאַפּאָכעס, די הויפּט שטריכן פון אָט דעם שאַפונגס-פּראָצעס.

עס זײַנען געשאַפן געוואָרן אַ גאַנצע רײ נײַע וואָרט-בילדונגען.

אַ רײ הויפּט-ווערטער (הויפּטזאַכלעך אַבסטראַקטע), וועלכע פלעגן געווײנלעך באַנוצט ווערן בלויז אין אײנצאָל, ווערן איצט געברויכט אין מערצאָל.

ערדישע ברײטן און לענגען.

לויף איך אין ווילדע געוועטן.

אַ גאַנצע רײ אומשטאַנד-ווערטער זײַנען פאַרוואַנדלט געוואָרן אין הויפּט-ווערטער, דערבײַ האָבן אײניקע באַקומען די פאָרם פון מערצאָל.

ס'איז שווער ניט פאַרגעסן די שאַרפע אַמאָלן.

פון אומגערנס טויזנטער שטײַגט — מײַן קלאָרער אומיסטן.

שיק איך פרײד די פלינקע איצטן.

און ס'וועט זיך כאַלעמען מײַן האַרץ מײַן הײם, מײַן הי.

מיר האָבן ערשט נעכטן אַן אָנפלי פאַרוואָסן צעשאָסן, צעריסן.

פון הויפּט-ווערטער זײַנען געשאַפן צײַטווערטער.

דורך פענסטער אָפּענעם
אַ שוואַרצע שטיק פון וועלטן-שטאָף,
אין בלוי, אין העל געשטערנט,
פאַרפאַרהאַנגט מיר מײַן גליענדיקע מי.

פון צײַטווערטער זײַנען געשאַפן געוואָרן נײַע הויפּטווערטער.

אין בײזע אָנפליען פון שנײדיקן געוויטער
בײַם פרײַנטלעכן געוואָך, פון מײַן עלעקטרישן לעמפּל.

האָט ער געקוקט און זײַן גאַנץ וועזן איז געווען אויגן, זײַן גאַנץ לײַב — שרעק, פינסטערע אַנונגען, בײַסיקע צײַן פון זיקאָרן — און צוגענאָגלקייט.

א. לעיעלעס

ס'זײַנען געשאַפן געוואָרן נײַע אײגנשאַפט-ווערטער (מיטלווערטער).

דילן פאַרבוקטע דורך שטערנס פון דוירעס.

מיט דער הילף פון אַ גאַנצער רײ פּרעפיקסן זײַנען באַשאַפן אַסאַך נײַע ווערטער.

איך בין ווידער אין וואַלד
אין מײַן אוראַלטן לאַנד
אין דעם ליכטיקן קרײַז,
פון מײַן אור-יונגער פרײד.
און ווידער רופט און מאָנט דאָס האַרץ מיט ווײַטע
אויסוועלטן זיך העפטן
מײַן אָטעם מײַן שטיקן
צונויפגעפלאַמט האָב איך מיט אָטעם פון מענגען,
דעם גלי פון מײַן ווילן
צונויפגעהויכט האָב איך מיט פלאַקערס פון ערדן.

ס'זײַנען געשאַפן געוואָרן נײַע צונויפזעצונגען.

לעבנס-ליכט, לעבנס-פלאַמען, וואָלקן-רויך, וואָלקן-בלײַען, ערדן-מיט פרי-געקלאַנג, נעפּל-שויסן.

מיט האַרצן-ציטערע הער איך זײ די טויזנט-אָטעמדיקע פרײד-גע-שרײַען, מיט גליווער-לײד דערשפּיר איך זײ די שטומע צאַפּלדיקע ווײַען".

עס מערקט זיך אַ נויגונג צו פאַרקלענערן דעם געברויך פונם אַרטיקל. כוץ פאַרקירצונג ווערן דערבײַ דערגרײכט באַזונדערע עפעקטן. דאָס וואָרט באַקומט אָפט אַ נײַעם אינהאַלט. אין דער הינזיכט זײַנען אָבער פאַראַן אַסאַך גרײַזן. פאַראַן פאַלן פון ניטדורכגעטראַכטער שטרעבונג זיך צו באַפרײַען פונם אַרטיקל. דער אינהאַלט ווערט דערבײַ פאַרנעפּלט.

ס'איז, פאַרשטענדלעך, ניט מעגלעך אויסשעפּן אַלע מינים פון נײַע וואָרט-בילדונגען, און נײַע וואָרט-באַהעפטונגען, וואָס זײַנען פאַר די לעצטע יאָרן אַרײַנגעטראָגן געוואָרן אין דער נײַער אידישער דיכטונג.

די וויכטיקסטע האָבן מיר באַמערקט.

דאָס כאַראַקטעריסטישע פאַר זײ איז דאָס, וואָס זײ שאַפן נײַע באַגריפן און שטרעבן גראַמאַטיש צו שאַרפקייט און קורצקייט.

די שפּראַך איז געוואָרן געפּרעסטער און אָנגעשטרענגטער.

אינם קליינעם ווינקעלע פון אונזער באַאָבאַכטונג-קרייז, אין דער מאָדערנער אידישער פּאָעזיע, איז צו מערקן א צווייענדיקע טענדענץ פון שפּראַך־פאַרברייטערונג.

פון איין זייט ווערן אַריינגענומען טערמינען פון פּינקטלעכער וויסנשאַפט (אַטאָם, צענטער, זעניט), נעמען פון נייע זאַכן (עראָפּלאַן, פּראָפּעלער, ראַדיאָ), פון נייעם שטייגער (נאָדל־פּאַריין, קאָמיוג, יעוועסעק, פּיאָנער, קאָלאָניע, שינעל, מיטינג, צייטונגען, יונקאָרן, אַרבפּאַק, קים, קאָמינטערן א. א. וו.).

פון דער אַנדערער זייט, קעדיי צו העכערן דעם גאַנג, קומט מען אָפט אָן צו אַרכאַאיזמען און אַרכאַאישע פאָרמען (אָפּער־שאָף, לעסטער, וואָרהייט, זאַלבן).

ווי ס'איז באַוואוסט ווערט די אידישע שפּראַך איינגעטיילט אין דריי הויפּט־דיאַלעקטן: אוקראַאינישן, ליטווישן און פּוילישן.

די אָפּשטימונג, דאָס וואָרינאָרט, אויך די סוויווע, וואָס ווערט געשילדערט, שפּיגלט זיך אָפּ אין דער שפּראַך פונם קינסטלער. ס'ווערן אַריינגעבראַכט דיאַלעקטיזמען.

באַ פּערעצן, אַשן און ווייסענבערגן באַגעגענען מיר אַסאַך ווערטער פון פּוילישן אידיש.

די אַמעריקאַנישע שרייבער—מאָריס ראָזנפעלד, קאָברין, אָפּאַטאָשו האָבן אַסאַך ווערטער פונם ספּעציפישן ענגליזירטן אידיש.

פאַרשטייט זיך, אַז איינצלנע ווערק, וועלכע שילדערן גאָר נייע שטייגער־סוויוועס, ברענגען אויך אַריין נייע ווערטער (דעהיינע, „שמוגליאַרס" פון אויזער וואַרשאַווסקי, וואו ס'ווערט געשילדערט דאָס לעבן פון קאָנטראַבאַנדיסטן).

אָפט ווערן אַריינגענומען אין אַ ליטעראַרישער ווערק ניט נאָר איינצלנע ווערטער פון א באַזונדערער סוויווע (אין ברייטן זין פון וואָרט), נאָר עס ווערט איבערגענומען דער גאַנצער גאַנג פון דער סוויווע־שפּראַך. דאַן באַקומט זיך אַ סטיליזירונג פון דער שפּראַך.

סטיליזירטע שפּראַך הייסט אַזאַ שפּראַך, וועלכע האָט אַן אייגנטאַמלעכע לעקסישע באַאַרבונג, און טיילט זיך בולעט אויס אָפּן פאַן פון דער אַלגעמיין־אָנגענומענער ליטעראַרישער שפּראַך.

אין גרונט פון סטיליזאַציע ליגט די נאָכמאַכונג פון אַ פרעמדער שפּראַך.

„...פון לויטער קלאָרן געזיכט דיינעם, ביז דער שוואַרצער מאַמע־ערד גריס איך, דיר, ליבער מאַן מיינער, מיטרי אַפאַנאַסיעוו. דיין האַנט די האַרע־

פּאַשנע קוש איך אָנצאָליקע מאָל, און ווינטש, האַרצלעכע, דיר און אַלע דיינע טאַטן אירע. און נאָך קאָן איך מעלדן דיר, מיטרי אַפאַנאַסיעוו, ליבער מאַן מיינער, אַז מאַלאַניעס איוואַן, האָט מען געבראַכט צופירן, און ווי א האָלץ־קלעצל זעט ער אויס. אָן הענט און אָן פיס, און אַרומגעהאַקטער אין אַלע זייטן איז ער, און דער קאָפּ איז באַ אים אין די פּלייצעס אַריינגעקראָכן. צוליב וואָס איז דאָס באַ אים דער קאָפּ אין די פּלייצעס אַריינגעקראָכן? ווי מע וואָלט אים מיט א האַמער אַריינגעהאַקט, און קוקן קאָן ער נאָך אַראָפּ, ווי א כאַזער. דעם באַלקן קאָן ער ניט זעען. צוליב וואָס איז עס אַזוי? און מאַלאַניע האָט געדאַרפט אָף דער ערד זיך אויסציען, ער זאָל זי קאָנען זען און האָט ניט געוואָלט אים קושן.

ניט איר איוואַן איז עס, — זאָגט זי, — און איז גלייך אַנטלאָפן און אין וואַסער זיך אַריינגעוואָרפן און איוואַן האָט געריוועט, ווי א געקוילעטער אָקס, און געבעטן, מע זאָל אים אין נאַוואָגראָד פירן. ער האָט דאָרט די הענט מיט די פיס פאַרגעסן, און מע קאָן אים מיט קיין זאַך ניט שטילן. ער וויל נאָר, אַז מאַלאַשקע זאָל אים קושן, אַז ניט, זאָל מען אים קיין נאַוואָגראָד פירן, וועט ער זיינע הענט און פיס אָפּנעמען. און נאָך קאָן איך דיר שרייבן, אַז באַ אונז הערט זיך, אַז עס וועט באַלד זיין שוין א נייע מילכאָמע. מעריקע גייט אָף אונז, און שרייב, וואָס הערט זיך עפּעס באַ אייך פון שאָלעם און ווען וועסטו שוין אַהיים קומען, און קויכעס מיינע פאַלן מיר, און אַז מעריקע גייט אָף אונז, וועט דאָך שוין ערשט זיין וועלט־איבערדרייעניש, און גריסט דיך און בוקט זיך נידעריק דיין ווייב אַרינאַ.

גאַדינער

דאָס איז א סטיליזירונג פון דער רוסישער האַמויגעשער עפּיסטאָליאַרישער שפּראַך (בריוו־שפּראַך).

נײַ־גײַסט

אין יאָר פינף טויזנט זעקס הונדערט אַכציק פון דער וועלט־רעכענונג, וואָס מיר רעכענען, און אין יאָר טויזנט אַכט הונדערט פופציק איינס, נאָך אונזער ניי־געוואוע, בין איך פינכעס דער זון פון מענאַכעם דעם קויען אין איינעם א באַנאַכט אַמאָל אין הימל אויפגעגאַנגען; אָנגעקומען אין גאָטס א הויז אין אַן אַלטן און ווי אין א מישקן אין אַן אַמאָליקן זיך געטראָפן; אַריינגעגאַן און פאַר אים און פאַר וואָס ס'קומט פאַר אין אים זיך פאַרגעשטעלט.

דער ניסטער

דאָס איז אַ סטיליזירונג פונם אַלטן דערציילונג־שטייגער.

אַלמעכטיקער גאָט!
מיר זיינען אַלע זינדיק —
דער קויהען און דאָס פאָלק;
פאַרנעם אונזערע שטילע טפילעס
און פארגיב אונז
פאר זינד, וואס מיר האבן געזינדיקט
באַ אַלע קוואַלן פריד;
פאַר שאָף און רינדער,
און פאר קינד אין וועג
פארגיב אונז.
אָ, אַלמעכטיקער,
די טפילע פון דיין קנעכט דערהער.

דאס איז אַ סטיליזירונג פון דער אַלט-אידישער טפילע.

אויפגאבן

1. געפינט אין מענדעלעס ווערק „פישקע דער קרומער" פראווינציאליזמען און פרעמד-ווערטער און פארבייט זיי מיט פאסיקע ווערטער.
2. באטראכט די שפראך פון סאַנעטשקען אין שאלום-אליינעמס ווערק „מענאכעם מענדל" אין קאפיטל „עס ווידלט ניט".
3. טוט דאס זעלבע מיט אַ קאפיטל פון „טעוויע דער מילכיקער".
4. שטעל צונויף אַ צעטלט פון נייע שטייגער-ווערטער, וואס ווערן באנוצט אין טעפערס בוך „אַ קטיין צו א שטיין".
5. באמערקט נעאַלאָגיזמען באַ די מאדערנע שרייבער.

12. פאָעטישער סינטאקסיס

דורכן געהעריקן אויסוואל פון איינצלנע ווערטער, ווערט אין קונסט דערגרייכט אַ געוויסע מאָמאָשעסדיקייט פון אויסדריק און איינדרוק. דאסזעלבע קאָן געזאָגט ווערן וועגן קאָנסטרוקציע פון זאַץ, ד. ה. וועגן צוזאמענשטעל פון ווערטער און זייער באַטאָנונג און פארבינדונג אין גאנצע זאַצן. מיינסטנס, ווערט דורך די זאַץ-קאָמבינאציעס געהעכערט דער עמאָציאָנעלער גאַנג פון דער שפראַך. ס'איז וויכטיק צו באמערקן, דורך וועלכע מיטלען ס'ווערט פאַר-גיכערט דער טעמפּ פון שפראַך, ווי אַזוי ווערט דערגרייכט די צוימונג פון פארשיידענע טיילן אין איר, ווי אזוי ווערט די שפראַך געשפּאַרט, ווי אזוי ווערט זי געברעקלט און געשמידט.

א. עליפּסיס

עס ווערן דורכגעלאָזן גאַנצע גלידער פון זאַץ און דער איינדרוק שפילט אויס; ער ווערט שאַרפער און ענערגישער.

ציטיקט איצט א פעלד און גיסט זיך אַן מיט קרעפטן;
זאָט בין איך און צייטיק: קום און נעם.

איזי כאריק

דאָ איז דורכגעלאָזט געוואָרן „גלייך ווי עס זאָגט".

פאר פייער ערד
א שטויב — פאַר שווערד.
ד. האפשטיין

און, ווי; אין שניי — אַ פלעק.
אָ. שווארצמאן

אין הימל — איין גאָס איז, קיין שטערן, קיין מינדסטער.
אָ. שווארצמאן

ב. אינווערסיע

ס'ווערט געבראָכן דער געוויינלעכער וואָרט-סיידער:

צוויי שכייניש ווערטער, בייטן זיך מיט די ערטער, אָדער די ווערטער ווערן אַזוי צעשטעלט אין זאַץ, אַז ס'ווערט צעשלאָגן די שכיינעס צווישן מיט-געשטימטע ווערטער.

ווער זייט איר, פעלזן-בערג?
ווער האט אייך, מילער, אָנגעגאָסן בליי?
פ. מארקיש

נאָר וואו אַ וועג אַ העלער פירט,
איז יעדער צווייג מיט ווינט שוין דורכגעשליפן.
ד. האפשטיין

דער היישעריק דער ווינטישער דערעסט
די פוילע שנייען אין די טאָלן.
ד. האפשטיין

באַ הימלען, באַ וויבערע בלויע,
באַ קלאַנגען פון זילבערנעם טאָג,
גייט אויס דאָרט אַ יונגע אַ בלאָנדע,
די ליד פון איר מיידלשן טאָג.
דינע ליבקעס

ווען וויזט אָט די בלויע געטאָן האט אַ שאָל
א. וועלערניצקי

פארשטייט זיך, אַז אידיש איז ניט קיין לאַטיין, און מיסברויכן מיט דער אינווערסיע טאָר מען ניט. מע דארף זיך אויך היטן פאר מיספארשטיי-ענישן.

ג

אין דער דיכטערישער שפראך, טרעפן זיך אָפט אַזעלכע סינטאקסישע קאָנסטרוקציעס, וועלכע ווערן געברויכט ניט אין זייער אייגענער באַדייטונג, נאָר זיי ווערן אויסגענוצט אַלס באַשטימטע הילפס-מיטלען. זיי פאַרשטאַרקן די עמאָציאָנעלע ווירקונג.

1. ריטאָרישע פראַגע

אַזאַ פראַגע, אין וועלכער ס'ווערט אייגנטלעך געגעבן אַ באַשטעטיקונג.

מיין ברודערס ליפן בלוילעך געל
און ציטערן דעם לעצטן ציטער;
ווער עמעץ קושן זיי אַזוי ווי מיין מוטער?
מיין ברודערס האַנט פאַרגליווערט ווערט
און וויל די ערד אומאַרעמען,
ווער עפּשער עמעצער זי אַף זיין ברוסט דערוואַרעמען?..

א. שוואַרצמאַן

וואָס בויגסטו זיך מיין זעל?
וואָס ברומסטו ברוסטיק טיף?

ד. האָפשטיין

2. ריטאָרישע ווענדונג

די ווענדונג צו אַן אָביעקט, וועלכער קאָן ניט נעמען קיין אָנטייל אין דיאַלאָג.

זאָל אומעט מיך פליקן אַף שטיקער,
זינגען! דאָס האָט ניט צו דיר.

א. קושניראָוו

אָ, זון, פאַרהאַלט זיך אַ קאַפּל!
איך היים, איך באַפעל, איך באַשווער,
איך בין אַפן העכסטן שטאַפּל, —
איז מיר שווער.

מ. כאַשטשעוואַצקי

כ'האָב אויך אַ פאָדעם צוגעשטעלט
צום נייעם קנויט
פון נייעם פאַקל דיינעם,
אָ, גרויסע וועלט!

ד. האָפשטיין

3. ריטאָרישער אויסרוף

ווי אומגערן ווערט געגעבן אַן עמאָציאָנעלער אָפּרוף אַף אַ דערשיינונג. דערמיט אַליין גיט דער קינסטלער וועגן אָט דער דערשיינונג צו וויסן. דער אויסרוף רופט אַרויס אַ שאַרפע עמאָציאָנעלע אויפמערקזאַמקייט מיצאַד דעם לייענער.

ווי טרויעריק זיס איז מענטש צו זיין!

ד. האָפשטיין

אין מיינע פעסטע פיס!
אין מיינע שטאַרקע הענט!
כ'וואָלט אַ יונגן אָקס
דעם קאָפּ פאַרלענדט.

ל. קוויטקאָ

אַזאַ בלויע נאַכט,
אַזאַ בלויע נאַכט!

ל. קוויטקא

אָ, פרייד,
אָ, געזאַנג פון מיין זיין!

י. קיפּניס

אין דער קינסטלערישער שפּראַך ווערט ברייט אויסגענוצט די אינטאָנאַציע, אַלס מיטל פון עמאָציאָנעלער באַפאַרבונג. די ריטאָרישע פראַגן און אויסרופן זיינען אייגנטלעך אַף דערויף געבויט. די אינטאָנאַציע שפּילט בּיכלאַל אַ גרויסע ראָליע אין דער אָרגאַניזירונג פון דער שפּראַך. אַסאַך שרייבער, איידער זיי פאַרפיקסירן שריפטלעך זייערע געדאַנקען, כאַזערן זיי איבער אַסאַך מאָל אין דער הויך די אָנלויפנדיקע ווערטער; פּאָעטן זינגען דורך זייערע לידער, קעדיי צו געפינען די פּאַסיקע אינטאָנאַציע.

זייער כאַראַקטעריסטיש איז פאַרן סטיל פון אַ קינסטלערישן ווערק אַ מער אָדער ווייניקער אויסגעהאַלטענער סינטאַקסישער בוי. פאַראַן פאַרשיידענע מיטלען, ווי אַזוי צו גרופּירן אין קינסטלערישן ווערק גאַנצע זאַצן, קורצע אָדער פאַרברייטערטע.

קורצע אָפּגעטיילטע זאַצן מאַכן די שפּראַך אָפּגעטיילט, פלינק.

לאַנגע פאַרברייטערטע זאַצן שאַפן אַ צעצווייגטן, דעם אַזויגערופענעם פּעריאָדישן סטיל. באַזונדערם איז קעדאַי אונטערצושטרייכן קאָנסטרוקציעס פון צונויפגעגאָסענע זאַצן, וועלכע שאַפן עטלעכע ריטמישע פיגורן.

אַזעלכע פיגורן ווערן אָפט באַנוצט אויך דורך די מאָדערנע קינסטלער.

אַ ריי צונויפגעגאָסענע זאַצן, וועלכע וויקלען זיך פרנאַנדער פּסיכאָלאָגיש-בעהאַדראַגעדיק, שאַפן די אַזויגערופענע **גראַדאַציע**.

ברודערשאַפט

זי איז שוין פול, מיין ברוסט,
מיט פאַרגעפילן הייסע
פון גרויסן קומען דיינעם,
דו, ברודערשאַפט!
ווען יעדער אָטעם גלוסט,
ווען יעדער רודער שאַפט,

ווען יעדער שטיין
איז אָפּגעשווענקט
פון גלייכגילט און פון שטויב,
ווען יעדער פּאַל,
ווען יעדער הויב,
איז אָדער „יאָ",
איז אָדער „ניין",
נאָר איז אַ שפּיר,
נאָר איז אַ ציִ,
נאָר איז אַ שטויס
פאָרויס;
ווען יעדער מי,
ווען יעדער ריר,
און קליין, און קייט,
אַליין
איז גרויס,
איז ברייט,
אַליין
איז הוילע פרייד.

ד. האָפשטיין

אויבּ די אַלציינס געבויטע פאַרבּרייטערטע זאַצן זיינען אָרגאַניזירט אַזוי, אַז יעדער פון זיי הויבט זיך אָן מיט איינעם און דעמזעלבן וואָרט באַקומען מיר די אַ נ אַ פ אָ ר.

רעוואָלוציאָן

איך קום, ווי א שטאָלצער קאָמעט, ווי די זון, ווען עס הויבט אָן צו
טאָגן;
איך קום ווי א בייזער געוויטער, פון בליץ און פון דונער געטראָגן;
איך קום, ווי א גליטשיקע לאַווע פון וואָלקן באַדעקטע וואולקאַנען;
איך קום, ווי דער שטורעם פון צאָפן, וואס וועקט און דערשרעקט
אָקעאַנען;
איך קום, ווייל עס האָבּן טיראַנען פאַרוואַנדלט די פעלקער אין טראַנען;
איך קום, ווייל מע פיטערט דעם פרידן מיט פּולווער, מיט בליי און
קאַנאָנען;
איך קום, ווייל די וועלט איז צעטיילט און דער בונד פון דער מענטש-
הייט צעריסן;
איך קום, ווייל מע וויל פאַר דעם צייט-גייסט דעם ענדלאָזן וועלט-רוים
פאַרשליסן;

איך קום, ווייל איך בין אין דער מידבּאָר פון הערשאפט געבוירן
געוואָרן;
איך קום, ווייל עס האָבּן די הערשער געוועקט און דערצויגן מיין צאָרן;
איך קום, ווייל די מענטשלעכע ברוסט קאָן די זריע פון לעבּן נישט
טויטן;

איך קום, ווייל מע קאָן ניט די פרייהייט אַף אייביק פאַרשמידן אין
קייטן;
איך האָבּ די געקנעכטיקטע פעלקער געפירט אין די פריערע צייטן;
איך האָבּ זיי געהאָלפן די שענדלעכע קנעכטשאפט אַף פרייהייט פאַר-
בייטן;

באָוושאָווער

אויפגאַבּן

געפינט די פאָרמען פון פּאָעטישן סינטאַקסיס (עליפּסיס, אינווערסיע, ריטאָרישע ווענדונג, ריטאָרישער אויסרוף, ריטאָרישע פראַגן) אין די פאָלגנדיקע לירער.

אַן עפּל

דו, ריינער לאָגל, פול מיט ווײַן מיט שנייאיק האַרטן,
ווי דורכזיכטיק, ווי דופטיק איז דיין דינינק הייטל,
ווי מילד פאַרזיגלט ביסט מיט שטעמפּעלעך, מיט האַרטע,
פון ביידע זייטן!

וואס זאל איך טאָן? די ציין, דער גומען וואַרטן.
ווי זאָלן זיך די אויגן שוין צעשיידן
מיט אַזא גרוס, א העלן, אַ געגאַרטן,
פון פרילינגס פריידן?

א ווייטער גרוס פון ווייטע בליטן,
פון ערדן-רויך מיט זונען-שטראַלן,
נאָר אָט די ציין — זיי וואַרטן, היטן...
א ביס — פאַרפאַלן!...

ד. האָפשטיין

ערשטער שניי

איז דען ניט מיט ערשטן שניי,
גאָר די וועלט באַהאַנגען?
איז דען מער ווי מענטשן צוויי
דאָ אַמאָל געגאַנגען?...

איז דען דא אָף גאָרער וועלט,
עפעס נאָך כוץ קלאָרהײט?
וואס איז דאָ אין קלאָרער קעלט
אױסער װײסער װאָרהײט?

אויב עס האט דאָ ווער געלעבט,
איז אָט דאָ געגאנגען,
האט ער דען וואס מער געוועבט
כוץ די שטילע קלאנגען?

האב איך דארטן ערגעץ-וואו
ווײ און ווינד געשניטן —
וואס-זשע זע איך אויסער רו?
אױסער װײסע בליטן?

ד. האָפשטײן

פאַרצײכעניש פון אױטאָרן

(די ציפערן באַטײטן די זײטלער)

א

אָדלער 11
אײזלאנד 22
אײנהאָרן 11, 44, 46 49, 51, 53, 54, 55
אָפּאטאשו 52
אָקסעלראָד 51

בּ

באָושאָווער 82—83
בערגעלסאָן 39, 43, 52, 60
בראָדערזאָן 26

ג

גאָדינער 53, 77
גילדין 59

ד

דאָברושין 29

ה

האלפּערין מ. ל. 11, 33, 69
האלקין ש. 47, 58
האָפשטײן 14, 21, 24, 26, 33, 35, 36, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 53, 55, 57, 58, 62, 63, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 79, 80, 82, 83, 84

וו

וואלקנשטײן ד. 55
װײסנבערג 51
וועלערניצקי 59, 79

ט

טױטש מ. 60, 60
טײך 58

כ

כאָראל ד. 58
כאריק 18, 21, 25, 44, 53, 66, 79
כאשטשעװאצקי 18, 53, 59, 80

ל

לאנדױ ז. 70
לײװיק 12, 26, 47
ליבקעם 79
ליעסין 33, 46
לעיעלעם 75

מ

מאָני-לײב 9, 11, 12, 26, 33, 40, 46, 47, 70
מאָרדכעלע 64
מארקיש 27, 58, 79
מילער 51
מענדעלע 40, 52, 67
מנחם 51

נ

ניסטער 60, 77
נײדוס 21, 28

ס

סעגאלאָװיטש 11, 27

ע

עטינגער 64

פּ

פּיאטיגאָרסקאיא 51
פּערעץ 13, 60

פ

פינינבערג 18, 24, 45, 47, 55, 58, 70
פעפער 16, 19, 21, 52, 55, 65, 66, 68, 71
פרוג 11, 44

ק

קאהאן 34, 35, 53
קולבאק 37, 68
קושניראוו 16, 20, 23, 35, 41, 44, 47, 53, 56, 57, 62, 80
קוויטקא 20, 22, 40, 42, 43, 44, 45, 47, 58, 63, 81
קיפנים 81

ר

ראבין 51, 58
ראזענפעלד מ. 12, 34
ראסין 24, 58
רויזנבלאט 27
רייזין א. 11, 14, 20, 26
רעזניק ל. 34, 47, 48,

ש

שאלעם-אליינעם 40
שאפירא 13, 53
שווארץ 43
שווארצמאן 8, 9, 10, 35, 41, 42, 44, 45, 50, 53, 55, 58, 66, 68, 69, 70, 80
שויכעט 10
שטאק פראדל 29—30

ז ו כ צ ע ט ל

(די ציפערן באטייטן די זייטלעך)

א

איפאניע 30
אינווערסיע 79
אליטעראציע 33
אלעגאריע 93
אמפיבראכי 9
אנאפאר 82
אנאפעסט 9
אנזשאמבעמאן 14
אנטיטעזע 67
אסאנאנס 33
אקטאוו 28
ארכאאיזם 72

ב

בילד — דינאמיש 41
— הער-בילד 40
— זע-בילד 39
— קאמפליצירט 42

ג

גראדאציע 81
גראם—אינעווייניקסטער 29
גראם — אנהויב-גראם 21
— דאקטילישער 21
— ווייבלעכער 21
— מענלעכער 21
— פינקטלעכער 21
— נאטפינקטלעכער 22

ד

דאקטיל 9
דיאלעקטיזם 72

ה

היפערבאל 66
העקזאמעטר 17

וו

וואוילקלאנג 32
וואקאלן 32

ט

טערצינע 28
טריאלעט 29

י

יאמב 10

כ

כאריי 10

ל

לעקסיס 71

מ

מאניסטראל 30
מעטאנימיע 65
מעטאפאר 57
מעטער 8
מעטריק 8
„ קלאסישע 17

נ

נעאלאגיזם 72

ס

סאנעט 29
— קראנץ פון סאנעטן 30
סטיל 88
סטיליזאציע 76
סטראפע מיט פארגראמען 26
„ „ קרייצגראמען 26
„ „ גארטלגראמען 26
„ „ דורכגעלאזטע גראמען 26
„ „ איינצלנע גראמען 27
סטראפן קאנאניזירטע 28
סינעקדאכע 65

ע

עלופסיס 79
ענדונג מענלעכע 13
„ ווייבלעכע 13
„ דאקטילישע 13

עפיטעט בילדערישער 44
„ עמאציאנעלער 44
עפיטעט — קוואדראט-עפיטעט 47
— קוב-עפיטעט 47

פ

פאראלעליזם 69
פערזאניפיצירונג 59

פ

פארגלייכונג בילדערישע 51
„ עמאציאנעלע 51
פערז-טאקט (פערז-פוס) 8
„ סילאביש-טאנישער 16
„ ריין-טאנישער 16
„ ריין-סילאבישער 17
פערז-שורע 10

צ

צעזורע 13

ק

קאנסאנאנטן סאנארע 31
„ הילכיקע 31
„ דומפע 31
קלאנגען — רייב-קלאנגען 32
אויפרייס-קלאנגען 32
קלאסישע מעטריק 17

ר

ריטארישע ווענדונג 80
„ פראגע 80
ריטארישער אויסרוף 80
ריטם 7
ריטם פון ליד 14

ש

שפראך טאגטעגלעכע 38
„ וויסנשאפטלעכע 38
„ קינסטלערישע 38

הגסטון - סמאטס 74 - 76 ריצ'ארד ג'ליניסון

יוסף מאיר: "הפוגש של ג'יוסטוקרטיה" קשת 72 (1971), 28 - 29.